
ACTA DER GENERALE SYNODE
VAN
DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND

GEHOUDEN TE UTRECHT
VAN 21 AUGUSTUS—14 SEPTEMBER 1923

BOEKDRUKKERIJ VAN J. H. KOK TE KAMPEN

ACTA DER GENERALE SYNODE

VAN

de Gereformeerde Kerken in Nederland

GEHOUDEN TE UTRECHT

VAN 21 AUGUSTUS TOT 14 SEPTEMBER 1923.

ARTIKEL 1.

Nadat de afgevaardigden der Kerken zich onder leiding van Ds J. D. VAN DER MUNNIK, em. pred. te Zeist, hadden vereenigd met de Kerk van Utrecht in een ure des gebeds aan den avond van Maandag 20 Augustus in de Westerkerk, kwamen zij aan den morgen van 21 Augustus om 10 uur bijeen in de Oosterkerk.

Opening.

Namens de roepende Kerk opent Ds J. C. RULLMANN van Utrecht de vergadering. Hij laat zingen Ps. 122 : 1 en 2, leest Psalm 122 en spreekt daarna de volgende rede uit:

Mannen Broeders en Vaders!

In den naam van onzen verheerlijkten Koning, die gezeten is aan de rechterhand Gods, en die Zijn Gemeente door Zijn Geest en Woord regeert, open ik deze eerste zitting der Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, te Utrecht saamgekomen op den een-en-twintigsten van Oogstmaand in het jaar onzes Heeren negentien honderd drie-en-twintig.

En krachtens de opdracht, mij door de roepende Kerk van Utrecht verleend, heet ik u allen hartelijk welkom aan deze plaats: genade en vrede zij u vermenigvuldigd!

't Is nu 18 jaren geleden, sinds de Gereformeerde Kerk te dezer stede het voorrecht genoot een Generale Synode in haar midden te mogen ontvangen. En wij billijken de goede gewoonte, om op de beurt aan onderscheidene groote steden van ons land deze eer te gunnen. Toch meenen we, zonder vrees voor tegenspraak te mogen zeggen, dat géén stad zóózeer als Utrecht is aangewezen voor algemeene vergaderingen.

Hier, waar het knooppunt ligt van het Nederlandsch spoorwegverkeer, komt men van alle zijden des lands het gemakkelijkst bijeen.

En gelijk Jeruzalem, de stad Gods, waarheen jaar op jaar de stammen des Heeren opgingen, in Jesaja 33 : 20 *de stad onzer bijeenkomsten* heet, zoo mag ook de grijze bisschopsstad op dien naam roem dragen.

Voorals ons christelijk gemeenschapsleven vindt in Utrecht steeds weer z'n vereenigingspunt. Wat al predikantenvergaderingen, onderwijzersvergaderingen en deputatenvergaderingen zijn in den loop der jaren hier gehouden!

Inderdaad, voor onze Nederlandsche Christenheid heeft Utrecht als „de stad onzer bijeenkomsten” de beteekenis van een Nederlandsch Jeruzalem.

Niet alleen echter wegens de centrale ligging, maar ook omdat het langen tijd een „stad op den berg” is geweest voor het orthodoxe Nederland.

Toen Dr KUYPER van zijn Geldersch dorpje Beesd naar Utrecht verhuisde, was zijn gang naar Utrecht hem als een opgaan onder de liederen Hammaäloth naar een Sion Gods.

Utrechts naam is dan ook jarenlang aan den strijd voor rechtzinnigheid verbonden geweest. En de Utrechtsche Apologetische School van DOEDES en VAN OOSTERZEE gold in het midden der negentiende eeuw als het bolwerk der orthodoxie.

Maar nog vóórdat deze Utrechtsche theologen van professie opstonden, was het de „dilettant-theoloog” Mr ISAAC DA COSTA, die de Schriftwaarheden verdedigde eerst tegenover de Groninger, straks tegenover de Leidsche School.

Ja, reeds in 1823 — het is deze maand juist 100 jaren geleden — toen hij zijn *Bezwaren tegen den geest der eeuw* uitte, legde hij beschermend zijn hand op den geestelijken erfschat, dien de tijdgeest wilde vernielen.

In een tijd toch, toen het mode was om uit de hoogte neer te zien op de bekrompenheid en enghartigheid der Dordtsche vaders en hun prædestinatieleer, heeft DA COSTA het aangedurfd om het ouderwetsche en zoo hatelijk gemaakte rechtzinnige leerstuk der vrije genade en onvoorwaardelijke verkiezing Gods, als het hoofdpunt der zaligmakende leer en als het kenmerk van de Belijdenis der Nederlandsche Kerken te verdedigen en aan te prijzen. Hij ook was het, die opkwam tegen de in zijn tijd gangbare valsche beschouwing over de Arminiaansche twisten, en opwekte tot een onpartijdige beoefening van de geschiedenis der Dordtsche Synode uit de echte bronnen, opdat aan het werktuigelijk napraten van partijdige schrijvers een einde mocht komen.

En de ijverige kampioen van het Reveil, Mr C. M. VAN DER KEMP, schreef nu eerst tegen YPEY en DERMOUT en later tegen GLASIUS, om de eere der Dordtsche Synode te handhaven. Toch was dit nog slechts dilettantenwerk.

Pas in de laatste vijf en twintig jaren der negentiende eeuw werd er een nauwgezet onderzoek ingesteld naar de Dordtsche nalatenschap, en verrieken tal van oudere en jongere geleerden in voortreffelijke levensbeschrijvingen van leden der Synode onze kennis van dit Gereformeerd oecumenisch concilie.

En had men vroeger bijna uitsluitend zich bezig gehouden met de geschiedenis der Dordtsche Synode, alleen voorzoover die met de Remonstrantsche twisten in verband stond, nu kwam van lieverlee ook aan het licht, dat de z.g. „nazittingen”, na het vertrek der uitheemsche godgeleerden, evenmin zonder beteekenis waren. Daar toch waren de Kerkenordening, de Belijdenis en de Liturgie vastgesteld, en voorts nog allerlei kwesties behandeld, die het begin vormen van een nieuwe periode in onze kerkgeschiedenis.

En na een wetenschappelijke studie over deze *Post-Acta*, verscheen straks een proefschrift over de *Pro-Acta*, d. w. z. van die vergaderingen der Nationale Synode, die aan de behandeling van de twistzaak met de Remonstranten zijn voorafgegaan, en waarin gehandeld werd over een verbeterde Bijbelvertaling, een juister methode van catechetisch onderwijs, een meer doeltreffende voorbereiding van de studenten in de theologie, en de beteugeling van de al te groote vrijheid der drukpers; waarbij dan nog terloops de vraag kwam over het doopen van heiden-kinderen, met welk vraagstuk de Zending voor het eerst officieel haar intrede in onze nationale Synodes deed.

Door al deze studies is onze kennis van de groote Synode van 1618 en '19 thans zoo volledig mogelijk, en weten we van deze kerkvergadering van voor drie eeuwen stellig meer dan van welke kerkvergadering ook uit den laatsten tijd. Ook kennen we haar nu in haar reformatorische beteekenis, en verkondigen nu luide aan ieder die het hooren wil, dat het glorie-tijdperk onzer Gereformeerde Kerken ligt in de Synode van Dordt. Daarheen gaan we dan ook altoos weer terug wanneer we de zuivere beginselen der Reformatie willen opsporen.

Zoo is dus nu, na een periode van verguizing, de Dordtsche Synode weer in eere hersteld, en daarmee DA COSTA's wensch vervuld.

En terwijl een eeuw geleden, bij DA COSTA's optreden, de leer der Dordtsche vaders slechts in de lagere en afgesloten kringen van ons volk voor versterving werd bewaard, is ze in den loop der negentiende en ook in deze twintigste eeuw op kansels en katheders weer gepredikt met een verhoogde kracht, die niemand vermoed had, behalve DA COSTA zelf, de dichter-profeet, die in zijn *Geestelijke Wapenkreet* van 1825 zong:

Nog eenmaal zal het woord der waarheid
in al zijn kracht, in al zijn klaarheid,
verkondigd worden aan dit volk.

Weliswaar heeft DA COSTA zelf door uit te gaan van het medisch beginsel als middel tot kerkherstel, zijns ondanks den strijd van GROEN VAN PRINSTERER tot handhaving en verdediging van de leer en de rechten der Gereformeerde Kerk verzwaaard. Maar nu de beide reformatorische bewegingen van Afscheiding en Doleantie weer geleid hebben tot terugkeer naar de Gereformeerde Belijdenis en Kerkregeering, zooals die te Dordt werden vastgesteld, nu klemt almeer de eisch, dien DA COSTA te prematuur aan Groen reeds voorhield, om n.l. bij alle handhaving van het verleden der Kerk, ook aan de behoeften van den tegenwoordigen tijd te voldoen. Want DA COSTA had niet slechts zijn *bezwaren* tegen den *geest* der eeuw, maar hij verstond ook de *behoefden* van het *kind* der eeuw. Hij leefde diep in de overtuiging, dat het Evangelie een blijde boodschap is ook voor deze eeuw met haar hooge verwachtingen en schreiende nooden. En op de vleugelen van zijn lied heeft hij ons uit een voorbijgegane periode, *in den vorm van onzen tijd*, het aloude geloof herschonken.

Welnu, op onze vorige Synode te Leeuwarden in 1920 zijn de nooden van onzen tijd gevoeld, en in verband daarmee stappen gedaan om te komen tot den noodigen uitbouw en ombouw van onze Belijdenis, Catechismus en Liturgie in een vorm voor het bewustzijn van onze eeuw geschikt. Dit beteekende een keerpunt in ons kerkelijk leven. De eerste periode van de nieuwste geschiedenis der Gereformeerde Kerken was hiermee afgesloten, en nu gaan we een nieuw tijdperk in.

Kwam het er tot dusver in ons kerkelijk leven op aan om den band met het verleden te herstellen, thans is het onze taak om aan den historischen draad voort te spinnen naar de toekomst henen. Nu we weer bezitten wat de vaders hadden, moeten we niet alleen den schat, door het voorgeslacht ons nagelaten, als een heilige traditie overdragen op de tegenwoordige generatie, maar hebben we als tijdgenooten van het heden ook te arbeiden om nieuwe schatten te verwerven tot verrijking van hart en leven in de toekomst.

Dr KUYPER heeft dit reeds in 1870 bij zijn afscheid van Utrecht zoo schoon gezegd, toen hij het onderscheid tusschen conservatisme en orthodoxie aldus aanwees: „de Christus stelt een allesomvattend en volstrekt *beginsel*, d. w. z. 'uit Hem *begint* een geheel nieuw leven. Toch is dusver nog slechts een zeer klein deel te voorschijn getreden van den eeuwigen levensschat, die in dat *beginsel* ligt. Een deel van wat dat beginsel in zich draagt, is naar buiten gekomen, maar verreweg het grooter deel ligt er nog in. Nu kan men, óf wat tot dusver uit dat beginsel reeds te voorschijn kwam, óf het beginsel zelf behouden. Het conservatisme doet het eerste: de ware orthodoxie moet het laatste doen. Niet *om de enkele bloesems*, die zich reeds ontplooiden, *om de plant zelve* moet het haar te doen zijn: om die plant, mét de vormingskracht die in haar wortelen schuilt: om die plant mét de profetie van ontelbare bloesems, die haar leven ons brengt.” Zoo nu draagt ook het Gereformeerde Kerkbeginsel de kiem eener rijke, alzijdige ontwikkeling in zich, waarvan dusver nog slechts het eerste etgroen is uitgebot. Het draagt de levenskiem in zich, die deze wereld weer ten leven verwekken kan, en wij zijn de geroepenen om der wereld dat leven te brengen.¹⁾

Zóó sprak KUYPER. En BAVINCK herhaalde dit slechts in zijn eigen trant toen hij zeide, dat wij in den goeden zin des woords conservatief willen zijn, een conservatorium van de waarheid, die naar de godzaligheid is. Maar, zoo ging hij voort, wat wij van onze vaders geërfd hebben, wordt dan alleen ons geestelijk eigendom, als wij het met inspanning van al onze krachten verworven hebben, en aan hetgeen in zijn wezen vrucht der tijden is, den vorm gegeven hebben van dezen tijd. De Gemeente van Christus kan dat doen en moet dat doen, wijl de waarheid, waarvan zij de pilaar en de vastigheid is, een katholiek karakter draagt en voor alle tijden en plaatsen, voor alle landen en volken bestemd is.²⁾

Aldus hebben KUYPER en BAVINCK ons steeds voorgehouden, dat we niet in terugkeer naar een lang vervlogen verleden heil moeten zoeken voor de kwalen van het heden, maar dat we eenerzijds den schat van het verleden bewarende, anderzijds ook de rechten van het heden zullen erkennen.

De drang tot ontwikkeling van ons kerkelijk leven, nu drie jaar geleden op de Synode te Leeuwarden uitgesproken, is dan ook van KUYPER en BAVINCK uitgegaan. Maar deze beide mannen zijn het óók geweest, die altoos weer den ernst

¹⁾ *Conservatisme en Orthodoxie*, blz. 20 en 21. *Geworteld en gegrond*, blz. 30.

²⁾ *Geleerdheid en Wetenschap*, blz. 24, 25 en 28.

van die taak der toekomst aan de Kerken hebben doen gevoelen. Zij ontveinsden ons niet, dat zij beefden bij de gedachte aan de reuzentaak onzer Kerken, om bij de machtige wijziging in het denken en leven onzer eeuw, bewuste aanraking en verbinding te zoeken met de nieuwe bestaanswijze van ons tegenwoordig geslacht. Want nu moeten wij de eeuwige waarheid Gods voor de kinderen van onzen tijd met nieuwe woorden uitspreken, gelijk onze vaders in hun taal voor de eeuw waarin zij leefden.

Hoe ontzaglijk moeilijk die taak is, gevoelen wij nu pas recht, nu we als Kerken aan den arbeid togen om dit ideaal ook practisch in Confessie en Catechismus, Liturgie en Psalmodie te verwezenlijken. Nu ontdekken we met schrik, hoe diep de kloof gaapt tusschen Kerktaal en Leven. Want in stee dat de Kerk zich verstaanbaar wist te maken voor de buitenwereld, is er in haar eigen midden een wanhopige spraakverwarring gaan heerschen. Die spraakverwarring werd in ons kerkelijk Nederland zóó Babylonisch, dat zelfs de onderscheidene groepen van Gereformeerde kerkformaties hier te lande elkaar in dezen arbeid voor de toekomst niet schijnen te kunnen verstaan.

Anderzijds mogen we met blijdschap constateeren, dat de internationale band van geloofsgemeenschap tusschen Nederland en het Buitenland van jaar tot jaar sterker wordt. Bizonder is het een verheugend verschijnsel, dat bij de tegenwoordige verwarring in het Europeesche volkerenleven en bij het failliet der Europeesche beschaving, de Gereformeerde belijders in Duitschland, Oostenrijk en Hongarije op Nederland het oog vestigen tot oprichting van hun geestelijk, kerkelijk en staatkundig leven. Dit moge ons niet hoogmoedig maken, maar wel dankbaar doen waardeeren den zegen des Heeren over onze Kerken, waarvan Dr KUYPER in 1892 op onze eerste Generale Synode sprak, toen hij zei: „Nederland heeft de roeping van God ontvangen om het Calvinisme te redden van den dood en weer met eere te doen bloeien.” En in dien zin opgevat begint thans ook DA COSTA's profetie haar vervulling te erlangen:

O Nederland! Gij zult eens weêr
het Israël van 't Westen worden!
God zal uw Kerk met licht omgorden!

Zoo heeft het profeteerend oog van DA COSTA, een eeuw geleden, de dagen der toekomst geschouwd. En boven bidden en denken is ons het voorrecht beschoren de aanvankelijke vervulling daarvan te beleven.

Laat dit ons dan stemmen tot oprechten dank aan onzen trouwen Verbondsgod, en moed geven om, in het besef van onze zwakheid en in het gevoel van onze afhankelijkheid, bij Hem kracht te zoeken tot het gewichtige werk waartoe we thans geroepen worden.

Ook deze Synode is een moment in de historische voortbeweging onzer Gereformeerde Kerken, een schakel, die ons uit het verleden naar de toekomst overbrengt.

Maar zullen we waarlijk aan de ontwikkeling van het reformatorsch beginsel bevorderlijk zijn, dan is ons noodig bij geestelijken diepgang, breedheid van blik, en bij principiëel conflict met den geest der eeuw, levendig contact met het kind der eeuw.

Daartoe helpe ons de almachtige, barmhartige God en Vader van onzen Heere Jezus Christus door Zijnen Heiligen Geest. Amen.

Na deze rede laat Ds RULLMANN zingen Psalm 122 : 3 en gaat voor in gebed.

ARTIKEL 2.

Leden.

De Broeders D.D. A. M. DONNER en J. G. KUNST nemen op verzoek van den tijdelijken Præsides de credentiebrieven op en rapporteeren dat afgevaardigd zijn:

door de Particuliere Synode van Groningen als *primi*: de Dienaren des Woords Ds P. BOS van Stadskanaal en Ds M. MEIJERING van Delfzijl met de Ouderlingen P. KOSTER van Valthermond en G. H. KUIK

van Wildervank en als *secundi*: de Dienaren des Woords J. J. MIEDEMA van Groningen en H. SCHOLTEN van Zuidhorn met de Ouderlingen O. BOUWMAN van Uithuizen en J. VAN DER LAAN van Pieterburen;

door de Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte) als *primi*: de Dienaren des Woords Dr W. A. VAN ES van Leeuwarden en J. P. KLAARHAMER van Dokkum, met de Ouderlingen F. BRUINSMA van Sexbierum en J. P. REITSMA van Ferwerd en als *secundi*: de Dienaren des Woords B. ROORDA van Driesum en E. C. VAN DER LAAN van Lollum met de Ouderlingen A. F. DE JONG van Dronrijp en H. STURING van Lioessens;

door de Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte) als *primi*: de Dienaren des Woords A. DE GEUS van de Lemmer en D. P. KOOPMANS van Sneek met de Ouderlingen B. LOOYENGA van IJlst en S. A. ZANDSTRA van Wommels en als *secundi*: de Dienaren des Woords J. OP 'T HOLT van Bolsward en O. BOERSMA van Koudum met de Ouderlingen: JOH. CNOSSEN JOHZN van Hommerts en S. SMILDE van Heerenveen;

door de Particuliere Synode van Drente als *primi*: de Dienaren des Woords N. DUURSEMA van Nieuw-Amsterdam en Dr J. THIJS van Meppel met de Ouderlingen H. SCHEFFER van Assen en Dr J. WESSELS van Zuidlaren en als *secundi*: de Dienaren des Woords Dr S. P. DEE van Dwingelo en T. GERBER van Assen met de Ouderlingen D. LA FLEUR van Beilen en Ds W. FOKKENS van Zuidwolde;

door de Particuliere Synode van Overijssel als *primi*: de Dienaren des Woords L. KUIPER van Kampen en H. MEULINK van Enschedé met de Ouderlingen H. WATERINK van Haaksbergen en L. LINDEBOOM van Zwolle en als *secundi*: de Dienaren des Woords A. BROUWER van Zwartsluis en J. H. BROEK ROELOFS van Vroomshoop met de Ouderlingen H. MORSINK GZN van Delden en J. PLENDER van Kamperveen;

door de Particuliere Synode van Gelderland als *primi*: de Dienaren des Woords Dr G. KEIZER van Tiel en J. G. KUNST van Arnhem met de Ouderlingen L. BARENDREGT van Tiel en F. KORTLANG van Ermelo en als *secundi*: de Dienaren des Woords G. RENTING van Winterswijk en Dr J. HANIA van Geldermalsen met de Ouderlingen J. VAN GALEN van Voorthuizen en G. J. COLDER van Harderwijk;

door de Particuliere Synode van Utrecht als *primi*: de Dienaren des Woords A. M. DONNER van Amersfoort en Dr J. C. DE MOOR van Utrecht met de Ouderlingen G. VAN DER WOERD van Renswoude en V. ZUIDDAM van Breukelen en als *secundi*: de Dienaren des Woords S. DATEMA van Driebergen en J. J. BERENDS van Veenendaal met de Ouderlingen J. OUDHOF van Westbroek en C. VAN DER KAADEN van Driebergen;

door de Particuliere Synode van Noord-Holland als *primi*: de Dienaren des Woords W. BREUKELAAR van Zaandam en T. FERWERDA van Amsterdam met de Ouderlingen P. S. VAN DORP van Amsterdam en

G. VAN ZEGGELAAR van Ransdorp en als *secundi*: de Dienaren des Woords K. FERNHOUT van Amsterdam en D. HOEK van Enkhuizen met de Ouderlingen D. WAKKER van Wormer en W. DE VRIES van Urk;

door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) als *primi*: de Dienaren des Woords Dr K. DIJK van 's Gravenhage en W. H. GISPEN van Scheveningen met de Ouderlingen D. DE BRUYN IJZN van Hazerswoude en Mr A. J. L. VAN BEECK CALKOEN van 's Gravenhage en als *secundi*: de Dienaren des Woords N. H. KOERS van Noordwijk aan Zee en H. MEIJERING van Katwijk aan den Rijn met de Ouderlingen J. GROOT van Delft en J. G. BAART van Oudshoorn;

door de Particuliere Synode van Zeeland als *primi*: de Dienaren des Woords L. BOUMA van Middelburg en R. J. VAN DER VEEN van Goes met de Ouderlingen N. J. BASTMEIJER van Goes en D. MULDER van Zierikzee en als *secundi*: de Dienaren des Woords F. STAAL van Colijnsplaat en P. VAN DIJK van Zaamslag met de Ouderlingen S. DEN HARTIGH van Middelburg en D. SCHEELE AZN van Terneuzen;

door de Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg als *primi*: de Dienaren des Woords H. de BRUYN van Nieuwendijk (N.-B.) en J. H. DONNER van Breda met de Ouderlingen A. BAX GZN van Zevenbergsche Hoek en H. BOTH van Besoijen en als *secundi*: de Dienaren des Woords A. ANDREE van Werkendam en L. G. GORIS van Zevenbergen met de Ouderlingen L. J. SCHALEKAMP van Klundert en K. VAN DER GRAAF van 's Hertogenbosch.

De credentiebrieff van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) is niet ter tafel; hij zal telegrafisch worden opgevraagd. De Synode verleent echter zitting aan de afgevaardigden dezer Synode, daar aan de roepende Kerk van Utrecht schriftelijk was medegedeeld dat de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) had afgevaardigd als *primi*: de Dienaren des Woords J. H. LANDWEHR van Rotterdam en C. W. J. VAN LUMMEL van Zuidland met de Ouderlingen P. PRINS van Hellevoetsluis en T. DE VRIES DZN van Kralingen en als *secundi*: de Dienaren des Woords J. D. VAN DER VELDEN van Kralingen en W. W. MEIJNEN van Dordrecht met de Ouderlingen Ds J. N. LINDEBOOM van Asperen en J. W. S. DE JONG van Nieuw-Lekkerland.

Tegenwoordig zijn alle *primi*-afgevaardigden behalve Ds J. P. KLAARHAMER van Dokkum en Ouderling S. A. ZANDSTRA van Wommels voor wie zijn opgekomen Ds B. ROORDA van Driesum en Ouderling JOH. CNOSSEN JOHZN van Hommerts.

De credentiebrieven worden alle in orde bevonden.

Als præadviseerende leden waren uitgenoodigd de Hoogleraren Dr G. CH. AALDERS, Dr H. BOUWMAN, Dr G. H. J. W. J. GEESINK, Dr C. VAN GELDEREN, Dr S. GREYDANUS, Dr F. W. GROSHEIDE, Dr V. HEPP, Dr T. HOEKSTRA, Dr A. G. HONIG, Dr H. H. KUYPER, L. LINDEBOOM en Dr J. RIDDERBOS. Behalve Dr GEESINK, Dr VAN GELDEREN,

Dr HONIG en Dr RIDDERBOS, die bericht van tijdelijke of geheele verhindering zonden, zijn allen tegenwoordig.

Aan de Synode worden de volgende afgevaardigden uit het Buitenland voorgesteld: Rev. HENRY BEETS, L.L. D, van de Christian Reformed Church in Noord-Amerika; Rev. NORMAN CAMPBELL, M. A. en Prof. JOHN KENNEDY CAMERON, M. A., van de Free Church of Scotland; Rev. JAMES MACDONALD WEBSTER, D.D. van de United Free Church of Scotland; Ds E. KOLTHOFF en Ds G. HUSMANN, van de Altreformirte Kirche in de Graafschap Bentheim en Oost-Friesland en Prof. Dr J. SEBESTYÉN, Redacteur van „de Hongaarsche Heraut” en de „Kélvíniste Szemle”.

ARTIKEL 3.

Moderamen.

Het Moderamen wordt saamgesteld uit de D.D. Dr J. C. DE MOOR, Præsès; A. DE GEUS, Assessor; Dr G. KEIZER en J. G. KUNST, Scribæ.

Eerst was tot Voorzitter verkozen Ds J. H. LANDWEHR van Rotterdam, die echter om gezondheidsredenen moest bedanken, waarin de Generale Synode meende te moeten berusten.

Nadat het Moderamen op uitnodiging van den tijdelijken Præsès heeft zitting genomen spreekt Dr J. C. DE MOOR een woord van dank voor het in hen gestelde vertrouwen en beveelt zich in de medewerking en gebeden der broederen aan met herinnering aan het woord, door Ds J. D. VAN DER MUNNIK gesproken, dat henenwees naar de leiding en sterking des Geestes, die heel de vergadering behoeft om bekwaamd te worden tot den arbeid waartoe zij nu wordt geroepen.

ARTIKEL 4.

Instemming met de Belijdenis.

Op verzoek van den Præsès betuigen allen door op te staan hunne instemming met de Belijdenisschriften van de Gereformeerde Kerken.

ARTIKEL 5.

De adviseerende leden welkom geheeten.

De Præsès spreekt een woord van dank tot Ds J. D. VAN DER MUNNIK voor de leiding in de ure des gebeds; tot Ds J. C. RULLMANN, die bij de opening der Synode in zijn rede de historie tot ons deed spreken; hij bedankt den kerkeraad van Utrecht voor wat deze deed ter voorbereiding der Synode. In zijn woord tot de præadviseerende leden herinnert hij dat in 1914 te 's Gravenhage Dr A. KUYPER Sr nog in het midden der Synode kwam en het woord voerde en dat Prof Dr H. BAVINCK nog deel nam aan de werkzaamheden te Leeuwarden in 1920. De Heere heeft hen tot Zich geroepen. Met diepen weemoed gedenken wij die mannen broeders, die helden in Israël. Hun naam en arbeid echter blijven in onze heugenis. Zijn dezen van ons hengegaan, Prof.

Dr V. HEPP wordt daarentegen begroet nu hij plaats heeft genomen aan de tafel der Hoogleraren. De Præses deelt daarop het schrijven mede waarin de proff. Dr G. H. J. W. J. GEESINK, Dr C. VAN GELDEREN en Dr A. G. HONIG kennis geven van de redenen hunner afwezigheid.

Ook de buitenlandsche afgevaardigden worden welkom geheeten. Hun zal op een nader te bepalen tijd de gelegenheid gegeven worden tot de vergadering het woord te richten, terwijl herinnerd wordt aan het besluit, door de Synode van Leeuwarden genomen, waarbij hun wordt toegestaan, die Commissie-Vergaderingen bij te wonen, waarin onderwerpen behandeld worden, die voor hunne Kerken beteekenis kunnen hebben, alsmede dat zij in de gelegenheid worden gesteld mede in die vergaderingen en ter Synode zelve hun oordeel uit te brengen (vgl. Acta 1920, art. 145, 9°).

Verder heet de Præses welkom de onderscheiden Rapporteurs: Dr J. HANIA, Ds J. D. VAN DER MUNNIK en Ds D. POL voor de Zending onder de Heidenen en Mohammedanen, bij welke Deputaten Dr B. J. ESSER van Poerbolingo en Br. J. P. ZUIDEMA van Djocja, thans met verlof in het vaderland, zich aansluiten; Ds A. SCHWEITZER voor de zaken van Art. XIII K.O.; Ds C. LINDEBOOM voor de verzorging van de verstrooide Gereformeerden in onze Oost-Indische bezittingen; D.D. T. J. HAGEN, J. GISPEN en A. H. VAN MINNEN voor de behartiging der geestelijke belangen onzer militairen. De Præses noodigt alle deze Rapporteurs uit als adviseerende leden op te treden in de zaken, die hun mandaat betreffen. Ook de Pastores loci worden uitgenoodigd als adviseerende leden zitting te nemen.

ARTIKEL 6.

Jubileum
KLAARHAMER.

Op voorstel van den Præses wordt besloten het volgende telegram te zenden aan Ds J. P. KLAARHAMER van Dokkum: Generale Synode in uw feestvreugde deelend dankt met U God voor uw vijf-en-twintig-jarigen arbeid en bidt U nog veeljarigen dienst in 's Heeren wijngaard toe.

ARTIKEL 7.

Persverslag.

De zorg voor het persverslag wordt op verzoek van den Præses door D.D. H. MEIJERING en A. H. VAN MINNEN op zich genomen.

ARTIKEL 8.

Agendum.

Het volgende Agendum wordt vastgesteld: ¹⁾

¹⁾ Hierbij zijn de latere aanvullingen opgenomen.

A. BELIJDENIS EN LEERBOEK.

a. Belijdenis. 1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten om een nadere formuleering en uitwerking van een drietal artikelen des geloofs in overweging en studie te nemen en een ontwerp aan te bieden. (Rapporteur Prof. Dr T. HOEKSTRA.)

b. Leerboek. 1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten voor het ontwerpen van een nieuw leerboek voor catechisatie en school. [Rapportenboek blz. 103 v.v.] (Rapporteur: Prof Dr T. HOEKSTRA.)

2. Oordeel van een *minderheid* der *Classis Grootegast*, doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen:

Een minderheid is met de Kerk van Gerkesklooster-Stroobos B van oordeel, dat de voorstellen in rapport 5 en 6 nog niet die rijpheid vertoonen, die noodig is om er een beslissing over te nemen;

dat aanneming dier voorstellen tot verdeeldheid in de Kerken aanleiding kan geven en der vereeniging aller Gereformeerden in den weg kan staan;

en verzoekt alzoo, dat de Particuliere Synode aan de Generale Synode voorstelt: rapport 5 en 6 ter zijde te leggen.

2a. *Meerkerk* wenscht dat de Synode het Rapportenboek in zijn geheel afwijst, daar het dit als geen voor- maar een achteruitgang beschouwt in ons kerkelijk leven, en het bij aanneming tot scheuring in onze Kerken zal leiden.

3. *Deventer A* betuigt instemming met den proef van het leerboek voor de catechisaties, op de gronden, in het rapport ontwikkeld.

4. *Leerdam*. Missive over de vraagmethode.

5. *Maassluis A* stelt voor:

1. te behouden de methode van vragen en antwoorden;
2. de „grootere editie” breeder te doen uitwerken, zoodat:
  - a. meer verwezen wordt naar de Drie Formulieren van Eenigheid;
  - b. meer rekening gehouden worde met de dwalingen en vraagstukken van onzen tijd;
  - c. meer de warmte van een geloofsgetuigenis er in uitkome;
  - d. meer gesproken worde in de taal van onzen tijd.

6. *Urk* acht het gewenscht, dat de groepeerings der stof zich richt naar den theologischen gedachtengang en dat de lessen in vraag- en antwoord-vorm worden gesteld.

7. *Watergraafsmeer*. Met de hoofdgedachte van dit rapport sympathiseert de kerkeraad; wat de uitwerking betreft, zijn er de volgende wenschen:

1. in de „lessen” meer het verband met onze Drie Formulieren van Eenigheid te doen uitkomen, door verwijzing naar de overeenkomstige belijdenisstukken;
2. uitdrukkelijk in de „lessen” op te geven, welke vragen en antwoorden van den Heid. Catech. uit het hoofd moeten geleerd worden, daar de woordelijke kennis van zoovele schoone deelen van den Catech. bezwaarlijk kan gemist worden;
3. in 't algemeen aan het nieuwe leerboek een meer belijdend karakter te geven.

8. *Classis Amersfoort*. De Classis kan zich moeilijk vinden in de aangeboden proeve van het leerboek voor de catechisaties; formeel, omdat daarin gegeven formuleeringen haar niet geschikt voorkomen voor het van buiten leeren, dat toch gewenscht blijft; en materieel, omdat daarin haars inziens te weinig rekening gehouden wordt met de dwalingen en vraagstukken van onzen tijd.

9. *Classis Apeldoorn*. De Classis acht de invoering van het voorgestelde leerboek voor de catechisaties ongewenscht en stelt aan de Synode voor, den Heid. Catech. als leerboek te handhaven, of bij de opstelling van een nieuw leerboek daarbij schema en methode van den Heid. Catech. te volgen.

10. *Classis Appingedam*.¹⁾ De Synode besluite, niet mee te gaan met het voorstel van Deputaten in verband met den uitbouw der Geloofsbelijdenis.

11. *Classis Enkhuisen*. De Generale Synode geve de opdracht, één leerboek op te stellen, naar den theologisch-systematischen gedachtengang, in vragen en antwoorden, met verwijzing naar de belijdenisschriften, in warmen geloofstoon en in woorden van onzen tijd.

12. *Classis Groningen*.¹⁾ De Classis Groningen, overwegende
1. dat de Deputaten voor het leerboek voor de catechisaties terecht voorop stellen, dat het nieuwe leerboek niet een populair handboek voor de leerstellige godgeleerdheid moet zijn, maar een practisch karakter moet dragen;
  2. dat dit practisch karakter niet alleen moet uitkomen in de wijze, waarop de geloofsstukken elk voor zich worden behandeld, doch ook, en wel in de eerste plaats, in den opzet van het leerboek in zijn geheel;

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

3. dat dit karakter uitnemend uitkomt in onzen Catechismus en gemist wordt in het leerboek, dat Deputaten voorstellen;

4. dat aan de vraagmethode boven de voorgestelde practisch de voorkeur moet gegeven worden;

geeft der Synode in overweging:

1. om in het nieuwe leerboek de geloofswaarheden te zetten in het raam van den Catechismus;

2. om de vraagmethode in het leerboek toe te passen;

3. om, met behoud van sommige zegswijzen die algemeen gewaardeerd worden, den stijl van het nieuwe leerboek eenvoudig en de woordkeus in overeenstemming met de taal van onzen tijd te doen zijn.

13. *Classis Grootegast.*¹⁾ De meerderheid der Classis gaat accoord met de voorstellen van de Kerk van Enumatil en oordeelt:

dat het den Kerken dienstig is, dat de Catech. als leerboek behouden blijve, en acht het ongewenscht, een nieuw leerboek in te voeren:

a. omdat de Heid. Catech. belijdenis der Kerken is en in de practijk als leerboek kostelijke vrucht heeft afgeworpen;

b. omdat op de catechisatie en in de prediking van den namiddagdienst bij behoud van den Catech. als leerboek dezelfde stof wordt verwerkt;

c. omdat door invoering van een nieuw leerboek der vereeniging van alle Geref. in den lande mogelijk een struikelblok te meer in den weg komt te staan;

d. omdat een leerboek als voorgesteld practisch minder voldoening zal geven en een algemeene behoefte aan een nieuw leerboek niet is gebleken.

14. *Classis Warffum.*¹⁾ De Synode besluite *wel* tot invoering van een nieuw leerboek, maar

a. dat in het in te voeren leerboek de vraagmethode behouden blijve en

b. dat — meer dan in de aangeboden Proeve — in het leerboek het persoonlijke en religieuze element uitkome, opdat de leerling gevoele, dat het gaat, niet enkel om het aanbrengen van leerstellige kennis, maar om te leiden tot belijdenis des geloofs.

15. *Classis Winschoten.*¹⁾ Inzake Rapport V heeft de Classis besloten, geen voorstel te doen, hoewel zij van de noodzakelijkheid van de invoering van een nieuw catechetisch leerboek niet overtuigd is en zelfs de wenschelijkheid er van niet inziet.

16. *Classis Workum.* Niettegenstaande de desbetreffende opmerkingen van Deputaten, acht de Classis het een gewichtig bezwaar, dat de vraagmethode is losgelaten. De Classis kan niet meegaan met de motiveering in het rapport, als zou door de vraagmethode het karakter van onderwijzen met gezag verloren gaan. Dat karakter is niet afhankelijk van een bepaalde methode.

De Classis acht het juist gewenscht, gezien de ervaring bij de meeste catechisanten, dat de leerstof in vragen en antwoorden, met niet te lange zinnen, worde verwerkt. Onder elke les zouden dan een niet te klein getal z.g. blinde vragen gesteld kunnen worden, om den leerling tot eigen onderzoek te prikkelen en te helpen in het weergeven van wat de catecheet over de behandelde les had gesproken. Hoewel zeer dankbaar voor de nauwe aansluiting aan de belijdenisschriften, heeft de Classis nog een tweetal opmerkingen:

1. Over den leeftijd der leerlingen. Waar het in de „Proeve” gegevene bestemd is voor leerlingen boven de 16 jaar, rees de vraag: Wat achten Deputaten dan geschikt voor leerlingen van 12 tot 16 jaar? Want het hier gebodene mag toch wel zeer eenvoudig genoemd worden: vgl. de opsomming der scheppingsdagen;

2. De wensch werd uitgesproken, dat het Vraagboek zich in de formulering zooveel mogelijk inzonderheid bij den Heid. Catech. aansluit.

17. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte).* De Generale Synode besluite in zake het leerboek voor de catechisaties, zoo nauw mogelijk zich aan te sluiten bij den Catechismus, dezen intact te laten als belijdenisformulier, doch voor de leerlingen de vragen en antwoorden, met behoud van gansch den inhoud, te vereenvoudigen en ze naar de algemeen erkende behoeften van dezen tijd aan te vullen; zoodanig dat het karakter van het practisch belijden meer dan dat van een logische samenvatting bewaard blijft; en dus het leerboek niet in te richten als in het Rapport is aangewezen.

18. *Particuliere Synode van Overijssel.* De Particuliere Synode van Overijssel oordeelt:

a. dat de vraagmethode niet behoort te worden losgelaten;

b. dat de theologische volgorde hare instemming heeft.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

19. *Particuliere Synode van Gelderland.* De Synode deelt mede inzake het Rapport over het leerboek, dat zij oordeelt, dat de Catechismus als leerboek dient te worden gehandhaafd; maar dat naast dezen een leerboek kan dienen, waarin de opzet eenigermate gelijk is aan dien van den Catechismus, opdat er meer aansluiting zij tusschen de Catechismus-prediking en de catechisatie.

20. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Particuliere Synode, waardeerende den arbeid der Deputaten in het Rapport over het leerboek voor de catechisaties, is van oordeel, dat de geleverde proeve te weinig als warm geloofsgetuigenis is gesteld en te veel verouderde woorden bevat, en verzoekt de Generale Synode, dat bij eventueel te verleenen opdracht tot het ontwerpen van een leerboek hiermede rekening worde gehouden; terwijl zij tevens gewenscht acht, dat bij elke les verwezen worde naar de belijdenisschriften, de lessen zelve in den vorm van vragen en antwoorden worden gesteld, het leerboek zich nauw aansluit bij de orde en den inhoud van den Catechismus en berekend zij op de behoeften van onzen tijd.

2. De Particuliere Synode verzoekt de Generale Synode, aan de Deputaten voor het ontwerpen van het leerboek op te dragen, het nieuw te ontwerpen concept in volledigen vorm minstens een half jaar vóór de volgende Generale Synode aan de Kerken toe te zenden, opdat ook over den inhoud in zijn geheel kunne worden geoordeeld.

21. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte).* De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), spreekt uit, dat zij volkomen instemt met de bedoeling, in het Rapport neergelegd, doch de uitwerking minder bevredigend vindt en deze gaarne iets meer zou zien gericht op de vragen van den tegenwoordigen tijd, en voorzien van verwijzing telkens naar de afdelingen van Catechismus en Belijdenis, die over dezelfde onderwerpen handelen.

22. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte).* De Synode stelt voor, dat voor de jonge catechisanten een leerboekje in vragen en antwoorden, en voor de oudere een leerboek als voorgesteld, worde opgesteld, echter met dien verstande, dat het laatste uitvoeriger zij dan het door Deputaten geconcipeerde.

23. *Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg.* De Generale Synode benoeme een drietal Deputaten om twee leerboeken op te stellen, een voor de oudere en een voor de jongere catechisanten; en dat in het laatste de vraagmethode worde behouden. En dat in het leerboek voor de ouderen rekening worde gehouden met de dwalingen van onzen tijd, bovenal omtrent de Heilige Schrift.

B. BELIJDENISVRAGEN.

a. *Algemeene opmerkingen (ook op de hierna volgende Liturgie-rapporten betrekking hebbende).*

1. *Zwijndrecht* acht het vrijwel overbodig, te wijzen op drukfouten, die in de aangeboden rapporten geslopen zijn. Dat de bezittelijke voornaamwoorden vóór de namen van het goddelijke Wezen in een kerkelijke uitgaaf met hoofdletters gedrukt zullen worden, acht het van zelf sprekend.

Evenzoo dat de persoonlijke voornaamwoorden voor den naam Gods met hoofdletters zullen worden gedrukt. [Men zie b.v. pag 165—168 (53—56)].

2. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte).* De Kerken van Friesland (noordel. gedeelte), vergaderd in Particuliere Synode, met veel belangstelling kennis genomen hebbende van de Rapporten der Deputaten tot herziening van de Liturgie enz. en van de voorstellen, daarin gedaan; dankbaar waardeerende den veel omvattenden arbeid, welke daaraan is ten koste gelegd, en de wijze waarop daarin onderscheidene vraagstukken aan de orde zijn gesteld; nochtans van oordeel, dat deze voorstellen voor het meerendeel nog niet die rijpheid vertoonen, waardoor zij reeds voor een beslissing vatbaar zouden zijn, en ook de Kerken zelf in menig opzicht nog niet voor zulk een beslissing rijp kunnen worden geacht, verzoekt de Generale Synode, deze voorstellen in den vorm, waarin zij gedaan zijn, niet te aanvaarden, maar daaruit alleen aan te nemen, wat noodzakelijk om verandering roept en waarover in de Kerken genoegzame overeenstemming bestaat; het overige, voor zoover daaraan behoefte is, tot nadere overweging opdragende aan Commissies met een minder omvangrijk mandaat.

3. *Particuliere Synode van Drenthe.* De Particuliere Synode van Drenthe stelt aan de Generale Synode voor, de voorstellen, gedaan in het Rapport inzake het concipieren van Belijdenis-vragen en de herziening van de Liturgie, nog niet aan te nemen, maar ter nadere bestudeering aan de Kerken tot de volgende Generale Synode aan te bevelen; mocht echter de Synode eventueel tot behandeling van

het Rapport overgaan, dan verzoekt de Particuliere Synode, dat de later te noemen wijzigingen worden aangebracht.

4. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte)*. De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) geeft der Generale Synode in ernstige overweging, om slechts in behandeling te nemen de voorgestelde herziening van de Liturgische geschriften volgens de Acta van Leeuwarden 1920, art. 116.

5. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte)*. De Synode stelt voor, dat de Generale Synode nu nog niet beslisse over de Liturgie-rapporten, doch eerst over drie jaren, wijl er zich nog geen algemeene opinie, noodig tot afhandeling, in de Kerken heeft gevormd.

b. De Belijdenisvragen zelve.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten tot het concipieeren van enkele vragen, welke aan de Kerken zullen worden aanbevolen, om bij het afleggen der openbare belijdenis te worden gebruikt. [Rapportenboek blz. 120 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. Met de voorgestelde Belijdenisvragen kunnen wij ons wel vereenigen, doch we zouden in den aanhef het woord „ongeveinsdelijk” liever willen vervangen zien door de meer eenvoudige woorden: „in oprechtheid”.

3. *Augustinusga en Surhuizum*. a. Evenals bij de sacramentsbediening, bevestiging enz. in een formulier ons een verklaring en uiteenzetting van de beteekenis der plechtigheid wordt gegeven, zoo doe de Synode ook een formulier opstellen met het oog op de belijdenis, opdat de rechte beteekenis en 't gewicht daarvan (overeenkomstig de gegevens op pag. 130 van het Rapport) voor een ieder duidelijk blijke;

b. In de 2e vraag worde 't „in Jezus Christus den eenigen Zaligmaker zoekt”, gewijzigd in „in Jezus Christus uwen Zaligmaker zoekt”, opdat 't persoonlijke meer op den voorgrond trede;

c. in de 3e vraag worde achter 't woord „Sacramenten” in den derden regel toegevoegd: „naar de mate uwer krachten en gaven, als Zijn getuigen, mede te arbeiden aan den opbouw van Zijn Zion en de uitbreiding van Zijn Koninkrijk”;

d. op elke vraag afzonderlijk worde met „ja” geantwoord.

4. *Bolsward A* geeft de voorkeur aan de Belijdenisvragen, gelijk ze door de Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte) zijn geformuleerd.

5. *Deventer A* stemt in met de voorgestelde vragen.

6. *Harmelen* stelt voor inzake de derde vraag bij de openbare belijdenis, in plaats van „in de gemeenschap der Christelijke Kerk” te lezen: „in de gemeenschap van de Kerk van Jezus Christus”.

7. *Watergraafsmeer*. De Kerkeraad kan zich in het concept dezer vragen wel vinden. Misschien vindt het aanbeveling, om in plaats van Phil. 1 : 6 aan het slot te nemen: 1 Petr. 5 : 10, 11: „De God nu aller genade, Die ons geroepen heeft tot Zijn eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben, Dezelve volmake, bevestig, versterke en fundeere ulieden. Hem zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid. Amen.” Of: vrijheid van keuze tot één van beide of tot andere Schriftuurplaatsen te geven.

8. *Zwijndrecht*. Rapportenboek pag. 131 (19): eerste vraag midden in: het woordje „houdt” worde gezet achter het woord „zaligheid”, wat ons vloeiender voorkomt.

9. *Classis Amersfoort*. De Classis kan zich vereenigen met het Formulier voor de Openbare Belijdenis des Geloofs, maar wenscht, dat in plaats van „in de artikelen des Christelijken geloofs begrepen is en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt” gelezen worde: „in de Belijdenisschriften der Geref. Kerken begrepen is en in de Geref. Kerk alhier geleerd wordt”; en in de 2e vraag duidelijkheidshalve achter de woorden: „aanvaardt gij de belofte en verplichting van uwen doop als teeken en zegel van Gods Verbond” gevoegd worde: „u geschonken en opgelegd”.

10. *Classis Apeldoorn*. De Classis besloot haar instemming te betuigen met het voorgestelde formulier voor de Openbare Belijdenis.

11. *Classis Enkhuizen*. De Classis Enkhuizen stelt aan de Generale Synode voor, de Belijdenisvragen, door Deputaten geconcipieerd, te aanvaarden, maar verzoekt, daarbij zulk een redactie te kiezen, waardoor wat in de Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments en in de Artikelen des Christelijken geloofs begrepen is niet gecoördineerd worde, aangezien Gods Woord en genoemde Artikelen geen gelijke autoriteit bezitten.

Voorts daarbij voor „Artikelen des Christelijken geloofs” te lezen: „de Belijdenisschriften van de Gereformeerde Kerken”.

Ook geeft zij in overweging om in de aanspraak het ongewone woord „erlangen” te vervangen door „verkrijgen”.

12. *Classis Gouda.* ¹⁾ De Classis Gouda, met belangstelling kennis genomen hebbende van het rapport in zake het concipieeren van Belijdenisvragen, van meening zijnde, dat in 't algemeen de voorgestelde Belijdenisvragen te lang zijn,

dat de tweede dezer vragen evenzeer een opsomming is van Geref. leerstukken als een belijdenis van persoonlijk geloof en dat het verband tusschen Doop en Avondmaal reeds in den aanhef is opgenomen,

dat in de derde vraag de uitdrukking „gemeenschap der Christelijke kerk” te vaag is, wijl aan meerdere geïnstitueerde kerken de naam van „Christelijk” niet ontzegd kan worden,

besluit van dit formulier te aanvaarden alleen den aanhef en stelt aan de Particuliere Synode voor om aan de Generale Synode voor te stellen de volgende vragen:

1. of gij de leer, die in het O. en N. T. en in onze belijdenisschriften geleerd wordt, belijdt de waarachtige en volkomene leer der zaligheid te zijn?
2. of gij van wege uwe zonden voor God u verootmoedigt, uw leven buiten uzelf, in Jezus Christus, den eenigen Zaligmaker, zoekt, en het uw hartelijke begeerte is, om door een godzalig leven uw geloofsbelijdenis te versieren?
3. of gij belooft, getrouw te zullen komen tot de bediening des Woords en der Sacramenten, en, zoo ge u in leer of in leven komt te misgaan, wat God genadig verhoede, u te onderwerpen aan de kerkelijke tucht?

Wat is hierop uw antwoord? —

Tevens stelt de Classis voor om de personen, die belijdenis doen, als regel hoofdelijk te vragen, terwijl zij het al of niet houden van een toespraak wil vrij laten.

13. *Classis 's Gravenhage.* ¹⁾ stelt voor, in zake de voorgestelde Belijdenisvragen, in vraag 1 en 3 de woorden „Christelijke Kerk” te wijzigen in „Geref. Kerken”.

14. *Classis Grootegast.* ²⁾ De Classis oordeelt, dat der Generale Synode voorgesteld worde: de ruimte der plaatselijke Kerk niet te begrenzen door een formulier als op pag. 131 wordt aangegeven.

15. *Classis Leiden.* ¹⁾ De Classis stelt aan de Particuliere Synode voor, de aanspraak en het slot, zooals die door Deputaten zijn ontworpen, over te nemen; maar met het oog op den ingewikkelden vorm der vragen van Deputaten en het niet-vermelden der Geref. Belijdenisschriften liever de vragen, in de Classis Leiden gebruikelijk, aan de Generale Synode voor te stellen. Over de vraag, of in deze vragen van Leiden de uitdrukking „zonde” of „zonden”, „Christelijke Kerk” of „Gereformeerde Kerk” de voorkeur verdient, waren de gevoelens verdeeld.

16. *Classis Schiedam.* De volgende wijzigingen worden voorgesteld:

- a. Vraag 1 aldus te lezen: „Verklaart gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament begrepen en in de Drie Formulieren van Eenigheid der Gereformeerde Kerken samengevat is, te houden voor de waarachtige en volkomene leer der zaligheid; en belooft gij” enz.
- b. vraag 2: „Belijdt gij, uwen Doop aanvaardende en toegang vragende tot het Heilige Avondmaal, dat gij u” enz.;
- c. in vraag 3 (evenals in vraag 1) in plaats van „Christelijke Kerk” te lezen „Gereformeerde Kerk”;
- d. inzake de zegenbede na het antwoord op deze vragen verklare de Synode, dat het in de vrijheid der Kerken blijve, deze uit te breiden;
- e. de Synode stelle vast in welke bewoordingen de namen van hen, die tot de openbare belijdenis worden toegelaten, van te voren aan de gemeente zullen bekend gemaakt worden.

17. *Classis Winschoten.* ²⁾ De Classis gaat geheel accoord met het voorgestelde.

18. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte).* Ten aanzien van de afzonderlijke voorstellen merken zij op: wat betreft de Belijdenisvragen,

a. dat er bij haar bezwaar bestaat tegen de uitdrukking, voorkomende in het rapport blz. 130 alinea 8, sub 2, als zou in de Belijdenisvragen „meer de behoefte dan het bezit, meer de begeerte dan de zekerheid” dienen tot uitdrukking te worden gebracht, omdat h. i. de belijdenis toch is de belijdenis des *geloofs*, en het geloof naar onze Formulieren van Eenigheid altijd als een geestelijk *bezit* moet worden opgevat;

b. dat het haar gewenscht voorkomt, dat de Synode een kort formulier van belijdenis doe opstellen, waarin als noodzakelijke punten voor de Belijdenisvragen

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

worden opgenomen: instemming met de *belijdenis*, uitdrukking van het *persoonlijk* geloof, belofte van naarstig bijwonen van den *Dienst des Woords* en het gebruik der *Sacramenten*;

c. dat de formuleering dezer vragen soberder zij dan die, welke door de Deputaten wordt voorgesteld; ook meer in aansluiting aan de formuleering in onze Belijdenis-geschriften, en aldus, dat daarin het belijdenis-doen duidelijker uitkomt als te zijn een belijdenis des geloofs.

(Zie bijlage I.)

Bijlage I. Als voorbeeld van de bedoeling diene het volgende concept:

Geliefden in onzen Heere Jezus Christus. Gij zijt hier verschenen om naar den eisch van het verbond der genade, dat ook aan u door den H. Doop bezegeld is, voor God en Zijn heilige gemeente in 't openbaar belijdenis te doen van uw geloof en aldus toegang te erlangen tot des Heeren Heilig Avondmaal.

Wil(t) daartoe ongeveinsdelyk antwoorden op de volgende vragen:

ten eerste: verklaart ge, dat ge de leer onzer Kerk, die gij geleerd, gehoord en beleden hebt, houdt voor de ware, zaligmakende leer, overeenkomende met de Heilige Schrift, en belooft ge, met verwerping van alle dwaling, in de belijdenis van die leer, door Gods genade, standvastig te zullen blijven in leven en sterven;

ten tweede: belijdt ge, thans den toegang tot het Heilig Avondmaal vragende, dat gij u vanwege uwe zonden mishaaft en u daarover voor God verootmoedigt, dat gij nochtans vertrouwt de vergeving uwer zonden in het bloed van Jezus Christus, den eenigen Zaligmaker, te hebben, en dat het uwe hartelijke keuze is, den Heere lief te hebben en te dienen naar Zijn Woord, de wereld te verzaken, uwe oude natuur te dooden en in een godzalig leven te wandelen;

ten derde: belooft gij, te zullen volharden in de gemeenschap der Christelijke Kerk, inzonderheid door een naarstig zoeken van de bediening des Woords en der Sacramenten, en u te onderwerpen aan de kerkelijke vermaning en tucht, indien het mocht gebeuren (wat God genadiglijk verhoede) dat gij in leer of leven u kwaamt te misgaan?

N.N. Wat is daarop uw antwoord?

Antwoord enz.

19. *Particuliere Synode van Overijssel.* De Particuliere Synode van Overijssel betuigt hare instemming met de voorgestelde Belijdenisvragen, te gebruiken bij de openbare belijdenis des geloofs.

20. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Particuliere Synode oordeelt aangaande de Belijdenisvragen, dat de formuleering eenvoudiger had moeten zijn; dat zij meer het karakter van een persoonlijke geloofsbelijdenis moest dragen in den geest en naar de orde van de vragen bij den Doop van volwassenen.

21. Schrijven van J. Lameris te Utrecht.

Voorts een missive, ingezonden door den kerkeraad van *Ermelo*, met amendementen op verschillende Rapporten, te behandelen als punt *B b 5a, C b 5a, C c 2a, D a 4a, D c 2a, D f 3a, D g 3b, D h 4 a, E 5a.*

C. INRICHTING VAN DEN EEREDIENST.

a. Algemeene opmerkingen (ook op de hierna volgende rapporten betrekking hebbende).

1. *Kamerik.* Verzoek van den Kerkeraad om geenerlei verandering te brengen in de orde der Liturgie, en ook niet in de formulieren voor de bediening der Sacramenten, de oefening der kerkelijke tucht en het huwelijk, en evenmin over te gaan tot herziening van den bestaanden bundel gezangen of uitbreiding daarvan.

2. *Particuliere Synode van Gelderland.* De Particuliere Synode besluit, in verband met de præalabele kwestie: met het oog op den vrede en de eenheid der kerken der Generale Synode voor te stellen, geen verandering in de Liturgie aan te brengen.

3. Zie ook *A b 2.*

4. *Zwolle.* De Raad der Gereformeerde Kerk van Zwolle, Gezien het „liturgie-rapport”;

Overwegende, dat het wenschelijk is, dat met de invoering der in gemeld rapport behandelde wijzigingen in den eeredienst en de daarbij te gebruiken formulieren alsmede met de invoering der wijziging en uitbreiding van den gezangenbundel de uiterste voorzichtigheid worde betracht,

dat de te vreezen moeilijkheden voor een goed deel het gevolg zijn van de te weinige bekendheid van de in het rapport aan de orde gestelde zaken:

verzoekt de Synode ten dringendste, de beslissing over de invoering der in het „liturgie-rapport” gedane voorstellen uit te stellen.

5. Missive van de *Gebrs Zomer en Keuning* te Wageningen.
6. Missive van *A. Jongbloed* te Leeuwarden.

b. De Orde der Liturgie.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 132 v.v.] (Rapporteur Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. Met de voorgestelde orde der Liturgie kunnen we ons goeddeels wel vereenigen.

De *aanvangsliturgie* heeft onze instemming.

Een meerderheid van onze vergadering zou met de voorgestelde *belijdenis van zonden* wel kunnen meegaan, doch dan liever de *verkondiging van de vergeving van zonden* zien vervangen door een Schriftwoord, b.v. 1 Joh. 1 : 9.

(Een minderheid in onze vergadering wenscht zulk een „belijdenis van zonden” niet in de orde der Liturgie, en gaat accoord met de besluiten van de Particuliere Synode van Gelderland van Juni 1923 te dezer zake.)

Tegen de voorgestelde *wijze van collecteeren* hebben wij bezwaar; wij willen de collecte onder 't psalmgezag laten geschieden, doch daarbij dan maatregelen treffen, dat in elk geval 't collecteeren ten einde gebracht is vóór de prediking.

De apostolische *geloofsbelijdenis* in de namiddaggodsdiensttoefening worde niet door de gemeente gezongen, maar blijve gelezen door een ouderling.

Met de andere deelen van de orde der Liturgie gaan we accoord.

3. *Augustinusga en Surhuizum*. De bestaande *orde in de Liturgie* blijve behouden.

De *belijdenis van zonden* en de *verkondiging van de vergeving der zonden* worden liefst weggelaten, wijl dit beter in gebed en prediking tot zijn recht komt, terwijl er bij invoering hiervan gevaar zou zijn voor formalisme.

Bij bekendmaking van het *te lezen Schriftgedeelte* worde tevens de tekst voor-gelezen, wijl 't een met 't ander samenhangt.

4. *Bolsward A* stelt voor

dat de *belijdenis van zonden* en de *verkondiging van de vergeving der zonden* niet een afzonderlijke plaats in de samenkomsten der gemeente ontvang, maar de belijdenis van zonden in het gebed haar plaats behoude;

dat de *lezing der Wet* en van het *gedeelte des Woords* niet worde gescheiden; dat er geen *collecten* worden gehouden onder zacht orgelspel, wijl dit te veel tijd vraagt en het orgel in de samenkomsten der gemeente een plaats geeft, welke het niet behoort te hebben, en van den organist een bekwaamheid vraagt, welke in den regel niet kan worden verwacht.

5. *Deventer A* heeft overwegend bezwaar tegen de voorgestelde *orde der Liturgie*. Dat bezwaar geldt in de allereerste plaats den z.g.n. *dienst der barmhartigheid*, die geschieden zal onder orgelspel en in dezen vorm meer tot ontstichting dan tot stichting zal dienen. Ook kan de Kerkeraad niet meegaan met de voorgestelde *belijdenis van zonden* en de *verkondiging van vergeving der zonden*. De zondenbelijdenis geschiedt gevoegelijk in het gebed vóór de predicatie. Een vast formulier daarvoor doet zoowel eenigermate schade aan de bediening des Woords als het op den duur niet is in het belang van het geestelijk leven der gemeente, die na verloop van tijd dat wellicht werktuigelijk zal aanhooren.

6. *Gouda*¹⁾ stelt aan de Particuliere Synode voor om bij de considerantie der Classis Gouda in zake de „Orde der Liturgie” in te voegen:

Bovendien van meening, dat de Deputaten in dezen hun opdracht overschreden, daar de Synode alleen had opgedragen, de liturgische geschriften te overzien en zoo noodig een herziening (nl. van die liturgische geschriften) voor te bereiden.

7. *Harmelen* stelt voor:

in zake de voorgestelde Liturgie voor de morgengodsdiensttoefening op den dag des Heeren de *punten 5—7* te schrappen, of ze hoogstens aan de Kerken aan te bevelen (niet op te leggen);

den *dienst der barmhartigheid* niet te regelen zooals door Deputaten wordt aanbevolen, maar dit over te laten aan de plaatselijke Kerken, naar gelang van de plaatselijke omstandigheden.

8. *Heerlen*. Blz. 141 van het Rapportenboek:

Het laatste vers van den Avondzang worde geheel terzijde gezet en hier vervangen door b.v. Ps. 2 : 7.

De H. S. geeft geen voorbeeld van een rechtstreeksch gebed tot den H. Geest.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

De derde regel strijdt ook met wat de H. S. leert omtrent de inwoning des H. Geestes in de gemeente.

9. *Helder* stelt voor:

de in het „Rapport inzake der herziening van de Liturgie” voorgestelde *belijdenis van zonden* en de *verkondiging van vergeving der zonden* niet in de Gereformeerde Kerken in te voeren, wijl in het gebed in de samenkomsten der gemeente de schuldbelijdenis reeds geschiedt, en omdat het gevaar niet denkbeeldig is, dat een schuldbelijdenis, steeds in denzelfden vorm uitgesproken, op den duur geen weerklank meer zal vinden in de harten der gemeenteleden.

10. *Maassluis A.* De voorgestelde *Orde der Liturgie* worde door de Generale Synode niet aangenomen.

11. *N. Beets* verzoekt der Synode, naast het voor Kerken in gewone omstandigheden bestemde schema van de orde der Liturgie er ook een te willen geven, gewijzigd voor zulke Kerken, waar *leesdienst* gehouden wordt en waar een *orgel ontbreekt*.

12. *Urk* zou inzake de Liturgie gaarne geschrappt zien in den dienst der gebeden *punt 5 en 6* (blz. 139/40).

13. *Watergraafsmeer*. 1. Met de *aanvangsliturgie* gaat de kerkeraad accoord. Alleen zij gevraagd, waarom voor groetzingen ook niet gebruikt kan worden 2 Cor. 13 : 13? Deze komt wel aan het slot van den zendbrief voor, maar heeft dit mee, dat hierin het allerklaarst de belijdenis der Drieëenheid ligt uitgedrukt en hij bij den kleingeestigste geen ontstichting kan wekken. In verband hiermee kwam de vraag op, of de officieele ijking van de gewoonte om 2 Cor. 13 : 13 ook als slotzingen te gebruiken, niet onjuist is, ja zelfs of die gewoonte niet te misprijzen is en er aan meewerkt, dat de gemeente het verschil tusschen zegengroet en slotzingen gansch niet meer zal gevoelen. Ter aanvulling van deze opmerking zij herinnerd aan het woord van Dr A. KUYPER in „Onze Eeredienst”: „In onze eerste Liturgie was voorgeschreven, als zegenbede de Hoogepriesterlijke zegening uit Numeri 6 : 24—26 te gebruiken, terwijl men hiervoor later geheel eigenwillig het slot van den tweeden brief aan de Corinthiërs in de plaats stelde”. (Pag. 344); 2. de bezwaren, die tegen de invoering van een afzonderlijke *belijdenis van zonden* en *verkondiging van vergeving der zonden* door verschillende kerkelijke vergaderingen reeds zijn uitgesproken, worden goeddeels door den Kerkeraad beaamd en hij acht het niet noodig, ze u te herinneren;

3. aanbevelenswaardig zou de Kerkeraad het vinden, indien de hier en daar bestaande gewoonte om na de lezing van Exodus 20 : 2—17 te laten volgen de *hoofdsom der wet*, gelijk Christus die gaf in Matth. 22 : 37—40, als algemeen gebruik werd aanbevolen. Tegen het *zingen* van een vers *na* de lezing der *wet* bestaat bij den Kerkeraad geen bezwaar;

4. het officieel vastleggen van de terminologie voor het aankondigen en beëindigen der *collecten* zal, naar het inzicht des Kerkeraads, den liturgischen dienst eer doen verdorren dan tot verrijking strekken, terwijl het orgelspel tijdens de collecte de deur open zal zetten voor allerlei ongewenschte dingen bij hoorders en (of) organist, en dies de stichting niet zal bevorderen;

5. de verplaatsing van de *voorlezing van een gedeelte der H. S.* naar het moment voorafgaande aan „de voorlezing van den tekst”, acht de Kerkeraad een goede wijziging;

6. zoolang we nog de invoering van het onberijmd *zingen der Apostolische Geloofsbelijdenis* missen, kan de Kerkeraad zich wel vinden in de gewoonte om na de geloofsbelijdenis te laten volgen het zingen van het laatste vers van den Avondzang.

14. *Wildervank*. Missive van den Kerkeraad om *geen wijziging* in de orde der Liturgie te brengen en geen gezangen in te voeren.

15. *Zwijndrecht*. Rapportenboek pag. 139 (27), onder 2. Het woord *groetzingen* worde vervangen door „vredegroet”, om verwarring, die uit het tweede lid voort kan vloeien, te voorkomen.

Pag. 140 (28), onder „Vergeef”..... worde gezet: of „Och, of wij Uw geboon”..... Onder 6: Hiervoor worde de oude onverkorte formule van absolutie gebruikt, die Calvijn altijd bezigde:

„Dat een ieder uwer zich waarlijk zondaar erkenne, zich vernederende voor God, en geloove, dat de Hemelsche Vader hem genadig wil zijn in Jezus Christus! Aan allen, die op deze wijze berouw hebben over hunne zonden”..... enz.

(Zie *Heraut* 27 Nov. 1898 No 1092, abusievelijk in „Onze Eeredienst” aangehaald op pag. 212 als No 1902).

Achter 13 „Dankzegging” worde gezet: „bij voorkeur het „Onze Vader”.” Waar na de avondgodsdienstoefening in het dankgebed allerlei nooden voor de

aanstaande week gedacht worden verdient o. i. het „Onze Vader” in den morgen-dienst de voorkeur.

Pag. 142 (30), punt 11. Hierachter vervalle het ( ) geplaatste.

16. *Classis Amersfoort*. De Classis oordeelt, dat de voorgestelde *orde der Liturgie* om meer dan één reden voor de Kerken onaannemelijk is.

17. *Classis Apeldoorn*. Wat aangaat de *orde der Liturgie* en de voorgestelde wijzigingen dringt de Classis er bij de Synode ernstig op aan, een zoo ingrijpende verandering niet in te voeren, voordat in onze kerken *algemeen* de overtuiging leeft, dat daar werkelijk behoefte aan is.

18. *Classis Appingedam*¹⁾ adviseert, het ontwerp, door Deputaten voorgesteld, *niet* te aanvaarden.

19. *Classis Enkhuizen*. De Classis Enkhuizen spreekt uit, dat zij in deze *orde punt 5 en 6* (blz. 139, 140 rapportenboek) niet gewenscht acht, eenerzijds om de liturgische overlading van den dienst, anderzijds uit vrees voor formalisme; terwijl zij ook van oordeel is, dat te veel op den achtergrond zal raken wat hoofdzaak moet blijven, n.l. de bediening des Woords; en dat de regeling van den dienst der barmhartigheid geheel in de vrijheid der Kerken behoort gelaten te worden.

20. *Classis Gouda*.²⁾ De Classis, vreezende, dat bij invoering van de voorgestelde „Orde der Liturgie” de nadruk te weinig zal liggen op den inhoud van den Dienst des Woords, maar meer op formeele handelingen;

vreezende, dat daardoor het gevaar voor formalisme in onze Kerken zal ver-groot worden;

verwachtende, dat veel aanstoot en ergernis zal worden verwekt, en dat de beoogde eenheid in de liturgie veel meer zoek zal raken, wanneer deze „Orde der Liturgie” door de Kerken wordt aanbevolen;

overtuigd, dat verdieping van het geestelijk leven meer bevorderd wordt door een zuivere en goed verzorgde Bediening des Woords dan door liturgische vormen; overwegende, dat een bepaalde orde van eeredienst niet in de Schrift voorgeschreven is;

dat hetgeen in de 16e eeuw in de zuidelijke landen kon, daarom nog niet in onzen tijd voor het Gereformeerde volk in Nederland geschikt is, en dat onze Gereformeerde eeredienst zich door eenvoud moet kenmerken;

bovendien overwegende, dat men zich in het aanbrengen van wijzigingen in den eeredienst moet beperken, zooals Deputaten zelf in hun rapport uit Calvijns Instituut aanhalen;

besluit, bij de Generale Synode aan te dringen, dat zij de voorgestelde „Orde der Liturgie” in haar geheel verwerpe.

21. *Classis 's Gravenhage*²⁾ stelt voor, in zake de voorgestelde Liturgie van de morgengodsdiensttoefening op den Dag des Heeren:

1. hieruit de *punten 5—7* te schrappen en daarvoor in de plaats te stellen: 5 zingen, 6 gebed. (Voorstel van de Kerk van Delft.) De Classis spreekt hierbij echter uit, in te stemmen met 't doel der Deputaten, meer eenheid te brengen in de liturgische orde, doch desalniettemin deze wijziging noodig te achten. Voorts wenscht de Classis wel vastheid in 't zingen van een psalmvers na de lezing der wef, doch dan zoo, dat de Synode een aantal verzen opgeve, waaruit de liturg vrij kan kiezen;

2. de voorgestelde vastgeformuleerde *aankondiging der collecte* weg te laten.

22. *Classis Groningen*¹⁾ van oordeel,

dat in zake het voorstel over de orde der Liturgie de *punten 5, 6 en 8* een wijziging brengen, waarnaar door de Kerken in het algemeen niet gevraagd wordt;

dat het gevaar niet denkbeeldig is, dat de vormdienst er door in de hand zal worden gewerkt;

dat door invoering de rust in de Kerken bedreigd wordt en algemeene invoering niet waarschijnlijk te achten is;

adviseert der Synode:

genoemde punten uit het voorstel uit te lichten, en de daarmede verband houdende wijzigingen in het voorstel aan te brengen.

23. *Classis Grootegast*¹⁾ stelt op voorstel der Kerk van Enumatil voor, dat de Particuliere Synode van Groningen er bij de Generale Synode van Utrecht op aandringe:

1. in zake de orde der Liturgie in de morgengodsdiensttoefening:

a. wat onder *5, 6 en 8* wordt voorgesteld niet aan te nemen;

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

b. het in de vrijheid der Kerken te laten, den *gaven* na de *inzameling* een plaats te geven, en in geen geval te bepalen, dat een tafel voor den kansel zal worden geplaatst, waarop de ingezamelde gaven zullen worden gelegd;

c. de *voorlezing* van een gedeelte der *H. Schrift* vóór den dienst der gebeden en der barmhartigheid en onmiddellijk na de voorlezing van de Wet in de morgen-godsdienstoefening, en ná het voorlezen van de Geloofsbelijdenis in de namiddag-godsdienstoefening te doen plaats hebben.

De volgende overwegingen hebben den Kerkeraad van Enumatil tot bovengenoemde overwegingen geleid:

Wat 1a betreft:

1. belijdenis van zonden is niet te scheiden van 't gebed voor den dienst des Woords en allen anderen nood;
2. een belijdenis van zonden, aan het gebed voorafgaande, zou er toe leiden óf dat een noodzakelijk bestanddeel van 't gebed daartuit zou worden genomen, óf ten tweede male in denzelfden dienst zou worden herhaald, zij het in onderscheidene bewoordingen, en daardoor inboeten aan kracht;
3. een vaststaande belijdenis van zonden zal moeilijk altijd in overeenstemming kunnen zijn met plaatselijke en tijdelijke toestanden, wijl zij een meer algemeen karakter moet dragen;
4. een vaststaande belijdenis van zonden brengt gevaar mee voor een dooden vorm, en in elk geval weinig weerklank te vinden bij de gemeente;
5. aan een belijdenis van zonden als zelfstandig element in den liturgischen dienst is geen behoefte gebleken in onze Kerken;
6. 't bezwaar, in de 4e plaats genoemd tegen punt 5 der liturgische orde, drukt ook de punten 6 en 8 der orde van liturgie.

Wat 1b betreft:

1. een tafel voor den kansel met de gaven daarop gelegd en in verband daarmee de dankzegging schijnt wel van zelfingenomenheid, doch weinig van ootmoed te spreken;
2. reden om dankbaarheid te uiten omdat Gods volk zoo heerlijk offert is er mogelijk, maar schijnt voor 't minst als elken rustdag tweemaal terugkeerende actie minder op zijn plaats.

Wat 1c betreft:

1. de voorlezing van een gedeelte der Schrift vóór den dienst der gebeden bereidt de gemeente voor op 't Woord, dat haar zal worden gebracht;
2. die voorbereiding doet haar gemakkelijker met den dienaar mee bidden, die met de gedachten van het te brengen Woord vervuld is ook in zijn bidden.

24. *Classis Leiden*.¹⁾ De Classis stelt voor, dat de orde der Liturgie, zooals die door de Deputaten wordt voorgesteld, worde aangenomen door de Generale Synode, met uitzondering van de *punten 5, 6 en 8* (blz. 140).

25. *Classis Middelburg*. De Classis vereenigt zich met het navolgende voorstel:

A. de *volgorde* worde:

1. zingen; 2. votum; 3. groetzingen; 4. Wetslezing met een vers; 5. gebed; 6. voorlezing H. S.; 7. voorlezing tekst; 8. collecte en zingen; 9. bediening des Woords; 10. dankzegging; 11. slotzang; 12. slotzingen.

B. Aangaande enkele onderdeelen:

- a. in het *votum* vervalle het woord „amen”;
- b. *schuldbelijdenis* en *absolutie* vervallen;
- c. bij het zingen na de Wet of Geloofsbelijdenis zoeken de liturg *afwisseling in de psalmverzen*;
- d. bij de *collecte* vervalle „aankondiging” en „gebed”.

26. *Classis Rotterdam*. De Classis Rotterdam stelt aan de Generale Synode voor, dat in den *groetzingen* ook worde opgenomen de Naam van den Heiligen Geest.

De Classis Rotterdam, niet overtuigd van het noodzakelijke van de door Deputaten ad hoc in hun Rapport IIe deel, hoofdstuk I, dienst der gebeden, No 5 en 6 voorgestelde afzonderlijke *schuldbelijdenis* en *absolutie*;

van oordeel, dat de schuldbelijdenis beter kan plaats vinden in het gebed vóór de predikatie en dat de absolutie is het hoofdbestanddeel van de prediking des Evangelies naar Zondag 31 Heid. Catech.;

verzoekt aan de Generale Synode, deze twee punten te doen vervallen.

De Classis Rotterdam stelt aan de Generale Synode voor, de voorgestelde liturgische wijziging aangaande den *dienst der barmhartigheid* niet te aanvaarden.

De Classis Rotterdam stelt aan de Generale Synode voor, dat uit het concept

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

Dienst der gebeden vervalle punt 4, zoodat de *belijdenis des geloofs* alleen worde gelezen, zonder gezang van de gemeente.

27. *Classis Schiedam*. De *liturgische orde* worde geheel aan de vrijheid der plaatselijke kerken overgelaten.

28. *Classis Warffum*.¹⁾ De Classis stelt voor, dat de Particuliere Synode van Groningen er bij de Generale Synode op aandringt:

dat, daar van een *algemeenen* aandrang naar uitbreiding der Liturgie in onze Kerken niet is gebleken en opdracht tot zulk een uitbreiding door de Generale Synode van Leeuwarden niet *uitdrukkelijk* is gegeven en dit advies waarschijnlijk leiden zou tot zeer groote verschillen tusschen de verschillende Kerken en dus tot groote verwarring, de Generale Synode geen advies van *uitbreiding* der Liturgie aan de Kerken geve, maar door haar advies er naar sta, eenheid te brengen in wat vrij algemeen nu in gebruik is, en dat advies van „Orde der Liturgie” dan aldus vaststelle:

Morgengodsdienstoefening: 1. votum; 2. groetzingen; 3. zingen; 4. de Wet des Heeren; 5. schuldbelijdenis der gemeente door het zingen van Ps. 130 : 2 of een ander vers; 6. lezen van Schriftgedeelte; 7. gebed; 8. zingen, waaronder de collecte; 9. dienst des Woords; 10. dankzegging; 11. slotzang; 12. slotzingen.

Middaggodsdienstoefening: 1. votum; 2. groetzingen; 3. zingen; 4. Belijdenis des Geloofs; 5. zingen der gemeente, b.v. Avondzang; 6. lezen van een Schriftgedeelte; 7. gebed; 8. zingen, waaronder collecte; 9. dienst des Woords; 10. dankzegging; 11. slotzang; 12. slotzingen.

29. *Classis Winschoten*¹⁾ stelt voor, inzake Rapport VI deel II, hoofdstuk I, dit Rapport geheel ter zijde te leggen. De Classis, hoewel zij het wenschelijk acht, dat er uniformiteit in den eeredienst kome, meent, dat de uitbreiding van de elementen van den eeredienst geen aanbeveling verdient.

30. *Classis Workum*. Wat aangaat het voorstel van een afzonderlijke *belijdenis van zonden* sprak de Classis de volgende bezwaren uit:

a. Het is overbodig, omdat in het gewone gebed, vóór den dienst des Woords, belijdenis van zonden nooit ontbreekt. Deze nu daaruit te lichten en weg te laten, zou dat gebed armer maken.

b. Er bestaat veel gevaar, dat zulk zelfstandig maken van de schuldbelijdenis wordt tot een vorm, die de harten niet meer raakt, terwijl in 't geheel van het gewone gebed deze schuldbelijdenis kan gezet worden in toon en inhoud, die past bij den bepaalden toestand in de gemeente.

c. Te weinig komt in de voorgeschreven formule der belijdenis van zonden ook uit, dat het toch de gemeente van Christus is, die hier spreekt en die de zekerheid heeft van de vergeving der zonden. Waar dan nog bijkomt het practisch bezwaar, dat de kern van den eeredienst, de prediking des Woords, gevaar loopt, in de toch al ingekorte tijdsruimte nog meer beperkt te worden.

Instemming betuigende met het door de kerk van Gorinchem in dezen genomen besluit, dringt de Classis Workum er bij de Generale Synode op aan, om deze belijdenis van zonden, als afzonderlijk deel van den eeredienst, geheel weg te laten.

Rakende de *collecte* acht de Classis de toespraken hierbij absoluut overbodig en dus schadelijk, tenzij in zeer enkele gevallen, als een collecte bijzondere aanbeveling mocht behoeven.

Wat het collecteeren aangaat, is er zeker alles vóór te zeggen, dat dit niet voortgezet wordt onder de prediking en dat er dus een middel gevonden worde om in den kortst mogelijken tijd de collecte te doen geschieden.

31. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. Wat betreft de *orde der Liturgie*:

dat het haar gewenscht voorkomt, wanneer de Synode meent de *belijdenis der zonden* en de *verkondiging der vergeving* in de orde der Liturgie op te moeten nemen (wat zonder genoegzame instemming in onze Kerken niet zonder bezwaar zal kunnen geschieden), alsdan in de verkondiging van de vergeving der zonden het woord „berouw” te vervangen door een krachtiger woord, en bijv. door de invoeging van de woorden „met een geloovig harte” vóór „toevlucht nemen”, beter te doen uitkomen, dat de vergeving der zonden aan de oefening van het geloof verbonden is;

dat zij voorts voorstelt, den *dienst der barmhartigheid* niet te regelen zooals door Deputaten wordt aanbevolen, maar dit over te laten aan de plaatselijke Kerken, naar gelang van de plaatselijke omstandigheden; en om het *overige* door Deputaten voorgestelde aan de nadere kennisneming en overweging der Kerken over te laten.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

32. *Particuliere Synode van Drenthe*. De Generale Synode doe nadrukkelijk uitkomen, dat de invoering van de orde der Liturgie aan de *vrijheid* der Kerken blijft overgelaten, hoewel zij de wenschelijkheid daarvan uitspreekt.

33. *Particuliere Synode van Overijssel*. In zake de orde der Liturgie stelt zij voor: a. het gebruik der voorgestelde *aanvangsliturgieën* (votum en groetzegen) aan de Kerken aan te bevelen;

b. de afzonderlijke *schuldbelijdenis* en *verkondiging van vergeving* (5 en 6 van de morgenliturgie) niet in te voeren, en ook de liturgie voor de middaggodsdienst-oefeningen ongewijzigd te laten;

c. in het houden der *collecte* geen verandering aan te brengen, aangezien ook de voorgestelde wijze van collecteeren haar om praktische redenen zeer ongewenscht voorkomt.

34. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Particuliere Synode besluit om, bijaldien de Generale Synode toch mocht besluiten veranderingen in de Liturgie aan te brengen: te adviseeren aan de Generale Synode de punten 5: *belijdenis van zonden* en 6: *verkondiging van vergeving der zonden* te laten vervallen; en spreekt als haar oordeel uit inzake 8 *dienst der barmhartigheid*: dat het allerminst gewenscht is om de collecten op de in het Rapport voorgestelde wijze te houden.

35. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. De Particuliere Synode geeft in overweging:

a. om den eersten *groetzegen* uit te breiden zooals in Gal. 1 : 4 en 5;

b. de *schuldbelijdenis* en *verkondiging van de vergeving der zonden* te laten wegvallen en evenzoo het vers na de voorlezing der Wet;

c. de *wijze van collecteeren* aan de vrijheid der Kerken te laten, mits de inzameling voor de armen een deel van den eeredienst blijve;

d. het zingen van de *Geloofsblijdenis* in de namiddaggodsdienst-oefening blijve achterwege. De gemeente doe *staande* belijdenis van haar geloof bij monde van den liturg. Hierop volge geen gezang.

36. *Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg*. De Particuliere Synode dringt er bij de Generale Synode op aan, in de voorgestelde orde voor de samenkomsten der gemeente niet op te nemen de invoering van de *belijdenis van zonden* en de *verkondiging van de vergeving der zonden* en de voorgestelde wijze van het houden der *collecten*.

c. De Christelijke Gebeden.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten [Rapportenboek blz. 142 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS).

2. *Augustinusga en Surhuizum*. De *tien geboden* worden uit 't Morgengebed weggelaten. Alleen de *gebeden 4—9* en de *ziekentroost* worden in het aanhangsel opgenomen, om noodeloze onkosten te voorkomen.

3. *Gouda*.¹⁾ De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) stelle aan de Generale Synode voor om, wanneer besloten wordt de liturgische geschriften van een *Aanhangsel* te voorzien, daarin dan alleen op te nemen die geschriften, welke in de Liturgie niet thuis behooren, zooals huisgebeden, ziekentroost e.d., doch geen restanten of afgekeurde gebeden.

4. *Heerlen*. Blz. 145 van het Rapportenboek:

Dienaren in ruste kan aanleiding geven tot misverstand, als werd gebeden voor gestorvenen.

5. *Watergraafsmeer*. In verband met het reeds genoemde acht de kerkeraad het ongewenscht, de *twee* op blz. 143 genoemde formuliergebeden naar het Aanhangsel te doen verhuizen.

Met de wijzigingen in het „Gebed voor allen nood der Christenheid”, het „Kort gebed na de Predikatie”, „het gebed vóór de leer van den Catechismus”, en de onder 4, 5 en 6 vermelde gebeden kan de kerkeraad accoord gaan; alleen zij de opmerking geoorloofd, dat het „gebed na de leer van den Catechismus” gevoegelijk op zijn plaats kan blijven, aanbevolen als gebed op de catechisatie.

6. *Classis Apeldoorn*. Wilt de Deputaten ter herziening van de Christelijke gebeden en de formulieren deze reeds taalkundig van enkele fouten en onduidelijkheden hebben gezuiverd, ga de Synode nog verder en besluite tot een *algeheele taalkundige zuivering* er van, opdat geen enkele taalfout of verouderd woord er meer in overblijve.

7. *Classis Gouda*.¹⁾ De Classis stelt voor, dat uit de „Christelijke Gebeden” geen enkel gebed verwijderd worde, dan alleen de huisgebeden. Ook dus niet de drie door Deputaten daartoe bestemde, n.l. het gebed vóór de predikatie (des

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

Zondags), het korter formulier des gebeds vóór de predikatie (in de week) en het gebed na de leer van den Catechismus. Dit laatste, door Deputaten ongeschikt geacht, worde gewijzigd en geschikt gemaakt, om thans nog in de namiddag-godsdienstoefeningen gebruikt te kunnen worden.

Het opschrift van het „Gebed voor allen nood der Christenheid” enz. blijve ongewijzigd en onverkort. In alinea 7 van dit gebed worde de zin, die begint met „Wil alle bevruchte vrouwen”, weggelaten.

In het korte gebed na de predikatie (in de week) blijve de zinsnede: „Inzonderheid bidden wij U voor N.” gehandhaafd. Wijl het waar is, dat in het dankgebed na de predikatie (in de week) alle dankzegging ontbreekt, worde deze toegevoegd, echter niet midden in een gebedszin, zooals Deputaten voorstellen, maar de Synode plaatse de voorgestelde zinsnede der dankzegging óf voorop, óf liever geheel aan het slot, na de woorden: „Zend ons Uwen vrede”. Het slot is dan eenigszins te wijzigen, b.v. aldus: „Ook danken wij U voor Uw zegeningen in natuur en genade, bijzonder daarvoor, dat Gij ons Uw heilig Woord hebt gegeven en Uw Dienaar tot verkondiging van dit Woord hebt gesterkt. Neem onze dankzegging en ons gebed genadig aan door Jezus Christus, onzen Heere, Die ons deze zekere belofte enz.”

Voorts stelt de Classis voor, om de „Bede bij den aanvang van de samenkomst der gemeente” en den „Zegen” aan het einde der godsdienstoefening niet uit den bundel der liturgische gebeden te schrappen, en de bestaande volgorde van de liturgische gebeden in de uitgave der Liturgie te behouden.

Met de overige door de Deputaten voorgestelde wijzigingen in de „Christelijke Gebeden” gaat de Classis accoord, terwijl de Classis ten slotte nog voorstelt, dat de Synode de wenschelijkheid uitspreke om meer dan tot nu toe de formuliergebeden te gebruiken, opdat deze bekend blijven en in de gemeente blijven voortleven.

8. *Classis 's Gravenhage.*¹⁾ 1. in alinea 7 de zinsnede: „Wil de bevruchte vrouwen bijstaan en de kraamvrouwen oprichten” weg te laten;

2. uit de voorgestelde zinsnede in alinea 8 „maar van uw waarheid verre zijn geweken” 't woord „verre” weg te laten.

9. *Classis Groningen*²⁾ stelt der Generale Synode voor, in het „Gebed voor allen nood der Christenheid” alinea 7 „Wil de bevruchte vrouwen bijstaan en de kraamvrouwen oprichten” te wijzigen in een meer gepasten vorm voor onzen tijd.

10. *Classis Leiden.*¹⁾ De Classis stelt voor: Indien de Synode er toe overgaat de „Christelijke Gebeden” te wijzigen, ze dan over te brengen in de thans gangbare taal.

11. *Classis Schiedam.* Ten opzichte der gebeden verzoekt de Classis, in het gebed voor den nood der Christenheid, alinea 7, weg te laten: „Wil alle bevruchte vrouwen bijstaan en de kraamvrouwen oprichten”.

12. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte).* Wat betreft de formulier-gebeden: dat zij adviseeren daarin geenerlei verandering aan te brengen, tenzij dan in het „Gebed voor allen nood der Christenheid” en het gebed na de handelingen der kerkelijke bijeenkomsten, de opname van een bede voor de zending enz., waarbij dan ook nog worde gevoegd een bede voor den dienst der barmhartigheid.

13. *Particuliere Synode van Overijssel.* Inzake de Christelijke gebeden betuigt de Synode hare instemming met al de voorgestelde wijzigingen, behalve met die in alinea 7 van het gebed voor allen nood der Christenheid, waar het der Synode gewenscht voorkomt, de zinsnede over de „bevruchte vrouwen” en „kraamvrouwen” niet op te nemen.

14. *Particuliere Synode van Gelderland.* De Synode wenscht met betrekking tot het gebed voor allen nood der Christenheid de voorgestelde lezing: „Wil de bevruchte vrouwen bijstaan en de kraamvrouwen oprichten,” te steunen.

15. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Particuliere Synode geeft in overweging, om niet, gelijk Deputaten voorstellen, sommige gebeden te verwijzen naar een *aanhangsel*, maar deze achteraan onder een apart hoofd te laten volgen.

In het gebed voor allen nood der Christenheid vervalle de zinsnede: „Wil allen bevruchten vrouwen, en die in baren nood zijn, een goede verlossing geven, en de kranke kraamvrouwen oprichten”.

In het gebed na de handeling der kerkelijke bijeenkomsten worde rekening gehouden met de aangebrachte wijziging in art. 36 Geref. Geloofsbelijdenis.

16. Gebed voor en na de kerkelijke vergaderingen, ingezonden door een predikant.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

d. Doopsbediening.

1. *Gouda.*¹⁾ De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) stelle voor aan de Generale Synode, dat zij den Kerken adviseere om den Doop, evenals het Avondmaal, te doen bedienen *na* de predikatie; hetgeen meer in overeenstemming is met de beginselen van Gods Woord en met een goede Liturgie.

e. Avondmaalsbediening.

1. *Gouda.*¹⁾ De Generale Synode adviseere den Kerken, uitgezonderd die, waar men 3 maal dienst houdt en in den middelsten met volledig formulier het Avondmaal voor wie 's morgens verhinderd waren bedient, om bij een eventueele 2e Avondm.-bediening op denzelfden dag het formulier des morgens te lezen tot de communicatie en des namiddags na de communicatie het vervolg.

Deze splitsing is beter dan dat men een gedeelte van het formulier bij de Voorbereiding en een deel bij de Avondm.-bediening leest, hetgeen ook voorkomt.

De Generale Synode beschouwt de 2e bediening dan als een voortgezette godsdienst-oefening; want, beschouwt men het zoo niet, doch als een aparte godsdienst-oefening, dan moet men niet alleen des namiddags het heele formulier weer lezen, maar ook het Sacrament des Avondmaals bedienen, gelijk des morgens, na de prediking des Woords en niet er vóór.

2. *Gouda.*¹⁾ De Generale Synode dringe er bij de Kerken op aan, als men bij de Avondmaalsbediening zingt, dat dit geschiedt niet tusschen, maar aan de tafels, overeenkomstig de uitdrukking: „terwijl men communiceert, zal men zingen”. Dit is liturgisch juister dan dat men af- en aan-loopend zingt.

f. Toespraken.

1. *Gouda.*¹⁾ De Generale Synode adviseere den Kerken, dat geen toespraken tot den liturg tijdens de godsdienst-oefening gehouden worden. Meent een Kerkeraad toch een toespraak te moeten toelaten, dan hebbe dit plaats na den slotzegen.

g. Psalmberijming.

1. *Zwijndrecht.* Het doet den Kerkeraad leed, dat de Commissie bij de poging, die zij deed, om de gezangen hier en daar te wijzigen, dit ook niet met de Psalmen gedaan heeft. Hij wenscht, dat dit alsnog geschiede.

2. *Classis Appingedam*²⁾ stelt voor:

aan Deputaten op te dragen, onze Psalmberijming te herzien.

h. Psalmmelodieën.

1. *Arnhem.* Wij verzoeken der Synode, te willen bevorderen het rhythmisch zingen van onze Psalmen in de Kerken, opdat de schoonheid onzer Psalmwijzen werkelijk uitkome.

2. *Bolsward A* zou gaarne zien, dat de Synode mocht besluiten, sommige zangwijzen van Psalmen aan een herziening te onderwerpen.

3. *Classis Appingedam*²⁾ stelt voor: aan Deputaten op te dragen, de Psalmen ook wat sommige zangwijzen aangaat beter geschikt te maken voor kerkelijk gebruik.

4. *Classis Groningen*²⁾ stelt voor: de melodieën van de Psalmen te herzien.

5. Missive van de Gebrs Zomer en Keuning te Wageningen.

D. DE FORMULIEREN.**a. Doopsformulier (kinderen).**

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 146 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. Ch. Aalders.)

2. *Arnhem.* De voorgestelde wijzigingen in het Doopsformulier hebben onze instemming; echter geven wij advies, om de moeilijkheid van de keuze tusschen: „voor u neemt” en „u voorneemt” te vermijden door eenvoudig te volstaan met de inhoudrijke uitdrukking: „of gij niet beloof”.

3. *Augustinusga en Surhuizum.* De eerste twee vragen worden omgewisseld (wilt de eerste op de tweede gegrond is), en met de 3e tot één geheel verbonden en een weinig gewijzigd, n.l. aldus:

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

Ten eerste, of gij de leer enz., ongewijzigd.

Ten tweede, of gij dienovereenkomstig niet belijdt, dat, hoewel onze kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerhande ellendigheden, ja aan de verdoemenis zelve onderworpen, zij nochtans krachtens Gods verbond, als 't zaad der geloovigen, in Christus geheiligd zijn en daarom als lidmaten Zijner gemeente behooren gedoopt te wezen.

Ten derde of gij daarom nu ook belooft en op u neemt, dit kind, als het tot zijn verstand zal gekomen zijn, waarvan gij vader (enz.) zijt, als een kind des verbonds in de voorzeide leer naar uw vermogen te onderwijzen, te doen of te helpen onderwijzen.

Wat is daarop uw antwoord? Ja.

Hierop volge dan de zegenbede: De goede en groote God verleene goeder-tierenlijk tot deze uw heilige gelofte, enz.

Op deze wijze vormt de afgelegde belijdenis duidelijk den grondslag, waarop de af te leggen gelofte rust, zoodat de zegenbede van den liturg dan ook alleen op die gelofte behoeft terug te slaan.

4. *Bolsward* A wenscht, dat in het formulier voor den H. Doop het woord: „voor u neemt” blijve behouden.

5. *Gouda*.¹⁾ De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) stelle voor aan de Generale Synode om te schrappen de z.g.n. toespraak bij den kinderdoop, voorgesteld door Deputaten: „De goede en groote God” enz.

6. *Harmelen*. Inzake de derde doopvraag: Deputaten stellen voor, weg te laten: „of te doen en te helpen onderwijzen”; Harmelen wenscht de woorden „of te doen” te laten staan in deze doopvraag.

7. *Heerlen*. Na de doopsformule worde geplaatst het woordje „amen”. Dit is het liturgisch „amen” van de gemeente, uitgesproken bij monde van haar dienaar des Woords, als antwoord op de in 's Heeren naam uitgesproken doopsformule; vgl. het amen na votum, groetzingen en slotzingen.

De zegenwensch uit het formulier voor volwassenen past hier niet. Daar is wel degelijk sprake van een voornemen, hier van een voor zich nemen = belofte; hij worde in dier voege gewijzigd.

8. *Oudshoorn*¹⁾ stelt voor: in het formulier om den H. Doop aan de kinderen te bedienen de derde doopvraag aldus te beëindigen: „naar uw vermogen te onderwijzen en te doen onderwijzen”.

Toelichting: de kerkeraad van Oudshoorn kan zich met de gedachte der Deputaten vereenigen, dat de huidige slotwoorden van de derde doopvraag: „of te doen en te helpen onderwijzen” zien op hen, „die mede ten Doop komen”.

Hij let echter op de verplichting der ouders om hun kinderen Christelijk onderwijs te doen geven en ter catechisatie te zenden en, in oogenschouw nemend de droeve laksheid van verschillende ouders te dezen opzichte, acht hij 't noodzakelijk, een belofte dienomtrent den ouders af te vragen.

Het zenden der kinderen naar een Christelijke school zou nog te begrijpen zijn onder de vraag aan de ouders, dat zij hun kinderen in de voorzeide leer zullen onderwijzen, aangezien het Christelijk onderwijs van de ouders uitgaat, althans behoort uit te gaan;

het catechetisch onderwijs echter gaat niet van de ouders, maar van Christus uit, Die het aan het zaad der Kerk middellijk door het ambt schenkt. Hier dient z. i. sprake te zijn van een „doen onderwijzen door de ouders”.

9. *Urk* acht het gewenscht, weg te laten uit het formulier om den H. Doop aan de kinderen te bedienen den zegenwensch op het „ja” der ouders.

10. *Watergraafsmeer*. De Kerkeraad ziet geen bezwaar in de voorgestelde wijzigingen. Hij heeft echter de volgende opmerkingen:

1. strikt noodzakelijk is de verandering van „ondergang” in „onderdampeling” niet, en de uitdrukkingwijze wordt er niet schooner door: „dit leert ons de onderdampeling en besprenging met het water”;

2. de vaststelling van „voor u neemt” in plaats van „u voorneemt” is niet genoegzaam geargumenteed en te incidenteel, wijl „u voorneemt” de ook in andere formulieren gebruikelijke uitdrukking is voor „bij uzelf besluit” en „voornemen” bedoelt „wilsbesluit”. Vergelijk het volgende formulier: „van voornemen zijt” (4e vraag), „van harte voorgenomen hebt” (5e vraag), „dit uw heilig voornemen” (in 't slotwoord); Huwelijksformulier: „uw voornemen”; Avondmaalsformulier: „ernstig voornemen”, en Heid. Catech. Zondag 44: „met een ernstig voornemen”;

3. de uitdrukking „of te doen en (te helpen) onderwijzen” zou de Kerkeraad gaarne gehandhaafd zien; in het „onderwijzen” ligt ongetwijfeld „heel de ver-

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

plichting" reeds opgesloten, maar in het „doen onderwijzen" ligt voor de praktijk van het kerkelijk opzicht een sterk wapen tegen ouders, die het Christelijk onderwijs minachten, terwijl het „helpen onderwijzen" gehandhaafd kan blijven voor het geval getuigen optreden;

4. het invoegen van een zegenwensch na het „Ja" ontmoet bij den kerkeraad geen bezwaar; slechts bevreemde het hem, dat daarvoor aanbevolen wordt de zegenwensch van het formulier van den Doop der volwassenen. Het „ja" der volwassenen is een ander „ja" dan der ouders, en eischt dus een ander wederwoord van den Dienaar; hier ware een zegenwensch in verband met voorrechten en verplichtingen van het genadeverbond op zijn plaats.

11. *Zwijndrecht*. Rapportenboek blz. 147 (35): Gaarne zagen we „moeder, ouders, getuige" schuin gedrukt.

Voorlaatste alinea: Dringend verzoeken we de woorden: „of te doen" niet te laten vervallen. Algemeen wordt de beteekenis van de verplichting, die in de woorden „of te doen onderwijzen" ligt, door de doopouders gevoeld. Wel erkent de Kerkeraad, dat oorspronkelijk de woorden „of te doen en te helpen onderwijzen" er in gezet zijn voor de assisteerende getuigen, maar ook Dr B. WIELENGA heeft in zijn verklaring van het Doopsformulier er op gewezen, dat een vader niet „helpt" onderwijzen, maar zelf onderwijst en „doet" onderwijzen. De Kerkeraad zou in de door Deputaten voorgestelde wijziging dan ook een ernstige verzwakking zien van de rijke beteekenis, die mede door dat ééne woord in de derde doopvraag ligt.

Blz. 148 (36) regel 7 van boven. Om het nauwe verband van den kinderdoop met het genadeverbond worde in de zegenbede na den doop liever met een enkel woord weder aan dat verbond herinnerd, zoo dat de woorden „God" en „Goddelijke", die wij zoo dicht op elkaar onwelklinkend achten, dit karakter tevens verliezen. B.v. „Onze getrouwe Verbondsgod verleene goedertierenlijk tot dit uw heilig voornemen Zijne genade en zegen, door onzen Heere Jezus Christus. Amen."

12. *Classis Amersfoort*. De Classis gaat mede met het voorstel van Deputaten, de oude lezing in de derde doopvraag van het Doopsformulier: „voor u neemt" te herstellen, maar weg te laten: „te helpen" onderwijzen.

13. *Classis Apeldoorn* verzoekt, in de derde doopvraag alleen de woorden „en te helpen" te schrappen, en den zegenwensch na het „ja" der ouders niet in te voeren.

14. *Classis Appingedam* ²⁾ wenscht, in het formulier voor den kinderdoop alleen de woorden „te helpen" te laten vervallen.

15. *Classis Enkhuizen* stelt voor, in de doopvragen te lezen: „te doen onderwijzen".

16. *Classis Gouda*. ¹⁾ De Classis stelt voor om de voorgestelde veranderingen in het formulier van den H. Doop aan de kinderen en aan de volwassenen te bedienen, te aanvaarden.

17. *Classis 's Gravenhage* ¹⁾ stelt voor: inzake 't formulier van den H. Doop aan de kinderen te bedienen de woorden, die de Deputaten op het antwoord „ja" willen laten volgen (De goede en groote God enz.), te laten wegblijven.

18. *Classis Leiden*. ¹⁾ De Classis stelt voor: na de bediening van den H. Doop geen bepaalde zegenbede vast te stellen.

19. *Classis Schiedam*. a. in de 3e doopvraag worde gelezen: „te onderwijzen en te doen onderwijzen";

b. de Synode voere de voorgestelde zegenbede na den Doop niet in.

20. *Classis Warffum* ²⁾ stelt voor, dat uit de derde doopvraag alleen wegvallen de woorden „en te helpen" en dat in plaats van „u voorneemt" gelezen worde „op u neemt".

21. *Classis Workum*. Aangaande de derde Doopvraag dringt de classis er bij de Generale Synode op aan, om te behouden de woorden: „of te doen en te helpen onderwijzen".

Want zeker is historisch juist, wat Deputaten daarover opmerken, maar niemand vat het nu in onzen tijd in die historische beteekenis op, maar men heeft er algemeen wel een andere beteekenis in gelegd n.l. elk denkt er nu bij aan het Christelijk onderwijs op de scholen; en dat nadrukkelijk als een belofte te laten uitspreken bij den H. Doop acht de Classis van groot belang.

22. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. In het formulier van den kinderdoop in de derde vraag op de woorden „te onderwijzen" te laten volgen „en te doen (of te helpen) onderwijzen".

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

23. *Particuliere Synode van Drenthe*. In 't voorgestelde Doopsformulier aan 't slot der 3e doopvraag te lezen: „te onderwijzen en te doen onderwijzen”; en den zegenwensch na 't uitgesproken „ja” niet in te voegen.

24. *Particuliere Synode van Overijssel*. De Particuliere Synode stelt voor:
 a. in de derde Doopvraag de lezing „u voorneemt” als in overeenstemming met de oorspronkelijke bedoeling en het tegenwoordig spraakgebruik te behouden;
 b. het slot van de derde Doopvraag aldus te lezen: „te onderwijzen en te doen (en te helpen) onderwijzen”, waarbij dan de tusschen haakjes geplaatste woorden kunnen dienst doen bij aanwezigheid van doopgetuigen;
 c. de voorgestelde zegenbede na het „Ja” der ouders niet op te nemen, wijl de opname van zulk een zegenbede zeer gemakkelijk zou kunnen leiden tot wederinvoering der toespraken bij den Doop;
 d. de overige voorgestelde wijzigingen aan te nemen.

25. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Particuliere Synode besluit, te adviseeren aan de Generale Synode:
 met betrekking tot het „Formulier van den Heiligen Doop”, de zegenbede tot de ouders na het antwoord „Ja” niet in te lasschen. Besluit de Synode haar wel in te voegen, dan verandere zij het begin daarvan, n.l. de woorden: „De goede en groote God” in: „De God des eeds en des verbonds”;
 en ten tweede om uit de derde doopvraag de woorden: „helpen onderwijzen” niet weg te laten.

26. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. In het formulier van den H. Doop der kinderen late men bij de vraag aan de ouders alleen wegvallen de woorden „of te helpen”.

In dezelfde vraag worde gelezen: „u van harte voorneemt”.

De zegenwensch na den Doop vervalle.

b. Doopsformulier (volwassenen).

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 148.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Augustinusga en Surhuizum* wenscht, dat het telkens herhaalde antwoorden op iedere vraag afzonderlijk in het Doopsformulier voor de volwassenen behouden blijve.

3. *Zwijndrecht*. Rapportenboek blz. 148 (36) 3e regel van onderen: vóór „Dankzegging” worde gezet „het gebed”. In beide gebeden toch komt het woord „persoon” voor. Mogelijk heeft de Commissie met opzet het woord „gebed” weggelaten om de beschouwing van den te doopen persoon vóór en na den doop beter te doen uitkomen, doch wij gelooven, dat Handelingen 22 : 13 en 16 genoegzame reden geeft om toch ook in het voorgebed de woorden „broeder” („zuster”) te bezigen.

4. *Classis Gouda*¹⁾ stelt voor: de voorgestelde verandering te aanvaarden.

5. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. In het formulier voor den Doop van volwassenen de woorden „privatelijk door ons” in de aanspraak tot de doopelingen te laten vervallen en in het dankgebed het woord „persoon” in „broeder(s)” of „zuster(s)” te veranderen.

c. Avondmaalsformulier.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 149 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Bolsward A* wenscht: dat uit het Avondmaalsformulier éénmaal het „Onze Vader” worde weggelaten.

3. *Gouda*.¹⁾ De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) stelle aan de Generale Synode vóór om in het Avondmaalsformulier te bekorten eenige in het oog loopende beeldsprakigheden.

4. *Helder* verzoekt, de in het „Formulier om het H. Avondmaal te houden” (naar de uitgave van KUYPER, BAVINCK en RUTGERS) in alinea 8 ingeslopen fout te verbeteren, door de uitdrukking „wereldrijke regeeringen” te veranderen in „wereldlijke regeeringen”.

5. *Maassluis A*. In het Avondmaalsformulier wijzige de Generale Synode in alinea 14: „Want gelijk uit vele graankorrels enz. — alzoo zullen wij allen enz.” in: „Want zooals wij allen hetzelfde brood eten en van denzelfden wijn drinken, alzoo” enz.

Uit het gebed in dit formulier worde de Geloofsbelijdenis weggelaten. Na het gebed worde dan gelezen: „Laten wij nu, vóór wij tot de tafel des Heeren toetreden,

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

met hart en mond belijdenis doen van ons algemeen, ongetwijfeld Christelijk geloof, sprekende" enz.

6. *Watergraafsmeer*. Slechts het éénmaal weglaten van het „Onze Vader" vindt bij den Kerkeraad instemming.

Al volgt op het „Eerstelijk" geen „ten andere" of een „ten derde", in werkelijkheid heeft het betoog van het Formulier wel een „ten andere", een „ten derde", en een „ten vierde"; of taal en stijl altoos eischen, dat deze aanduidingen voorkomen, — de Kerkeraad spreekt in alle bescheidenheid zijn twijfel daarover uit.

Deze twijfel hechtte zich ook aan het voorstel om „aan het uiterlijke brood en wijn", en „het heilige brood en drank" te veranderen in: „aan het uiterlijke brood en den wijn" en „het heilige brood en den drank". Wil men volledig de juiste bedoeling uitdrukken, dan moet het zijn: „aan het uiterlijke brood en den uiterlijken wijn", en „het heilige brood en den heiligen wijn".

De Deputaten gaan nu den indruk wekken, dat alléén het brood „uiterlijk" en „heilig" is, doch de wijn of de drank niet. Is het niet beter de oude uitdrukking te laten, want door het weglaten van het lidwoord vóór „wijn" en vóór „drank" gevoelt elk, dat de bijvoegelijke naamwoorden „uiterlijk" en „heilig" ook behooren bij „wijn" en „drank".

7. *Classis Appingedam* ¹⁾ wenscht in het Avondmaalsformulier het „Onze Vader" ná het dankgebed te behouden.

8. *Classis Gouda*. ²⁾ De Synode neemt de door Deputaten voorgestelde wijzigingen in het formulier voor het H. Avondmaal aan, met dien verstande, dat geschrapt worden in het voorgebed de „12 Art." en het „Onze Vader", hetwelk in het nagebed van het formulier voorkomt en dáár behouden blijve, wijl aldaar op zijn plaats zijnde als een schoone besluiting der Avondmaalsviering. Ook worde bij de bediening de kortere Avondmaalsformule gebruikt en de zin, welke met „Gedenkt en geloof" aanvangt, weggelaten.

9. *Classis Schiedam*. De Classis stelt voor, in het Avondmaalsformulier nog de volgende wijzigingen aan te brengen:

a. in alinea 9: „dat wij ons ook met zulken ijver om God te dienen niet begeven als wij schuldig zijn", in: „dat wij ook niet met zulk een ijver God dienen als waartoe wij geroepen zijn";

b. „nochtans desnietteenstaande overmits ons (door de genade des Heiligen Geestes) zulke gebreken van harte leed zijn en wij begeeren tegen ons ongelooft te strijden en naar alle geboden Gods te leven, zoo zullen wij enz." in: „Zoo zullen wij nochtans, aangezien ons (door de genade des Heiligen Geestes) zulke gebreken van harte leed zijn en wij begeeren tegen ons ongelooft te strijden en naar alle geboden Gods te leven, gewis en zeker zijn" enz.

c. in het 1e gebed het „Onze Vader" weg te laten.

10. *Classis Warffum* ¹⁾ wenscht, dat uit het gebed voor de viering van het H. Avondmaal worde uitgelaten de Belijdenis des geloofs.

11. *Particuliere Synode van Gelderland* stelt voor: in het onverkorte formulier de Geloofsartikelen niet los te maken van het gebed.

12. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. In het formulier van het H. Avondmaal worde de Geloofsbelijdenis losgemaakt van het gebed en volge terstond daarna; alinea 11 blijve ongewijzigd;

bij de toespraak voor de uitreiking van het Sacrament worde gelezen: „niet aan de uiterlijke teekenen" en „als wij het heilige brood en den drank, enz."

13. *Hantum* stelt voor: om in de opsommingen van ondeugden in het Avondmaalsformulier achter „gierigaards" in te voegen: „leugenaars, achterklappers, lasteraars" en dan te laten volgen „en al degenen, die een ergerlijk leven leiden".

Met memorie van toelichting.

14. Voorstel van *Ds W. F. C. van Helsdingen* te Augustinusga:

Evenals aan den Doop een belijdenis vooraf gaat, zoo voege de Synode er ook in het Avondmaalsformulier een belijdenis aan toe en wel aan het slot der uiteenzetting vóór de zegenbede, b.v. als volgt: „Wij allen dan, die in dit geloof staan en alzoo gezind zijn, dat wij ons van onze zitplaatsen verheffen, om daarmede te betuigen, dat wij 't verbond met onzen God (door onzen Doop beteekend en bezegeld en door onze belijdenis openlijk aanvaard voor 't aangezicht onzes Heeren en voor Zijn heilige gemeente), wenschen te hernieuwen en dat wij daartoe aan dezen disch van onzen Heere en Heiland verwachten gesterkt en bekwaamd te worden, gelijk Hij ons in Zijn onfeilbaar Woord beloofd heeft".

Hierop volgt dan de zegenbede.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

d. Verkort Avondmaalsformulier.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 149 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. De verkorting van het Avondmaalsformulier voor de tweede bediening op denzelfden dag heeft onze instemming niet; deze verkorting beantwoordt niet aan het doel en bovendien wenschen we het Avondmaalsformulier intact te laten.

3. *Augustinusga en Surhuizum*. Het verkorte formulier worde niet aanvaard aangezien de tijdsbesparing van geen beteekenis is en bovendien de uiteenzetting van de beteekenis van 't plaatsbekleedend lijden van Christus h. i. niet gemist mag worden.

In de plaats daarvan adviseere de Synode aan de Kerken, bij de Avondmaalsviering, althans in de middag- of avondgodsdienstoefening, de gemeente te doen aanzitten aan en om één enkele tafel in een daarvoor gereserveerd gedeelte, waarin de Avondmaalgangers aanstonds (bij 't begin van de godsdienstoefening reeds), plaats nemen, na aan de ouderlingen, in de toegangspaden geposteerd, hun bewijs van lidmaatschap te hebben getoond (zulks met 't oog op de groote steden). Bij deze wijze van Avondmaalsviering, bij vele Kerken in het Noorden in gebruik, wordt inderdaad heel veel tijd gewonnen.

Daardoor wordt de gedachte aan den maaltijd niet prijsgegeven, want niet alleen brood en wijn, maar zelfs een lange tafel is aanwezig, wat veel sterker aan een maaltijd herinnert dan de besprenging aan de afwassing bij den Doop. Daar-teenover komt de eenheid der actie, 't gemeenschappelijke maaltijden beter tot zijn recht dan bij de vele opeenvolgende tafels. Ook kan de bediening des Woords dan beter tot haar recht komen, terwijl de weldadige orde en rust den aanzittenden tot zegen is.

4. *Deventer A* betuigt instemming met het verkorte Avondmaalsformulier.

5. *Heerlen*. Rapportenboek blz. 151 laatste alinea 4e zin: „maar integendeel”: het „maar” dunkt ons overbodig.

6. *Urk* wenscht geen verkort Avondmaalsformulier in te voeren.

7. *Watergraafsmeer*. Ten aanzien van het „Verkort Formulier” is de Kerkeraad van oordeel, dat dit, trots alle synodaal verbod, na eenige jaren hier en daar het eigenlijke formulier zou gaan verdringen; slechts een kleine wijziging in het begin maakt het voor de eerste bediening bruikbaar. Evenwel, afgedacht van de vraag, of een tweede bediening des H. A. op denzelfden rustdag principieel geheel juist is, is de Kerkeraad van oordeel, dat onder de gebruikelijke manieren van uitvoering het meest aanbevelenswaardig is te achten: des namiddags niet meer het formulier te lezen, doch aan de tweede bediening het karakter van voortzetting te geven, waarbij vanzelf het dankzeggingsgedeelte van den vóór- naar den namiddag verplaatst wordt; ook hieraan kleven bezwaren, z. i. echter minder ernstige dan aan de andere methoden.

8. *Zwijndrecht*. Rapportenboek blz. 150 (38): Waar door deze verkorting slechts hoogstens 4 à 5 minuten aan tijd gewonnen wordt, achten we de invoering er van ongewenscht, en sluiten ons gaarne aan bij de conclusie der Commissie der Synode te Leeuwarden: „Het komt der Commissie voor, dat aan het verzoek van den kerkeraad van Amsterdam (Zuid) om een korter Avondmaalsformulier niet behoort te worden voldaan.....” enz.

9. *Classis Amersfoort*. De Classis, gezien dat de verkorting van het Avondmaalsformulier voor den 2den dienst zeer gering is, acht het niet noodzakelijk, dat deze verkorting worde aangenomen.

10. *Classis Apeldoorn*. De Classis verzoekt aan de Synode, het „verkorte Avondmaalsformulier” niet in te voeren, daar het slechts een geringe verkorting biedt.

11. *Classis Appingedam*¹⁾ verzoekt, het „verkorte formulier” niet aan te nemen.

12. *Classis Gouda*.²⁾ De Particuliere Synode stelle voor om het verkort formulier voor een tweede bediening op denzelfden dag niet te aanvaarden, omdat daarvoor geen enkel geldend motief is, en omdat het verkorte formulier in sommige kerken de plaats van het langere ook des morgens kan gaan innemen. De Classis is daarom van oordeel, dat het geheele formulier tweemaal gelezen worde.

13. *Classis 's Gravenhage*²⁾ stelt voor: in zake het verkort formulier om het H. Avondmaal te houden uit te spreken, dat de Classis een verkort formulier om het H. Avondmaal te houden niet gewenscht acht.

14. *Classis Grootegast*¹⁾ wenscht, geen verkort formulier om het H. Avondmaal te houden, voor de tweede bediening op denzelfden dag, in te voeren;

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

1. omdat de tijd, door 't lezen van het verkorte formulier gewonnen, zoo gering is, dat hieraan weinig te hechten is;

2. dat een verkort formulier om het H. Avondmaal te houden in de namiddag-godsdiens-oefening dier bediening 't karakter zal geven als te zijn van secundaire aard.

15. *Classis Leiden.* ¹⁾ In zake het verkorte Avondmaalsformulier dringt de Classis op meerdere bekorting aan.

16. *Classis Schiedam.* Het verkorte Avondmaalsformulier worde niet ingevoerd.

17. *Classis Warffum* ²⁾ verzoekt, dat de Synode besluite, het verkort formulier om het H. Avondmaal te houden niet in te voeren.

18. *Classis Winschoten* ²⁾ verzoekt: in zake Rapport VI deel II Hoofdstuk II B 2 „Verkort formulier om het H. Avondmaal te houden voor de tweede bediening daarvan op denzelfden dag” dat Rapport niet aan te nemen. De Classis meent, dat het verschil in lengte tusschen het gewone formulier en het concept verkort formulier te klein is om hiermede rekening te houden, terwijl zij van oordeel is, dat men, door in den tweeden dienst een verkort formulier te gebruiken, den indruk zou kunnen geven, dat de Avondmaalsbediening in dien dienst van minder belang is dan des morgens.

19. *Classis Workum.* Het bezwaar tegen het verkort Avondmaalsformulier is alleen, dat het allesbehalve „kort” is. De Classis dringt er daarom bij de Synode op aan, alsnog een kort resumé van het Avondmaalsformulier te laten samenstellen, om dienst te doen bij de in de namiddag-godsdiens-oefening voortgezette Avondmaalsviering.

20. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte).* De Generale Synode aanvaardt niet het voorgestelde verkorte formulier voor de 2e bediening van het Avondmaal op denzelfden dag, omdat daarmede hoogstens enkele minuten worden uitgespaard en hoogst belangrijke gedeelten worden verwijderd, maar blijve bij het beslotene door de Generale Synode van 1920. (Zie Rapportenboek, blz. 149, regel 8 v.o.)

Zoo de Synode het gewenscht acht, een verkort Avondmaalsformulier op te stellen — hetgeen echter h. i. met het oog op de wenschelijkheid, dat de Avondmaalganger steeds van het geheele formulier hebbe kennis genomen, niet zonder groot bezwaar is — daarin dan toch in ieder geval de heenwijzing naar het plaats-bekleedend lijden van Christus volledig op te nemen; en dan niet alleen in een noot, maar in de Kerkenorde zelf vast te leggen, dat dit verkorte formulier alleen bij de voortzetting van de Avondmaalsviering in de middag- of avond-godsdiens-oefening gebruikt zal worden.

21. *Particuliere Synode van Overijssel.* De Particuliere Synode verklaart zich tegen de invoering van het verkorte Avondmaalsformulier voor de namiddag-godsdiens-oefeningen, o.m. wijl de daardoor verkregen tijdsbesparing al te gering is.

22. *Particuliere Synode van Gelderland.* De Particuliere Synode adviseert, geen verkort formulier in te voeren:

a. omdat het gebodene niet veel korter is;

b. omdat het noodzakelijke elementen mist, die in het onverkorte wel worden gevonden.

23. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Particuliere Synode is van oordeel, dat een verkort formulier geen aanbeveling verdient.

e. De formulieren voor de oefening der kerkelijke tucht.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 154 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem.* De voorgestelde vermaningen, die leiden tot de afsnijding, juichen we toe als goed geslaagd. Echter worde in de drie vermaningen in plaats van: „zondaar (zondares)”, gelezen: „broeder (zuster), die in de zonde volhardt”.

Waar in de eerste en tweede vermaning vóór „te bidden” het woord „naarstiglijk” en „gedurig” staat, behoort ook in de derde vermaning een dergelijk woord vóór „te bidden” niet te ontbreken.

3. *Watergraafsmeer.* De Kerkeraad kan zich bij de voorstellen der Deputaten in 't algemeen wel neerleggen.

4. *Zwijndrecht.* Rapportenboek blz. 150 (42): Met het oog op onderscheidene gevallen in de censuur acht de Kerkeraad deze uniforme afkondigingen ongewenscht. Liefst zagen we het woordje „facultatief” achter de woorden „vermaning” geplaatst.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

5. *Classis Gouda*.¹⁾ De Synode neme Conclusie 14 en 15 der Deputaten aan.
6. *Classis Leiden*¹⁾ stelt voor: het woord „afsnijding” in de „eerste vermaning” te vervangen door „tucht”, en „broeder of zuster” door „lid”.
7. *Classis Workum*. Betreffende het formulier van den kerkelijken ban veroorlooft de Classis zich de opmerking, dat het de voorkeur zou verdienen om in de tweede vermaning den naam niet aan het slot te noemen, met het eenigszins zonderling klinkende: „Deze is.....”, maar den naam in te voegen in de tweede alinea.
8. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. Alleen over te nemen de drie „vermaningen” bij de afkondiging van de trappen der kerkelijke tucht.
9. *Particuliere Synode van Gelderland*. Met betrekking tot het formulier der afsnijding het woord „vuriglijk” in te voegen.

f. Het formulier om te bevestigen de Dienaren des Woords.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 157 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. De noodzakelijkheid van ingrijpende wijziging van het formulier om de Dienaren des Woords te bevestigen is ons, bij vergelijking van het bestaande met het voorgestelde formulier, niet gebleken. In elk geval zouden we het mooie beeld van den herder en de kudde in dit formulier niet willen missen.

Ook missen we in het concept de omschrijving van de roeping van den Dienaar des Woords om ook zijn eigen huis wèl te regeeren.

En bij de handoplegging wenschen we een verklaring als voorgesteld wordt niet opgenomen te zien.

3. *Augustinusga en Surhuizum* stelt voor:

den eersten zin van de 2e alinea, blz. 159, aldus te wijzigen:

„Ten derde is hun ambt in 't Huis des Heeren den Naam Gods aan te roepen namens de geheele gemeente, maar ook in de woningen der geloovigen, namens hen en hun huis.”

Het gebed bij de zielszorg is èn in dit èn in 't formulier tot bevestiging van Ouderlingen en Diakenen verwaarloosd, vandaar deze en de daar ter plaatse voorgestelde aanvullingen.

Bij de z.g.n. ordening worde 't „verleen ik u” gewijzigd in „worde u verleend”.

4. *Heerlen*. Rapportenboek:

Blz. 158. Het komt ons voor, dat in dit formulier het ambt van herder en leeraar veel te weinig onderscheiden wordt van het ambt van apostel. De niet te onderschatten strijd met de Apostolischen eischt, dat wij in onze dagen dit doen. Al wat op de apostelen betrekking heeft diende te worden uitgelaten.

Blz. 159, 4e alinea: o. i. behoorde een tekst als Matth. 18 : 18, waar sprake is van het verleenen van de sleutelmacht, te worden opgenomen.

5e alinea: „wanneer satan en zijn rijk zal zijn”, o. i. liever „worden” „overwonnen”.

6e alinea, 5e regel: „zoals het behoorlijk is”, kan o. i. weggelaten worden, evenals bij het formulier voor Ouderlingen en Diakenen. De juiste zin wordt o. i. niet meer begrepen.

Blz. 160: Aan het beginsel, dat men ambtsdrager is bij de plaatselijke Kerk, wordt alleen dan niet geweld aangedaan, wanneer het nieuw toegevoegde: „In den Naam des Heeren” aldus gelezen wordt:

„In den Naam des Heeren verleen ik u de macht en het recht, het Woord en de Sacramenten in deze Gemeente te bedienen en deze schapen van den Goeden Herder te weiden. Amen”;

of: „In den Naam des Heeren verleen ik u de macht en het recht, het Woord en de Sacramenten te bedienen en de schapen van den Goeden Herder te weiden in deze Gemeente en overal waarheen de Heere u door wettige beroeping leiden zal. Amen”.

Blz. 161, 3e alinea, 4e regel: „getrouwe Dienaar”. Bij eerste bevestiging behoort o. i. „getrouwe” weggelaten te worden.

5. *Urk* verzoekt, in het formulier tot bevestiging van Dienaren des Woords de woorden „in den Naam des Heeren verleen ik u de macht” (blz. 160) te wijzigen in: „de Koning der Kerk verleent u de macht”.

6. *Watergraafsmeer*. De vraag doet zich voor, waarom niet volstaan is met kleine wijzigingen of aanvullingen;

ten 2e, om welke reden de schoone passage over het „herderschap” geheel verloren is gegaan;

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).
Acta G. S.

terwijl in de 3e plaats de woorden, bij de handoplegging gebezigd, de opmerking doen maken, dat om juist te zijn het woordje „alzo” dient ingevoegd, of wel de geheele uitspraak gewijzigd moet worden; het geeft nu den indruk, alsof „weiden van de schapen van den Goeden Herder” iets is, dat staat naast de bediening van het Woord en de Sacramenten, die bediening aanvullende, of dat op een geheel andere taak wijst. De Kerkeraad zag het liever aldus vastgesteld: „In den Naam des Heeren verleen ik u de macht en het recht, het Woord en de Sacramenten te bedienen, en alzo de schapen van den Goeden Herder te weiden”.

Of een zinsnede, die weerklank gaf op de omschreven vierderlei taak van den Dienaar des Woords.

7. *Zwijndrecht*. Rapportenboek, blz. 157 (45): Aan de doorlopende aanspraak: „Geliefden in den Heere Christus”, zooals die gebezigd wordt op blz. 166 (54), zouden we de voorkeur geven boven de aanspraak: „Geliefde Christenen”.

Blz. 157 (45): 2e alinea van onder: vóór de letter N worde gezet: „Broeder”.

Blz. 159 (47): regel 17 v.o.: Men drukke: „Satan en zijn rijk”.

8. *Classis Apeldoorn* gaat accoord met de voorgestelde wijzigingen, maar wenscht de woorden na het „Ja ik” enz.: „In den Naam van” enz. tot „weiden” er uit weg te laten.

9. *Classis Appingedam*¹⁾ wenscht de uitdrukking betreffende „de macht en het recht” te laten vervallen.

10. *Classis Gouda*.²⁾ De Particuliere Synode stelle voor, dat in het voorgestelde formulier ter bevestiging van Dienaren des Woords vervalle: „In den Naam des Heeren verleen ik u de macht enz.”

11. *Classis 's Gravenhage*²⁾ stelt voor: inzake het formulier om te bevestigen de Dienaren des Woords, dat in 't voorgestelde formulier

1. in de 2e vraag ook instemming gevraagd worde met de verklaring van Gods Woord naar de Belijdenisschriften der Geref. Kerken (voorstel van Delft);

2. na het nederknielen van den Dienaar de zinsnede: „In den Naam des Heeren verleen ik u” enz. worde weggelaten (voorstel van Delft);

3. in het gebed de woorden „hoe langer hoe bekwamer maken” gewijzigd in „hoe langer hoe meer bekwamen”.

12. *Classis Rotterdam* stelt aan de Generale Synode voor, dat in de formulieren voor de bevestiging van Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen worde ingevoegd bij vraag 2 de vraag, of zij instemmen met de Belijdenis der Gereformeerde Kerken.

13. *Classis Schiedam*. Betreffende het formulier om te bevestigen de Dienaren des Woords stelt de Classis voor:

a. om in dit formulier (evenals in dat ter bevestiging van Ouderlingen en Diakenen) te lezen in de 1e vraag: „of gij van harte overtuigd zijt, enz.” in plaats van: „of gij (niet) gevoelt in uwe harten”;

b. en in de 2e vraag der beide formulieren: „of gij de Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments naar de verklaring in de Drie Formulieren van Eenigheid voor het eenige, enz.”;

c. de woorden: „In den Naam des Heeren, enz.” bij de handoplegging weg te laten.

14. *Classis Warffum*¹⁾ stelt voor: dat er gelezen worde in plaats van „In den Naam des Heeren verleen ik u de macht enz.” (blz. 160 van het Rapport): „In den Naam des Heeren betuig ik, dat u verleend is de macht enz.”

15. *Classis Workum*. Aangaande het formulier om te bevestigen de Dienaren des Woords betuigt de Classis haar instemming met het voorstel van de Kerk van Delft, betreffende de tweede vraag aan de Dienaren te stellen, n.l.: instemming te vragen met de verklaring van Gods Woord naar de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerken.

Al is een bevestigend antwoord geen afdoende waarborg, het is toch een sterking van het zekerheidsgevoel in onze Kerken, dat den laatsten tijd hier en daar wel eens op een zwaren proef gesteld werd.

Eveneens is door de Classis besloten, adhæsie te betuigen aan het voorstel van de Kerk van Delft, dat in ditzelfde formulier geschrapt worde de zinsnede:

„In den Naam des Heeren verleen ik u de macht en het recht het Woord en de Sacramenten te bedienen en de schapen van den Goeden Herder te weiden.”

16. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. Wat betreft de formulieren tot bevestiging van de Dienaren des Woords, van de Ouderlingen en Diakenen en van het Huwelijk, dat zij het in het bijzonder van deze formulieren gewenscht achten, ze nog eens aan een Commissie in studie te geven, in het bi-

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

zonder wat aangaat in het formulier tot bevestiging van Dienaren des Woords de invoering van een soort „ordening” bij de handoplegging, en het prijsgeven van de uitdrukking „Herder”, speciaal voor den Dienaar des Woords, en de desbetreffende uiteenzetting in het tegenwoordige formulier.

17. *Particuliere Synode van Gelderland* adviseert: de woorden: „in den Naam des Heeren verleen ik u de macht en het recht, het Woord en de Sacramenten te bedienen en de schapen van den Goeden Herder te weiden”, niet op te nemen, terwijl het betreurt, dat het beeld van den herder uit het formulier wordt weggenomen.

18. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. De Particuliere Synode geeft in overweging om behoudens kleine wijzigingen, wat betreft verouderde uitdrukkingen, het oude formulier te handhaven.

19. *Classis Rotterdam*. De Classis stelt aan de Generale Synode voor, dat het formulier voor de bevestiging van Missionaire Dienaren des Woords in gelijken zin worde herzien als dat voor de bevestiging van de Dienaren des Woords.

g. Het formulier om te bevestigen de Ouderlingen en Diakenen.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 161 v.v.] (Rapporteur Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. De voorgestelde formulieren voor de bevestiging van Ouderlingen en Diakenen worden door ons gaarne aanvaard als verbeteringen van de bestaande.

3. *Augustinusga en Surhuizum*. a. in de laatste alinea blz. 162 na 't woord „dienen” toe te voegen: „en met en voor hen te bidden”;

b. evenzoo m.h.o. op de Diakenen blz. 164 1e regel na 't woord „onderwijzen” „en hen in den gebede opdragen aan onzen Hemelschen Vader, uit Wiens hand alle beproevingen ons tegenkomen en Die de Zijnen nooit begeeft noch verlaat”;

c. evenzoo blz. 165 1e alinea 4e regel na „'t Woord Gods” „en door uw gebeden”;

d. evenzoo blz. 166 5e regel na „Uw heilig Woord” „en door hun gebeden”;

e. 't antwoord op blz. 164 luide evenals bij de bevestiging van de Dienaren des Woords „Ja, van ganscher harte”;

f. de nooddruffigen worden niet alleen gewezen op de barmhartigheid Gods jegens allen, maar, waar dit toch inzonderheid de arme Brs en Zrs geldt, worden zij ook gewezen op den band tusschen hen en God, met de woorden, toegevoegd aan het slot van de 6e alinea blz. 165 „en die de Zijnen nooit begeeft noch verlaat en alle dingen zal doen medewerken hun ten goede”.

4. *Gouda*.¹⁾ De Particuliere Synode stelle aan de Generale Synode voor, dat in het formulier tot bevestiging van Ouderlingen en Diakenen de beschrijving van de taak der Diakenen uit het oude formulier, wijl beter dan in het nieuwe concept, gehandhaafd blijve.

5. *Heerlen*. Rapportenboek:

Blz. 162, laatste alinea, 4e regel van onderen: „ook zullen zij zorg dragen, dat de Sacramenten”, enz. invoeging gewenscht van „zooveel mogelijk is”, zie oude formulier.

Blz. 164, 3e regel van boven: het woord „nooddrufft” lijkt ons hier niet juist; nooddrufft = dat wat noodig is, terwijl het hier gaat om alle nood, moeite, zorg.

Blz. 165, 6e alinea: als boven „nooddrufft”. Behoorde naast het „zwijgt Gode” niet een opwekking, den nood aan de ambtsdragers te openbaren? Al te moeilijk komt men daartoe, wat door het enkele „zwijgt Gode” nog verergerd zal worden.

Blz. 166, 12e regel van boven: „nooddrufft” als boven.

6. *Pijnacker* verzoekt,

het door Deputaten tot herziening van de liturgische geschriften aangeboden formulier tot bevestiging van Ouderlingen en Diakenen niet aan te nemen; maar het daarheen te leiden, dat onze Kerken twee geheel zelfstandige formulieren ontvangen, een voor de bevestiging van Ouderlingen, en een voor de bevestiging van Diakenen.

Met memorie van toelichting.

7. *Watergraafsmeer*. Hierbij een drietal kleine opmerkingen:

1. het woord „ambtsdragers” in alinea 5 moet zeker door „Ouderlingen” of „Opzieners” vervangen worden;

2. ingestemd wordt met de reeds elders vernomen opmerking, dat „bijzonderlijk” (blz. 163 5e al.) en meer dergelijke ouwelijke, gracieuslijk lijkende woorden, met gelijke „lijken” in andere formulieren, gevoegelijk kunnen „ontlijkt” worden!

3. kwam de onopgeloste vraag ter sprake, waarom, zoowel in de bestaande als in de geconcipeerde formulieren, in de 1e vraag van het vorige staat: „en eerstelijk

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

vraag ik u, of gij gevoelt in uw hart", en in de eerste vraag van dit formulier: „en eerstelijk vraag ik u, Ouderlingen en Diakenen, of gij niet gevoelt in uw harten". Moet dit laatste „niet" verdwijnen, of is het voor de Ouderlingen en Diakenen om de een of andere reden profijtelijker dit „niet" niet teniet te doen?

8. *Zwijndrecht*. Rapportenboek:

Blz. 160 (51): al wat van de Diakenen geldt worde schuin gedrukt, evenals dit in de uitgave Bavinck c.s. geschiedt.

Gaarne zagen we het woord „verwaarloosd" vervangen door „overgeslagen", daar het begrip „verwaarloosd" ons te hard voorkomt.

Blz. 164 (52): in het midden van de bladzijde, achter het woord „misgaan", achten we het bekende „hetgeen de Heere genadiglijk verhoede" gewenscht.

9. *Classis Gouda*.¹⁾ Met betrekking tot het concept voor de bevestiging van Ouderlingen en Diakenen stellen wij voor:

a. dat in alinea 3 vervallen de woorden: „mensen, die als Zijne dienaren medearbeiden aan de volmaking der heiligen, tot opbouw des lichaams van Christus (Ef. 4). Naar den rijkdom Zijner genade gaf Hij in de bediening der ambten";

b. dat in alinea 5 worde gelezen in plaats van: „dat de ambtsdragers samen uitmaken den Raad der Kerk", het volgende: „dat de Dienaren des Woords en de Ouderlingen te zamen uitmaken den Raad der Kerk";

c. in alinea 7 worde gelezen: „in de Kerk van Christus diene" in plaats van: „in een kerkelijke bediening worde gesteld".

10. *Classis Rotterdam*. Zie sub f 12.

11. *Classis Schiedam*. Zie sub f 13. Voorts:

betreffende het formulier voor de bevestiging der Ouderlingen en Diakenen te lezen op blz. 163, al. 4: „om dit gewichtig ambt naar behooren te kunnen volbrengen zijn de Ouderlingen geroepen" enz.

12. *Classis Workum*. Rakende het formulier voor de bevestiging van Ouderlingen en Diakenen wijst de Classis op het verschil in formulering in de eerste vraag aan de Dienaren des Woords en in de eerste vraag aan de Ouderlingen en Diakenen.

In het eerste geval: of gij „gevoelt"; in het tweede: of gij „niet gevoelt"; taalvormen, die wel het zelfde bedoelen, maar die beter ook gelijkluidend gemaakt worden.

Bovendien, om alle „gevoels"-overwegingen uit te sluiten, zou de Classis er de voorkeur aan geven, hier te formuleeren: „of gij overtuigd zijt" enz.

13. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. Zie sub f 16.

14. *Particuliere Synode van Overijssel* brengt onder de aandacht van de Generale Synode, dat de beteekenis van het woord „voorzitter" in Rom. 12 : 8 en in 1 Thess. 5 : 12 exegetisch niet vaststaat, en het daarom wellicht minder gewenscht is, dit woord in een bepaalde beteekenis in een formulier op te nemen.

15. *Particuliere Synode van Gelderland* adviseert, dat na alinea één op blz. 165 „Rapportenboek" de zinsnede van het oude formulier: „bewijs weldadigheid aan alle mensen, maar meest aan de huisgenooten des geloofs", blijve.

16. Formulier van dankbetuiging aan de aftredende Ouderlingen en Diakenen (vóór de bevestiging van de nieuwe ambtsdragers), ingezonden door den Kerkeraad van *Zevenhoven*.

h. Het Huwelijksformulier.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 166 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. Het voorgestelde huwelijksformulier vindt bij ons instemming; alleen dient in 't gebed de zinsnede, die aanvangt met: „En indien het U belieft, hun huwelijk met kinderen te zegenen" tusschen haakjes te worden geplaatst. Psalm 128 worde in dit formulier niet opgenomen.

3. *Augustinusga en Surhuizum*. a. Aangezien de blijde en dankbare stemming, bij 't ontvangen van zoo groote weldaad, niet tot uiting komt, worde al aanstonds aan den tweeden regel op blz. 167, na 't woord „bestaat", toegevoegd: „zoo kunnen we tot de bevestiging overgaan.

Met blijdschap en dankbaarheid in uw hart zijt ge thans genaderd voor 't aanzicht van uwen God, om Hem te loven en te danken voor Zijn groote goedheid, u betoond, dat Hij den wensch en bede uws harten heeft verhoord en u met elkander heeft willen verbinden door den heiligen echt, opdat gij, samen één van hart en ziel, elkander tot hulp en steun, Hem zoudt dienen in heel uw leven.

Gij wilt echter dien gewichtigen stap niet doen en dat nieuwe leven niet ingaan, tenzij de Heere met u optrekke. Daarom wenscht ge uw huwelijk van Zijnentwege

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

bevestigd te zien en er Zijn zegen over af te smeeken. Wilt dan allereerst hooren enz. 3e regel blz. 167, en aan 't slot van die alinea na 't woord „hulp”: „bij de velerhande tegenspoed en kruis, die ook den gehuwden van wege onze zonden niet gespaard worden”.

b. na de tweede reden, waarom God het huwelijk heeft ingezet ('t slot van de voorlaatste alinea blz. 167), worde toegevoegd: „En na den zondeval heeft 't bovendien Gode behaagd, door 't reine huwelijk een dam op te werpen tegen alle onkuisheid, opdat ons lichaam, als tempel Gods, niet ontreinigd worde, want, om hoererij te vermijden, zal een iegelijk man zijn eigen vrouw hebben, en een iegelijke vrouw haar eigen man.”

Deze voor ons zoo vernederende herinnering aan onze verdorvenheid mag h.i. om der waarheids wil en ter waarschuwing niet worden weggelaten.

c. In de 1e alinea 5e regel blz. 169 worde na „onderdanig is” toegevoegd: „deze ordening Gods zult gij niet wederstaan” en wel m.h.o. op de vrouwen-emanipatie van onzen tijd.

d. De zegenbede vange aan als volgt: „Bevestig de Heere onze God” enz.

4. *Bolsward A* stelt voor, dat in het huwelijksformulier de aanhef: „overmits den gehuwden velerhande tegenspoed en kruis vanwege de zonde toekomst” behouden blijve, opdat de ernst van de huwelijksluiting, met het oog op de werkelijkheid van het leven, den jonggehuwden terstond voor oogen worde gesteld.

5. *Deventer A* betuigt instemming er mede.

6. *Gouda*.¹⁾ De Particuliere Synode stelle aan de Generale Synode voor, dat in de vragen van het huwelijksformulier vervalle de uitdrukking: „genomen hebt en” benevens „hem (haar) trouw en geloof houdende in alle dingen”.

7. *Harmelen* stelt voor, bij de genoemde plichten van den man op te nemen: „zijn plicht tegenover de Kerk des Heeren”.

8. *Heerlen*. Rapportenboek:

Blz. 167, 3e alinea: „als met Zijne hand toebrenge”. Dit is o. i. niet juist. Door de zonde gaat men eigen wegen. Daarom o. i. juister: „als met Zijn hand wil toebrengen”;

5e alinea: aangaande het doel van het huwelijk behoorde o. i. ten 1e genoemd te worden: „Dat de mensch als beeldrager Gods tot volle ontplooiing kon komen.”

Voorts lijkt ons de uitdrukking: „dat zij samen een gezinsleven zouden stichten” niet gelukkig gekozen: een leven wordt niet gesticht. Ook het slot: „en uit hen het menschelijk geslacht zou worden gebouwd”, lijkt ons niet gelukkig gekozen, aangezien het toch meer gaat om het „Koninkrijk Gods” dan om het menschelijk geslacht. Wij stellen voor:

3. „dat zij samen een gezin mogen vormen, dat in hun kinderen vruchten draagt voor het Koninkrijk Gods”.

4. Mag o. i. niet gemist worden als laatste grond: 1 Cor. 7 : 2. Het gaat niet aan, een duidelijk door de H. S. genoemden grond weg te laten: dit doet het geloofsleven schade.

Blz. 167, laatste alinea, 6e regel van onder: „alleen door den dood „kan” worden verbroken”. Aangezien overspel den band verbreekt, moet „kan” vervangen worden door „mag”.

Blz. 168, 2e alinea, 2e regel: „door ontrouw of scheiding”. Of dit zoo kan blijven staan, hangt af van de beslissing omtrent het eerste Rapport. Worden de conclusies van Prof. RIDDERBOS aanvaard, dan behoort o. i. gelezen te worden: „het verbreken van den echt door ontrouw, maar Hij verbiedt ook alle scheiding, zoowel als alle samenwoning, enz.”

Blz. 169, 2e alinea, 4e regel: „als uwen heere” worde geschrapt. Deze woorden zijn niet in overeenstemming met blz. 168: „Eerstelijk, zult gij, man, weten, dat God u gezet heeft tot „een hoofd” der vrouw”.

Het O. T. „uw heer” is vervangen door het N. T. „uw hoofd”. Het punt van vergelijking tusschen O. en N. T. is de onderdanigheid, maar deze heeft onder het N. T. een ander stempel gekregen.

2e alinea, laatste twee regels. In plaats van Spr. 31 : 30 lijkt ons 1 Petr. 3 : 3 en 4 meer passend.

Blz. 170, 2e alinea: „dat alleen de dood tusschen u „kan” scheiding maken”, o. i. beter: „mag”. „Den weg, door Hem u voorgesteld”, o. i. beter: „waarlangs Hij u leidt”.

4e alinea, 4e regel: „eene hulpe, die als tegenover hem zoude zijn”, beter: „eene hulpe, bij hem passend”.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

Blz. 171: Ps. 128 geeft O. T. beloften, die niet in al haar volheid passen voor het N. T., en dient dus te worden weggelaten.

9. *Helder* verzoekt: in het concept-formulier om den huwelijken staat voor de gemeente van Christus te bevestigen, op te nemen in de vermaning tot de vrouw, na de zinsnede: „en de gemeente aan Christus onderdanig is”, dit gedeelte uit het bestaande formulier: „Want Adam is eerst gemaakt, enz..... tot: over u heerschappij hebben”, — en daaruit weg te laten: „Hooft nu de belofte, enz. uit Psalm 128”; wijl deze belofte aan tal van gehuwden niet bevestigd wordt, en — menschelijker wijze gesproken — soms niet „kan” worden bevestigd.

9a. *Koudekerke (Z.)* stelt voor:

a. niet over te nemen van Deputaten de weglating van dat deel van het oude formulier, dat aanwijst de derde oorzaak van het huwelijk, maar dit — zij het al eenigszins gewijzigd — te behouden.

b. eveneens niet over te nemen van Deputaten de weglating van dat deel van het oude formulier, dat, in de aanwijzing van de plichten der vrouw, begint met de woorden: „Gij zult geen heerschappij gebruiken over uwen man” en eindigt met de woorden: „hem noemende heer”, maar ook dit stuk te behouden.

Met memorie van toelichting.

10. *Nieuw Beets*. Aangaande het concept huwelijksformulier valt op te merken, dat er o.m. enkele passage's uit het oude formulier zijn weggelaten, die er noode in gemist kunnen worden. Daarbij is er één van zóó overwegend belang, dat de Kerkeraad uit overtuiging bezwaar maakt tegen het uitlaten van deze clause. Ze behoort in de toespraak tot de vrouw en luidt als volgt: „Gij zult geen heerschappij gebruiken over uwen man, maar stille zijn, want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva, Adam tot hulpe. En na den val heeft God tot Eva, en in haar persoon tot het gansche vrouwelijke geslacht gesproken: uw wil zal den man onderworpen zijn¹⁾. Deze ordinantie van God zult gij niet wederstaan, maar veel meer het gebod van God gehoorzaam zijn, en het voorbeeld der heilige vrouwen navolgen, welke op God vertrouwden, en aan hunne mannen onderdanig waren; gelijkterwijs Sara gehoorzaam geweest is aan haren man Abraham, hem noemende haren heer.”

Toelichting. Het huwelijksformulier behoort n.l. naar het oordeel van den Kerkeraad o. m. te zijn:

1. Een protest tegen de z.g. „vrijmaking” der vrouw, die een niet geringe bedreiging vormt van de huidige Christelijke samenleving.
2. Een duidelijke uiteenzetting van de door God verordeneerde gezagsverhoudingen in het Christelijk gezin, die het fundament vormen van dit stevige bolwerk tegen de ontkerstening der natie.
3. Een krachtige bevordering van een godvruchtig, echt Christelijk leven in onze Gereformeerde gezinnen.

Daarom mag naar de meening van den Kerkeraad bedoelde clause niet weggelaten worden, en wel omdat:

1. Ze juist het critieke punt van de kwestie raakt, meer dan eenig ander gedeelte.
2. Omdat onze Kerken zich dienen te wachten, hierin den schijn aan te nemen, alsof er iets toegegeven werd aan den tijdgeest.
3. Omdat het veeleer wenschelijk ware, tegenover het levenontwrichtend en nivelelerend systeem van onzen tijd te plaatsen het: „Gij vrouwen, weest aan uw eigene mannen onderdanig, gelijk aan den Heere” en „alzo ook den vrouwen aan haar eigene mannen in alles” (Efeze 5 : 22 en 24); als zijnde dit de eenig goede grondslag van een echt Christelijk gezinsleven.
4. Omdat het niet gaat in de eerste instantie om de waarde of de eere van den man of de vrouw, maar om des Heeren ordinantie.
5. Omdat het gevaar, dat de vrouw heerschappij gaat voeren over, of zich als gelijke plaatst naast den man, in vele gevallen verre van denkbeeldig is.
6. Omdat het heerschen der vrouw ondermijnd werkt voor het gezag over de kinderen.
7. Omdat het heerschen der vrouw een symptoom is bovenal van zedelijke inzinking en ondergang der natiën, wijl het in lijnrechten strijd is met Gods ordiantiën voor het Christelijk huwelijk.

Conclusie. Daarom stelt de Kerkeraad voor (met voorbijgang van andere uitlatingen) in elk geval de aangehaalde clause in het concept in te latingen, op de wijze als in het oude formulier geschied is, en verzoekt der Synode bescheidenlijk, het daarheen te willen leiden.

¹⁾ Variant in sommige nieuwere uitgaven: „tot uw man zal uwe begeerte zijn en hij zal over u heerschappij hebben”.

11. *Urk* wenscht: in de toespraak tot de bruid in te voegen — achter „onderdanig is” (8e regel blz. 169) — de woorden: „gij zult geen heerschappij gebruiken over uwen man, want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva, Adam tot hulpe, maar veel meer het gebod Gods gehoorzaam zijn en het voorbeeld der heilige vrouwen navolgen, welke op God hoopten en haar eigenen mannen onderdanig waren”, en uit die toespraak weg te laten de voorgestelde woorden „en naardien het de bestemming der vrouw is, hulpe des mans te zijn”.

12. *Watergraafsmeer*. Al is de uitdrukkingwijze misschien hier en daar òf wat stroef òf te zeer een nieuwe lap op een oud kleed of weinig verheffend (denk o.a. aan het begin), de hoofdgedachten van het concept worden door den Kerkeraad gaarne aanvaard; een revisie van het concept hier en daar zou wellicht gemakkelijk de noodige vlotheid en verheffing aanbrengen. Bezwaar heeft de Kerkeraad in het wederom invoegen van Psalm 128. Gaarne zag hij dit vervangen door Nieuw-Testamentische uitspraken, bij.v. Efeze 5 : 22—23; Rom. 12 : 9—21; 1 Petr. 3 : 1—7, hetzij in het slotgedeelte hetzij vòòr het gebed, waarbij dan wellicht ook 1 Tim. 2 : 8—15 in aanmerking kan komen.

13. *Zwijndrecht*. Rapportenboek: Blz. 168 (56): Rekening houdende met het Rapport der Commissie op de Synode te Leeuwarden zouden we gaarne de volgende wijziging zien aangebracht 2e alinea 4e regel: „En nadat enz.” worde aldus veranderd:

Doch het „zal hun niet genoeg zijn van de publieke Overheid alleen de sluiting des huwelijks te verkrijgen, maar krachtens hun band met de Kerk en als erfgenamen van het verbond zullen zij de bevestiging van hun echt van de Kerk begeeren, ten einde in het midden der gemeente Gods zegen over dit huwelijk worde gevraagd en zij voor Gods aangezicht elkander trouw beloven, en zich verbinden..... enz.”

De Kerkeraad zou het „vragen” van het gebed der gemeente opgenomen wenschen te zien in het formulier, daar in de afkondiging van het huwelijk (zie uitgave RUTGERS) dit ook tot dusver geschiedde. Door een wijziging als hierboven wordt voorgesteld zou dit geschieden. Tevens zou daardoor gezinspeeld worden op het te voren reeds door de burgerlijke Overheid gesloten huwelijk. De wijze, waarop dit in het zinsdeel op blz. 168 (56) plaats heeft, bevredigt den Kerkeraad niet, daar het vragen om de bevestiging door de Kerk gezegd wordt plaats te hebben „nadat het huwelijk door de Overheid reeds gesloten is”, hetgeen tot verwarring van begrippen leiden kan.

In het Leeuwarder rapport is er o. i. terecht op gewezen, dat het gewenscht zou zijn, een wijziging aan te brengen, waardoor het formulier beter geschikt werd voor huwelijksbevestiging van meer bejaarden. O.i. voldoet het concept der Deputaten aan dien wensch niet. Daarom stelt de Kerkeraad voor om de drie regels onder op blz. 170 (58): „En indien het U belieft hun huwelijk met kinderen.....” cursief te laten drukken tusschen haakjes; en hetzelfde te doen met het derde, vierde en zesde vers van het aangehaalde uit Ps. 128.

14. *Classis Amersfoort*. De Classis kan zich vinden in het concept, maar acht het noodig, dat de uitdrukking „trouw en geloof houdende in alle dingen, naar uitwijzen van het heilig Evangelie” verduidelijkt worde.

15. *Classis Apeldoorn* stelt voor: het huwelijksformulier als een goede verbetering aan te nemen, met weglating echter van Ps. 128.

16. *Classis Appingedam*¹⁾ wenscht in het huwelijksformulier de belofte Gods in den 128sten Ps. te behouden.

17. *Classis Enkhuizen*. De Classis Enkhuizen kan niet aanraden, het nieuwe formulier te aanvaarden. Mocht dit evenwel geschieden, dan wenscht zij, dat, gedachtig aan het woord „den reine zijn alle dingen rein”, meer rekening worde gehouden met de realiteit van het leven en met den drang, dien God zelf in beide geslachten heeft gelegd. Zij erkent, dat wat in het oude formulier als derde grond is aangegeven niet primordiaal is — het huwelijk dient geëerd als scheppingsordinantie — maar is toch van oordeel, dat Deputaten niet het juiste getroffen hebben door elke uitdrukking weg te snijden, die op de beteekenis van het huwelijk in dit opzicht heenwees, en wenscht, dat in een eventueel nieuw formulier deze gedachte beter tot haar recht kome.

Zij oordeelt voorts, dat Ps. 128 dient weggelaten te worden.

18. *Classis Gouda*.²⁾ Met betrekking tot het concept voor de bevestiging van het huwelijk stellen zij voor:

a. dat de afkondiging bekort worde;

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

- b. dat in de lessen aan de bruid gehandhaafd blijve uit het oude formulier de volgende gedachte: (na „onderdanig is”) „Gij zult geen heerschappij voeren over uwen man; want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva, Adam tot hulpe. Daarom zult gij uwen man in alle goede en oprechte dingen behulpzaam zijn” enz.;
- c. dat vervalle: de inleiding tot het dankgebed en Ps. 128;
- d. wat in alinea 8 staat: „Wanneer dan God naar Zijn rijke barmhartigheid enz.”, worde verkort gevoegd bij de doelstelling des huwelijks aan het slot van de 5e alinea.

19. *Classis 's Gravenhage*¹⁾ stelt voor: in zake het huwelijksformulier de aanhaling uit den 128sten Psalm weg te laten.

20. *Classis Groningen*²⁾ van oordeel,

1. dat in den aanhef van het concept-huwelijksformulier de zinsnede, beginnende met „zoodat”, minder juist is, omdat deze conclusie te ver gaat;
2. dat in het leerstellig gedeelte niet alleen het bruidspaar behoort toegesproken te worden, zooals bijv. o. a. in alinea 5 geschiedt, doch met het bruidspaar de gemeente in haar geheel;
3. dat in alinea 3 van 't formulier het woordje „doch” ongepast is, daar reeds in de voorafgaande uitspraak der Heilige Schrift, inzonderheid in Gen. 2 : 24, de instelling van het huwelijk voor alle tijden begrepen ligt;
4. dat de plichten van man en vrouw in het huwelijk, in overeenstemming met het karakter van het leerstellig gedeelte van onze bevestigingsformulieren, in dit deel van het formulier thuis hooren, en niet in het ritueel gedeelte, dat in al onze formulieren tot de ritueele handeling beperkt is, als gebaseerd op de voorgedragen leer;

besluit, der Generale Synode voor te stellen:

1. den aanhef van het concept-formulier, het thema van het leerstellig gedeelte, te wijzigen;
2. het leerstellig gedeelte zóó te veranderen, dat daarin met het bruidspaar tegelijk de gemeente wordt toegesproken;
3. alinea 3 van het formulier, omdat ze onjuist is, anders te redigeeren;
4. de plichten van man en vrouw uit het ritueele gedeelte in het leerstellige over te brengen.

21. *Classis Leiden*.¹⁾ De voorlezing van Psalm 128 wordt door de Classis niet wenschelijk gekeurd.

22. *Classis Middelburg* stelt voor:

In de *Afkondiging*:

- a. „Geliefden in den Heere Christus” worde vervangen door: „Gemeente”;
- b. na „begeven” volge een punt en de zin vervolge dan voorts aldus: „Zij vragen daartoe” enz.

In den *Aanhef*:

- a. de woorden: „deze personen” worden vervangen door „N.N. en N.N.”;
- b. de tweede zin daarvan worde aldus gelezen: „Aangezien hiertegen van de zijde der gemeente geen wettig bezwaar bestaat, kunnen wij tot de bevestiging zelve overgaan. Wij willen echter eerst het Woord Gods hooren” enz.

Bij de *Inzetting* des huwelijks:

- a. weer opgenomen worde de zin: „Opdat hij heerschappij hebbe over de dieren der aarde, over de visschen der zee en over het gevogelte des hemels”;
- b. het overtollige „maar” in de derde alinea worde weggelaten en de zin gelezen: „Doch de Heere heeft niet alleen den huwelijksband gelegd tusschen het eerste menschenpaar, Hij heeft ook deze instelling voor alle tijden beschikt, zoodat Hij nog heden” enz.

Bij de *Oorzaken* des huwelijks:

- a. „In de tweede plaats” worde vervangen door: „Ten andere”;
- b. In de zevende alinea worde het herhaald gebruik van „maar” vermeden.

Bij de *Plichten van Man en Vrouw*:

- a. hier ontvange een plaats een aanwijzing van de eerepositie der vrouw, zooals die in de Heilige Schrift wordt geleerd;
- b. de zin, die handelt over de kleeding: „en eerbaarheid zonder wereldlijke pracht” worde aangevuld met een aanhaling uit 1 Tim. 2 : 9 of 1 Petrus 3 : 3, 4, 5.

Bij de *Vraag aan de Bruid*:

weggelaten worde het ingevoegde: „hem lief te hebben”.

Bij de *Gelukwensching*:

vermeden worde het herhaald „dan”.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

Bij het Gebed:

- a. de redeneerende aanhef worde vervangen door een aanbiddende;
 b. de bede: „en indien het U belieft, hun huwelijk met kinderen te zegenen, geef hun dan genade, dat zij die godzaliglijk mogen opvoeden, ter eere Uws heiligen Naams, tot stichting van Uw gemeente en tot verbreiding Uws heiligen Evangelies” worde weggelaten.

Hiervoor in de plaats worde gesteld de bede: „en maak ze getrouw in de vervulling van alle roeping, waarmee Gij naar het heilig Evangelie hen roept”.

Slot: Psalm 128 worde niet opgenomen.

23. *Classis Rotterdam* van oordeel,

dat het ontwerp huwelijksformulier, ofschoon de weglatingen zeker toe te juichen zijn, evenwel, wat de invoegingen betreft, een ernstige tweeslachtigheid van taal en stijl vertoont, en daardoor veel van de gewenschte warmte en stichting inboet, stelt der Generale Synode voor, dat het ontwerp te dien aanzien worde herzien en verbeterd.

24. *Classis Schiedam* wenscht:

- a. dat het gedeelte (biz. 168): „Wanneer dan God naar Zijn rijke barmhartigheid”..... tot en met „sluiting huns huwelijks hebben verkregen” vervalle en de zin daarna gewijzigd worde;
 b. dat de toespraak tot de vrouw geheel uit het oude formulier worde overgenomen;
 c. dat Psalm 128 vervalle;
 d. dat de uitdrukking „trouw en geloof houden” verduidelijkt worde;
 e. dat in het formulier meer nadruk gelegd worde op de beteekenis van het huwelijk voor het genadeverbond.

25. *Classis Workum*. De Classis dringt er op aan om de toespraak tot de vrouw uit het tegenwoordige formulier ongewijzigd over te nemen.

Met het oog op de bestaande en toenemende emancipatie-zucht van onzen tijd acht de Classis een zachtere terminologie aangaande de betamelijke onderdanigheid der vrouw niet gewenscht.

26. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. Het huwelijksformulier nog eens aan een Commissie in studie te geven voor het terugbrengen van de oorzaken [„doel”] van de inzetting van het huwelijk van drie tot twee; om, rekening houdende met de van onderscheidene zijde gemaakte opmerkingen, een volgende Synode van een historisch, exegetisch en liturgisch wel gemotiveerd voorstel te dienen. (Vgl. D f 16.)

27. *Particuliere Synode van Drenthe*. In 't huwelijksformulier Ps. 128 niet in te voegen en in plaats van „samenwoning van man en vrouw” te lezen: „samenwoning als man en vrouw”.

28. *Particuliere Synode van Overijssel*. Met het voorgestelde nieuwe huwelijksformulier gaat de Particuliere Synode in hoofdzaak accoord; alleen acht zij het gewenscht:

- a. dat, in verband met de emancipatiezucht onzer dagen, meer nadruk gelegd worde op de onderdanigheid van de vrouw aan haren man, op de wijze en in de bewoordingen, waarmede dit geschiedt in het thans gebruikte formulier;
 b. dat de 128ste Psalm aan het slot van het formulier worde weggelaten.

29. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Synode adviseert, den honderd acht en twintigsten Psalm niet toe te voegen aan het formulier.

30. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. De Particuliere Synode is van oordeel, dat dit concept te weinig in warmen, gewijden toon is gesteld en verzoekt der Generale Synode, een ander formulier te ontwerpen, waarbij ook de roeping der vrouw en de eer van het moederschap beter tot haar recht komen.

31. Verbeteringen, aanbevolen door „een lid eener Gereformeerde Kerk”, ingezonden door tusschenkomst van een predikant.

In het algemeen:

32. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. Tenslotte achten de Kerken het nog gewenscht, dat er ook in de woordenkeus der formulieren geenerlei wijziging worde aangebracht, tenzij zulk een wijziging beslist noodzakelijk is en er vooraf een taalkundig onderzoek is ingesteld naar de beteekenis van zulk een wijziging, opdat niet lichtvaardig aan den bedoelden zin of het classiek karakter onzer formulieren schade worde aangebracht.

33. *Particuliere Synode van Overijssel*. Met al de overige ¹⁾ voorgestelde wijzigingen in de formulieren gaat de Synode volkomen accoord.

¹⁾ waarop zij geen amendementen indiende.

E. DE GEZANGEN.

1. Rapport der door de Synode van Leeuwarden benoemde Deputaten. [Rapportenboek blz. 172 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr. G. CH. AALDERS.)

2. *Arnhem*. Inzake de „Gezangen” hebben we het volgende mede te deelen:

a. gaarne uiten we onze groote waardeering voor den arbeid van Deputaten te dezer zake, gelijk voor heel hun arbeid;

b. principiël bezwaar tegen de voorgestelde uitbreiding van de „Eenige Gezangen” door berijmd of onberijmd gezongen Schriftgedeelten bestaat er bij ons niet;

c. we ontraden echter der Synode, deze gezangen te aanvaarden, wijl ze aan rechtmatige eischen te weinig beantwoorden, te verstandelijk van toon zijn en voor de kerkelijke feestdagen toch weinig geven;

d. wij verzoeken der Synode om in opdrachten, aan deze of andere Deputaten te geven, ook te rekenen met de in den kring der Kerken levende behoefte om 's Heeren Naam te verheerlijken in zangen, die op heel de Godsopenbaring een weerklank zijn; en om op onze kerkelijke feestdagen de groote heilsfeiten te bezingen als vervulde feiten.

(Een minderheid in onze vergadering wenscht een dergelijk verzoek niet tot de Synode te richten, en houdt zich in de quaestie der „gezangen” liever aan de besluiten van de Particuliere Synode van Gelderland van Juni 1923.)

e. wij dringen echter aan op groote voorzichtigheid, gelet op de tegenkanting in breeden kring tegen alle uitbreiding van ons „Gezangenbundeltje”.

3. *Augustinusga en Surhuizum*. De Morgen- en Avondzang blijven ongewijzigd.

4. *Bolsward A* zou ten aanzien van de kerkliederen willen, dat, indien de Synode tot vermeerdering van het bestaand aantal mocht besluiten, er alleen liederen worden opgenomen met een Nieuw-Testamentischen inhoud, waarin de namen des Verlossers voorkomen en de feiten der vervulling het onderwerp zijn.

5. *Deventer A*. Ten aanzien van de uitbreiding van den bestaanden bundel van „eenige gezangen” schijnt het den Kerkeraad, dat door het voorgestelde de voorstanders van gezangen niet zullen worden bevredigd; het aantal is te klein en vooral voor de Christelijke feestdagen ongenoegzaam. De tegenstanders van gezangen zullen ook tegen deze uitbreiding bezwaar hebben. Men kan niet om de tien of twintig jaren zelfs een bestaanden bundel uitbreiden; altemaal redenen, waarom de Kerkeraad voornoemd u aanraadt, ten dezen vooral met voorzichtigheid zonder overhaasting te werk te gaan.

6. *Gouda*.¹⁾ De Particuliere Synode stelle der Generale Synode voor om in het 4e vers van Zacharias' lofzang in den 7den regel te lezen: „die in Zichzelf bewogen”.

7. *Harmelen*. De bundel „eenige gezangen” worde in de Kerken niet ingevoerd.

8. *Helder* stelt voor: in de doxologie van „Het gebed des Heeren” (Muziek-bijlage A): „Want *U* is het koninkrijk”, te veranderen in: „Want *Uw* is het koninkrijk”; en van de Muziek-bijlagen *niet* op te nemen B (De Artikelen des Christelijken Geloofs) en I (1 Cor. 15 : 16—20), wijl deze melodieën hoogst zelden in de vergaderingen der gemeente zullen gezongen worden.

9. *Nieuw Beets*. In zake de herziening en uitbreiding van den bundel „eenige gezangen” meent de Kerkeraad te moeten opmerken, dat ze is van vrij ingrijpenden aard. Terwijl z.i. de herziening urgent is, is het vooral de uitbreiding, waartegen bezwaren rijzen. De Kerkeraad maakt ernstig bezwaar tegen de nieuwe melodieën, uitgezonderd C en G, omdat deze afwijken van de gewone koraalmuziek en niet uitsluitend bestaan uit noten van gelijken tijdduur; alsmede tegen het groote aantal nieuw toe te voegen gezangen.

Toelichting. De Kerkeraad meent het volgende te moeten aanvoeren tegen de bedoelde melodieën:

1. dat de minder muzikale broeders en zusters minder goed zullen kunnen meezingen;

2. dat de aandacht te veel van het lied afgeleid zal worden en op de muziek zal overgaan;

3. de weg zoo geëffend wordt voor het invoeren van meerdere „gewone” liederen.

Voorts tegen te groote uitbreiding van den bestaanden bundel:

1. dat het aantal liederen buiten de Psalmen van vrij grooten omvang wordt;

2. dat hierdoor te veel toegegeven wordt aan een richting, die de in gebruik zijnde kerkliederen voor de Kerk des Nieuwen Verbonds onvoldoende acht;

3. dat de Psalmen, als zijnde het van God Zelf gegeven liederboek voor Gods

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

Kerk op aarde, daardoor in zeker discredit zouden komen, of in elk geval als kerklieden iets van hun geheel eenige beteekenis in het bewustzijn der gemeentelieden zouden verliezen.

Conclusie. Reden waarom de Kerkeraad aan de Synode meent te moeten verzoeken:

1. de melodieën, welke geen koraalmuziek zijn, niet in te voeren;
  2. de herziening geschiede alzoo, dat de uitbreiding zoo gering mogelijk wordt.
10. *Urk.* Inzake de herziening en uitbreiding van den bestaanden bundel gezangen acht de Kerkeraad vooral met het oog op de rust en den welstand der Kerken geen herziening of uitbreiding gewenscht.

11. *Watergraafsmeer.* Hoofdstuk I. Herziening van den bestaanden bundel. Zonder te miskennen, dat er hier en daar aanbevelenswaardige wijzigingen zijn aangebracht, gevoelt de Kerkeraad als hoofdbezwaar tegen deze herziening, dat de invoering daarvan niet bevorderlijk zal zijn voor de oefening van de gemeenschap der heiligen met Gereformeerden van andere kerkelijke formatie, in allerlei vereeniging en organisatie met ons één; verwarring of verwijdering, die zonder noodzaak is, kan het gevolg zijn; de „eenige gezangen” geven ons nog een band met velen, en dien band door te snijden wordt door de gebreken in die gezangen toch niet noodzakelijk gemaakt.

Hoofdstuk II. Uitbreiding van den bestaanden bundel.

De Kerkeraad meent in alle bescheidenheid te moeten oordeelen, dat het voorgestelde nog niet voldoende rijp is om thans reeds den Kerken voorgezet te worden, maar hoopt, dat hier de aanvang ligt van werkelijke verrijking van het kerkgezag in de naaste toekomst, binnen de lijnen, door de Leeuwarder Synode aangegeven, en spreekt den wensch uit, dat ook spoedig de tijd rijpe, waarop al onze Gereformeerde Kerken in Nederland dit punt onbevangen beoordeelen.

12. *Wildervank.* Zie C b 14.

13. *Zwijndrecht.* Omtrent al de voorgestelde wijzigingen zouden wij gaarne wenschen dat de Synode geen enkele aanvaardde, maar Deputaten herbenoemde met de opdracht, een verzoek naar alle Kerken te zenden, dat ieder die voorstellen daaromtrent heeft, ze binnen een jaar of langer termijn aan Deputaten toezende. Hetzelfde heeft te gelden aangaande dichtproeven van te berijmen gedeelten uit Gods Woord. Deputaten zullen dan ongetwijfeld een goede keuze kunnen doen.

Benevens de voorgestelde uitbreiding zou de Kerkeraad er prijs op stellen, dat ook 1 Cor. 13 en het lied van Mozes (Ex. 15) werden berijmd, en Hab. 3 van DA COSTA werd overgenomen.

Rapportenboek, blz. 174 (62) vers 5: Hierin achten wij de bedreiging en de belofte uit het 2de gebod niet schoon evenredig. De Kerkeraad stelt voor, dit te wijzigen b.v. aldus:

'k Bezoek de misdaan tal van jaren,
Drie, vier geslachten na dien tijd;
Maar schenk, wie Mijn geboon bewaren.
Aan duizenden barmhartigheid.

Blz. 177, 178 (65, 66): De Kerkeraad zou het zeer bejammeren als de schoone Bedezang vóór de predikatie, die o.i. een keurige wijs heeft, kwam te vervallen of naar het voorstel der Deputaten gewijzigd werd.

Blz. 178 (66): Morgenzang en Avondzang wenschen wij z.m. ongewijzigd.

Blz. 183 (71): Omdat vers 4 en 5 de berijming zijn van een paar teksten, die algemeen bekend zijn, zouden we liefst de berijming anders wenschen b.v.:

4. Zie volkeren, die gij niet kent, zult gij nooden:
En volkeren, die u niet kennen, vloeien saam;
Ter wille van den Heer, uw God, Die 't heeft geboden;
Uw Heil'ge, want aan u verheerlijkt Hij Zijn naam.

5 worde 5 en 6, b.v. aldus:

5. Zoekt naarstiglijk den Heer, terwijl Hij is te vinden;
En roept Hem vurig aan, terwijl Hij is nabij;
Verlaat uw boozen weg, verdoolden en verblinden,
En uw gedachten, vol van kwaad en hoovaardij.
6. Bekeert u tot den Heer, berouwvol; richt uw smeeken
Tot Hem, Die schuld verzoent, uw Koning en uw God.
Zoo zal Zijn mond tot u vol van ontferming spreken:
'k Delg al uw schulden uit en schenk u 't zaligst lot.

Blz. 184 (72) van vers 3 de laatste regel op een na: „ook ons” worde veranderd in „ons ook”.

Blz. 188—190: Enkele drukfouten bleven staan.

Omtrent de muziekbijlagen moeten wij opmerken, dat o. i. sommige deelen zeer schoon zijn, maar de meeste ons helaas ongeschikt lijken voor de gemeente, door de moeilijke passages.

14. *Classis Amersfoort* acht, dat de herziening van den bestaanden gezangen-bundel, alsook de uitbreiding daarvan, als minder geslaagd moet worden beschouwd.

15. *Classis Apeldoorn* stelt voor, om praktische redenen, afgedacht van de waarde der aangeboden liederen tot de voorgestelde uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen” niet over te gaan.

16. *Classis Appingedam*.¹⁾ De Classis Appingedam, kennis genomen hebbende van de voorgestelde herziening en uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen”, zeer waardeerende, dat eenige liederen worden voorgesteld, die aan den tekst der Heilige Schrift zijn ontleend; van oordeel, dat indien invoering van deze Schriftuurlijke liederen thans gewenscht wordt geacht, het noodig is, te overwegen, of het aantal Nieuw-Test. kerkliederen nog niet iets kan worden vermeerderd; verzoekt: 1. maatregelen te nemen, opdat de voorgestelde liederen bekend worden in huis en school;

2. Deputaten op te dragen: te trachten nog eenige nieuwe liederen te ontwerpen in aansluiting aan den tekst van het N. Testament.

17. *Classis Batavia*.²⁾ Volgens de notulen dezer Classis, dato 21/22 Juni 1922, punt 22, is aan de Brs afgevaardigden opgedragen, te pleiten voor de invoering van eenige kerkelijke gezangen.

18. *Classis Enkhuizen*. De Classis Enkhuizen verzoekt de herziening van den bestaanden bundel „Eenige Gezangen” en de uitbreiding van dien bundel nog nader te overwegen.

19. *Classis Gouda*.²⁾ De Synode stelle voor, geen verandering in den bestaanden gezangenbundel te brengen.

Met betrekking tot de uitbreiding van den gezangenbundel besloot de Classis het volgende aan de Particuliere Synode voor te stellen:

De Particuliere Synode, hoewel van oordeel, dat er eenige waarheid is in sommige beweringen van de voorstanders der uitbreiding van den bestaanden bundel „Eenige Gezangen”, als b.v., dat de daarin voorkomende Lofzangen van Maria, Zacharias en Simeon wel ontleend zijn aan het N. T., doch in O. T.-schen toon gesteld;

dat het godsdienstig gemoed behoefte heeft zich te uiten in aanbidding en lofzegging, in het belijden van persoonlijk geloof, van vertrouwen op Gods beloften en voorzienigheid, van de hope der verlossing en der zalige toekomst, en dat door middel van de berijmde Psalmen en „Eenige Gezangen” zulk een subjectief zich uiten niet altijd mogelijk is;

is evenwel van meening, dat de door Deputaten voorgestelde gezangen absoluut niet voldoen kunnen aan de bovenbedoelde behoefte van het godvruchtig gemoed; dat in sommige berijmingen, b.v. die van Jes. 53 en 55, de schoonheid van het oorspronkelijke Schriftgedeelte zeer geschonden wordt en deze berijmingen ook taalkundig verre van onberispelijk zijn;

dat in de Gereformeerde Kerken een vrij sterke antipathie bestaat tegen het in de kerk zingen van gezangen;

dat de oude gezangenkwestie een geschiedenis heeft, die nog sterk nawerkt, ook in den kring van de leden der Gereformeerde Kerk;

dat de uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen” niet belangrijk genoeg is om daardoor onrust in de Kerken te veroorzaken;

stelt aan de Generale Synode voor, geen nieuwe gezangen in te voeren.

20. *Classis Groningen*.¹⁾ De Classis Groningen stelt der Generale Synode voor, de nieuwe gezangen in den voorgestelden vorm niet te aanvaarden.

21. *Classis Leiden*.²⁾ De Classis wenscht handhaving van den Morgen- en Avondzang en de berijmde 10 Geboden in den tegenwoordigen vorm. Zij heeft er geen bezwaar tegen, dat de bestaande bundel van „Eenige Gezangen” vermeerderd wordt met gedeelten van Gods Woord, berijmd of onberijmd, mits het zulke berijmingen zijn, die algemeen weerklink vinden in de gemeenten. Maar ze spreekt tevens uit, dat naar hare meening de voorgestelde liederen niet beantwoorden aan het doel.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.).

22. *Classis Middelburg*. De Classis is van oordeel, dat de aangeboden liederen niet bruikbaar zijn voor de Kerken.

23. *Classis Rotterdam*. De Classis Rotterdam stelt aan de Generale Synode voor, wegens ernstige bezwaren, om praktische redenen, de voorgestelde gezangen niet in gebruik te stellen;

en dat bij het gezangen-ontwerp de Morgenzang en de Avondzang onveranderd worden gehandhaafd.

24. *Classis Schiedam*. Er hebbe geenerlei uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen” plaats, omdat de invoering van nieuwe gezangen ongewenscht is.

De Synode besluite de voorgestelde wijzigingen der „Eenige Gezangen” niet aan te nemen, omdat zij in 't algemeen geen verbeteringen zijn.

25. *Classis Warffum*¹⁾ stelt voor, dat de Synode de herziening en uitbreiding van den bestaanden bundel „Eenige Gezangen” uitstelle, totdat door de tegenwoordige of andere Synodale Deputaten een voorstel daarvoor verkregen wordt, dat meer wezenlijke winst biedt voor al de feestdagen, ook Pinksteren en Hemelvaart, liefst van gezangen op bekende wijzen of althans op zulke wijzen, waarvan men verwachten mag, dat ze met stichting gezongen kunnen worden.

26. *Classis Winschoten*.¹⁾ De Classis stelt voor, dit Rapport niet aan te nemen. In 't algemeen genomen acht de Classis het met het oog op de rust der Kerken niet wenschelijk, den gezangenbundel thans uit te breiden.

27. *Classis Workum*. 1. Als het als een leemte gevoeld wordt, dat de N. T. gemeente het lied der vervulling niet voldoende zingen kan, waarom kiezen Deputaten dan nu nog zooveel Schriftgedachten uit het Oude Testament en niet uitsluitend uit het Nieuwe?

2. De berijmde Schriftgedeelten geven, zooals reeds hier en daar in de pers is opgemerkt, niet altijd geheel zuiver de bedoeling van den tekst weer, terwijl ook de woord-constructie en het rijm soms gedrongen en gezocht zich voordoen.

3. De onberijmde gedeelten zijn niet op zulke bezielende muziek gezet, dat de harten er door worden meegevoerd. Het zal zeker groote moeite opleveren, ze te zingen op de nu voorgestelde wijzen.

Voorts moet nog gememoreerd het ingebrachte praktische bezwaar, dat het niet alleen om vermeerdering, maar ook om verbetering van ons kerkgezag te doen is. Bovendien is er te rekenen met deze werkelijkheid, dat vele Kerken tegen uitbreiding van onze gezangen zijn. Het zou te gewaagd zijn om de mogelijkheid van verdeeldheid of zelfs van scheuring door deze zaak te loopen.

Redenen, waarom de Classis aan de Synode dringend verzoekt, deze zaak nog eens rustig te overwegen en te laten overwegen, opdat we waarlijk hartverheffende N. Test. poëzie kunnen bekomen, inzonderheid voor onze feestdagen. De Classis acht derhalve uitstel zeer gewenscht.

28. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. De Synode late het voorloopig bij wat we hebben en wachte voor de uitbreiding van dezen „bundel” tot voor onzen openbaren eeredienst betere en geschiktere berijmingen en zangwijzen worden aangeboden.

29. *Particuliere Synode van Drenthe*. Te handhaven beide den Morgen- en Avondzang.

De Particuliere Synode van Drenthe adviseert der Generale Synode, dat zij niet voortga met pogingen om in onze Kerken andere gezangen in te voeren dan die van ouds in gebruik zijn geweest; omdat zij vreest, dat zulks niet bevorderlijk zou zijn aan den vrede der Kerken en niet genoegzaam rekent met de historie.

30. *Particuliere Synode van Overijssel*. Inzake de voorgestelde uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen”:

erkent de Particuliere Synode, dat er in de voorgestelde berijmingen niets onschriftuurlijks voorkomt;

wijst er echter op, dat deze liederen niet zijn opgekomen uit het leven onzer Kerken;

is van oordeel, dat zij op verre na niet voorzien in de behoefte voor onze Christelijke feestdagen;

vreest bovendien, dat de invoering er van beroering en scheuring zou kunnen teweegbrengen in onze Kerken;

en verzoekt derhalve der Generale Synode, de voorgestelde uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen” te verwerpen.

31. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Synode besluit, dat het toevoegen van eenige gezangen aan den bestaanden bundel, om praktische redenen, dient te worden ontraden.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

32. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* Aangaande den bestaanden bundel „Eenige Gezangen” is de Particuliere Synode van oordeel, dat deze ongewijzigd moet gelaten worden, met het oog op de oefening van de gemeenschap der heiligen met Gereformeerden van andere kerkelijke formatie in allerlei vereeniging of organisatie, mede ook ter voorkoming van verwarring of verwijdering.

Wat betreft de uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen” is de Particuliere Synode van oordeel, dat wat aangeboden is niet staat op de hoogte, waarop het kerklied behoort te staan, en dat het gewenscht is, uit bestaande liederen, inzonderheid de klassieke, eenige liederen te kiezen tot uitbreiding van den bestaanden bundel;

en de invoering dier uitbreiding voor te bereiden, doch daartoe niet over te gaan zoolang daarvan ernstig gevaar van scheuring is te verwachten.

33. *Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg.* De Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg dringt er bij de Generale Synode op aan om den bestaanden bundel der gezangen niet uit te breiden, omdat, al moge het zijn, dat tegen de uitbreiding van den bestaanden bundel geen principieele bezwaren bestaan, dit de rust en den vrede der Kerken zou kunnen storen, beroering zou brengen en hoogstwaarschijnlijk tot scheuring zou leiden.

34. *Voorstel van Ds W. F. C. van Helsdingen te Augustinusga.* De Synode spreke 't onomwonden uit, dat er geen principieel bezwaar bestaat tegen 't uitbreiden van onzen gezangenbundel met nieuwe vrije liederen (mits volkomen overeenstemmend met Gods heilig Woord), waarin door onze dichters de groote heilsfeiten worden bezongen en de deugden worden verkondigd van Hem, Die door Zijn lieven Zoon Jezus Christus ons uit de duisternis getrokken heeft tot Zijn wonderbaar licht.

De eenige Naam, ons geopenbaard tot zaligheid, waarvoor eenmaal alle knie zich zal buigen, die in den hemel en op de aarde en onder de aarde is, mag in 't lied onzer Nieuw-Testamentische gemeentelijke samenkomsten niet worden doodgezwegen.

De Synode ga echter niet over tot 't invoeren van deze liederen. 't Classieke lied, de liederen, die 't hart der gemeente hebben geraakt, worden saamgelezen en tot kerklied verheven.

Wij verwachten n.l. door zulk een kloeke uitspraak der Synode een nadere bezinning in dezen bij vele gemeenteleden. Daardoor zullen mede velen worden opgewekt, hun verwaarloosde schatten eens te voorschijn te halen, zoodat men weer onder de bekoring daarvan komt. Een keurgarve worde dan saamgelezen, die de eeuwen kan verduren. Ook het goede lied te Zijner eere is een genadegave Gods.

35. *Missive van Mej. C. A. Jorissen te Apeldoorn.*

35a. *Overdruk uit „De Harp”, ingezonden door F. Pijlman te Amsterdam.*

35b. *Schrijven van het Bestuur der Ned. Organisten-vereeninging.*

36. *Missive van Ds H. C. van den Brink c.s., in zake besluiten en Rapporten der Synode van Leeuwarden (Acta artt. 87 en 117, Bijlagen XVII en XXXI).*

37. *Classis Winschoten.* ¹⁾ Met de andere Rapporten ²⁾ gaat de Classis geheel accoord; waarom zij uwe vergadering verzoekt, bij de aanstaande Generale Synode er op aan te dringen, deze Rapporten met de daarin vervatte voorstellen aan te nemen.

F. THEOLOGISCHE SCHOOL EN THEOLOGISCHE FACULTEIT DER VRIJE UNIVERSITEIT.

1. *Rapport van de Curatoren der Theologische School. (Rapporteur: Ds A. M. DONNER.)*

2. *Rapport van de Deputaten voor de oefening van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Theologische faculteit der V. U. (Rapporteur Dr J. C. DE MOOR.)*

3. *Rapport van de gezamenlijke hoogleeraren der Theol. School en der Theol. faculteit van de V. U. inzake een examen volgens art. 29 der Acta van Leeuwarden. (Rapporteur: Prof. Dr G. CH. AALDERS.)*

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

²⁾ Waarop zij geen amendementen indiende.

G. PREDIKANTS-TRACTEMENTEN EN VERZORGING DER EMERITI.

1. Rapport van de Deputaten der Generale Synode van 1917 ter verbetering van de tractementen van de predikanten in de Gereformeerde Kerken. (Rapporteur: Dr J. HANIA.)

2. Rapport inzake Art. XIII K. O. [Rapportenboek blz. 73 v.v.] (Rapporteur: Ds H. MEIJERING.)

3. *Augustinusga en Surhuizum.* a. Indien de Generale Synode mocht overgaan tot 't doen ontwerpen van een regeling voor de „onderlinge verzekering m.h.o. op Art. XIII” ter aanbeveling — zoo leide ze 't daarheen, dat geen eenparig procentcijfer worde vastgesteld, waardoor de kleine Kerken onbillijk worden bezwaard. Dat echter de Kerken door de Classis worden geëvalueerd naar hun kansen op een emeritaat (waarbij dan rekening gehouden wordt met 't tractement, de ligging, de onderwijsgelegenheden enz. en welke voorrechten er meer mogen bestaan) en dat daarnaar haar procentcijfer worde vastgesteld op $x-2$, $x-1$, x , $x+1$, $x+2$, enz. %.

We hebben hier n.l. te doen niet met een omslag, waarvoor geen rechtsgrond bestaat, maar met een verzekering (d. i. een poging tot „zelfhelp” door onderlinge hulp), en wel geen verzekering van predikanten, maar van gemeenten of Kerken. De predikanten worden straks weer elders beroepen en voor de verzekering is het om 't even, in welke van de gemeenten van dezelfde klasse een predikant wordt geëmeriteerd.

Er zijn echter Kerken, die door haar meer bevoorrechte positie (welstand, ligging, scholen) menschelijker wijze gesproken meer kans hebben dan andere, hun predikanten te houden, m. a. w. 't eindstation te zijn voor een predikantenloopbaan, en 't is dus billijk, dat deze een hooger premie betalen;

b. er toe leiden, dat een kleine Kerk een meer bejaarden of zwakken predikant eener groote Kerk kan beroepen en door verhoogde premiebetaling (al of niet met behulp dier groote Kerk betaald) hem 't zelfde pensioen toezeggen.

4. *Bolsward A* zou ten opzichte van Art. XIII K.O. willen, dat de Generale Synode zich uitsprak over de, naar haar oordeel, meest gewenschte wijze van toepassing der onderlinge verzekering, opdat er, zoo mogelijk, eene uniforme regeling in de Kerken kome. Het zou er de voorkeur aan geven, dat de tractementen, plus 20 % voor pastorie en het bedrag aan belasting, den grondslag vormen voor pensioen en premie-betaling, maar dat tevens rekening worde gehouden met de draagkracht der Kerken, waarvan het gevolg is, dat er een classificatie van Kerken kome met een progressie van het procent.

5. *Maassluis A* verzoekt der Synode:

a. te aanvaarden het voorstel-Dr K. DIJK (blz. 83 Rapport);
b. een regeling te treffen, dat oudere Dienaren des Woords zonder vermindering van pensioengrondslag een beroep naar eene kleine gemeente kunnen aannemen;
c. aan weduwen van Dienaren des Woords, die korter dienden dan 40 jaar, het volle pensioen toe te kennen;
d. in het Rapport onder 3e b te laten vervallen: „terwijl hiervoor eveneens dienstig kan zijn, dat de bedragen dezer Kerken met een zeker percentage verhoogd worden”.

6. *Urk* betuigt zijn instemming met het Rapport.

7. *Watergraafsmeer.* Evenzoo.

7a. *Zwolle.* De Raad der Gereformeerde Kerk van Zwolle,

Gezien het Rapport inzake Art. XIII K.O.;

overwegende, dat de huidige regeling van de verzorging van oude en invalide Dienaren des Woords en van hunne weduwen en weezen niet behoorlijk aan de eischen van dezen tijd voldoet;

dat door Deputaten wordt getracht een betere regeling te verkrijgen door het maken van onderscheid tusschen Dienaren des Woords met minder dan 40 dienstjaren of die emeritaat ontvangen vóór zij den 70-jarigen leeftijd hebben bereikt, en zulken, die geheel invalide zijn en hen, die nog in anderen werkkring kunnen arbeiden voor hun levensonderhoud;

dat daarbij niet is gedacht aan de weduwen van bedoelde Dienaren des Woords, wier positie nog moeilijker kan zijn dan van haar, wier echtgenooten den vollen dienstdag hebben volbracht;

dat de geheele materie aan een grondig nader onderzoek dient te worden onderworpen, waarbij er vooral op worde gelet, dat voor een Dienaar des Woords, in de toekomst ook voor zijn weduwe en weezen, van den aanvang zijner bediening

af, hetzij door onderlinge verzekering, hetzij door overdracht van risico bij eenige maatschappij wordt gezorgd;

verzoekt Uw Synode, thans nog geenerlei beslissing in zake het bovenstaande te willen nemen, doch een Commissie van deskundigen te willen benoemen, voornamelijk bestaande uit personen, bekend met de pensioenwetgeving of met het levensverzekeringwezen, welke Commissie in opdracht zal hebben, bij de eerstvolgende Generale Synode een ontwerp voor een nieuwe regeling in te dienen.

8. *Classis Amersfoort* betuigt haar instemming met het Rapport.

9. *Classis Apeldoorn*. Evenzoo.

10. *Classis Appingedam*.¹⁾ De Synode bringe in zake de wijziging het getal van „vijf” op „drie” jaren.

11. *Classis Enkhuizen*. De Classis Enkhuizen spreekt haar blijdschap uit, dat het Rapport de wijze van uitvoering geheel heeft vrijgelaten, zoodat aangegeven wordt wat de Kerken zouden kunnen doen, niet wat zij moeten doen, en oordeelt, dat de manier van uitvoering van Art. XIII K.O. zooals deze tot nu gevolgd wordt in Noord-Holland te verkiezen is boven die van een onderlinge verzekering.

12. *Classis Grootegast*¹⁾ stelt voor:

dat blz. 88 de woorden „niet minder dan f 1600.— per jaar” worden gelezen: „niet minder dan f 2000.— per jaar”.

Voorts verzoekt de Classis aan de Particuliere Synode door te zenden naar de Generale Synode de vraag:

„Wordt er in de Emeriteering wel genoegzaam aandacht gewijd aan het feit, dat bij 't sterven van den emeritus en van de weduwe van den emeritus er volle weezen kunnen achterblijven?”

12a. De *Classis Grootegast* verzoekt aan de Generale Synode te besluiten, dat bij samenwerking van Kerken in zake Art. XIII K.O. de bijdragen der Kerken *niet* naar het predikantstractement maar *naar draagkracht* zullen worden geheven, gelijk in het Rapport inzake Art. XIII K.O. van de Deputaten der Generale Synode wordt aangegeven (zie Rapportenboek pag. 89 onder letter *d*).

13. *Classis Hallum*. De Classis Hallum spreekt zich in zake de uitvoering van Art. XIII K.O. uit, dat zij accoord gaat met het beginsel van verzekering, neergelegd in het Rapport van de Syn. Commissie in dezen;

dringt er echter bij de Generale Synode op aan, de mogelijkheid te scheppen, dat oudere Dienaren des Woords, voor wie de arbeid in grootere Kerken te bezwaarlijk wordt, zonder verlaging van hun pensioengrondslag, kunnen worden beroepen naar kleinere gemeenten, en besluit het voorstel door te zenden naar de Synode.

14. *Classis Leeuwarden*. De Classis Leeuwarden adviseert der Generale Synode: ter uitvoering van Art. XIII K.O., principieel de regeling van Utrecht vasthoudend, het aan te sturen op een onderlinge verzekering der Kerken, zóó, dat iedere plaatselijke Kerk haar premie betaalt in overeenstemming met de rechten, die zij verlangt.

15. *Classis Middelburg*. De Classis is dankbaar voor den belangrijken arbeid der Deputaten en verklaart, dat zij met de conclusie van het Rapport meegaat.

16. *Classis Warffum*¹⁾ stelt voor: in plaats van het onder 3 *d* (blz. 89 van het Rapport) door Deputaten voorgestelde, te lezen:

„dat de berekening van de door de Kerken te storten bijdragen, omdat het hier geldt een onderlinge verzekering, geschiedt naar den maatstaf van het tractement, naar welken maatstaf ook de uitkeering aan de Kerk geschiedt, evenwel met dien verstande, dat Kerken, die het aldus noodzakelijke bedrag niet kunnen betalen, geholpen worden uit de kas voor hulpbehoevende Kerken.”

17. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. In het voorstel van Deputaten inzake Art. XIII K.O., voorkomende onder ten 5e *b* (zie Rapportenboek blz. 89) worde ingevoegd achter „benoemt”: „liefst op voordracht van de Particuliere Synodes, maar in ieder geval uit den kring harer Deputaten”.

18. *Particuliere Synode van Groningen*. Het voorstel der Deputaten sub 3 *d* worde gelezen: „de berekening van de door de Kerken te storten bijdragen worde aan elke provincie overgelaten”.

19. *Particuliere Synode van Overijssel*. De Particuliere Synode van Overijssel betuigt hare volle instemming met het voorgestelde in dit Rapport inzake de z.g.n. onderlinge verzekering, met dien verstande echter, dat zij het niet wenschelijk oordeelt, de bedragen van die Kerken, die een eigen emeritus Dienaar of een weduwe te verzorgen hebben, met een bepaald percentage te verhoogen, aangezien op die wijze de voordeelen van de „onderlinge verzekering” voor zulke Kerken voor een goed deel opgeheven worden.

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

Wat betreft het voorstel-Dr DIJK gaat de Synode ten volle accoord met hetgeen Deputaten in hun Rapport aan de Generale Synode voorstellen.

20. *Particuliere Synode van Gelderland.* De Particuliere Synode besluit:
a. adhaesie te betuigen aan de voorstellen van het Rapport inzake Art. XIII K.O. der Deputaten van de Generale Synode van Leeuwarden, echter met weglating van de zinsnede uit het Rapportenboek, blz. 88, 3e b: „terwijl hiervoor eveneens dienstig kan zijn, dat de bijdragen dezer Kerken met een zeker percentage verhoogd worden”;
b. om de woorden, die in het Rapportenboek op blz. 88, regel 14 van boven, staan: „doch aanvankelijk op niet minder dan f 1200 bepaald” te laten vervallen en in plaats daarvan te lezen dezen nieuwen zin: „dit zal niet minder zijn dan 1/40 van het diensttractement, vermenigvuldigd met het aantal dienstjaren, en wordt als dit bedrag beneden f 1200 is aanvankelijk niet minder dan die som”; en
c. aan de Generale Synode te verzoeken, ten gerieve van de Kerken, de geheele regeling inzake Art. XIII te laten afdrucken in hare Acta.

21. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Particuliere Synode verzoekt der Generale Synode, de voorstellen der Deputaten in zake Art. XIII K.O. te aanvaarden (Rapportenboek blz. 87—89) met deze wijziging:

sub 3b worde geschrapt de zinsnede: „terwijl hiervoor eveneens dienstig kan zijn, dat de bijdragen dezer Kerken met een zeker percentage verhoogd worden”; alsook te aanvaarden het voorstel van Dr K. DIJK (Rapportenboek blz. 83): „de Generale Synode besluite de regeling tot uitvoering van Art. XIII K.O. aldus te wijzigen, dat ook bij pensioneerig wegens invaliditeit eer een diensttijd van veertig jaren of de leeftijd van zeventig jaren bereikt is, het volle pensioen wordt uitgekeerd, en dus de bepaling vervalle, die vervat is in de woorden: „wanneer” etc. (Acta van Middelburg art. 77.)

22. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte).* De Synode bevestigst instemming met dit Rapport.

23. Rapport van de Deputaten voor de Generale Kas voor Emeriti-predikanten, Predikants-weduwen en -weezen. (Rapporteur: Ds A. SCHWEITZER, secundus Ds D. POL.)

24. *Particuliere Synode van Gelderland.* De Particuliere Synode van Zutphen besloot in hare vergadering van 1 Juni 1921, gehoord de Commissie van advies, *a.* mede te deelen aan de Generale D.D. naar Art. XIII, alsmede aan de Generale D.D. voor hulpbehoevende Kerken, dat zij niet de exegese kan deelen, die de Generale D.D. geven aan art. 161 Acta Synode van Leeuwarden, en

b. zich van het besluit dier Synode te beroepen op de e.v. Synode van Utrecht. *Toelichting.* Art. 161 der Acta van Leeuwarden luidt: „de Synode enz. besluit, dat, met handhaving van de verplichtingen, blijkens Acta der Generale Synode 1892 tegenover de Kerk van Kootwijk en haar Dienaar Ds HOUTZAGERS aangegaan, en met intrekking van het desbetreffend besluit der Generale Synode van Rotterdam 1917, de pensioneerig van den em. predikant Ds HOUTZAGERS langs den gewonen weg van Art. XIII K.O. geschieden zal.”

De Generale Deputaten beroepen zich op de uitdrukking „langs den gewonen weg van Art. XIII” en concludeeren daaruit, dat Kootwijk op gewone wijze moet worden behandeld, via Classis en Provincie. Het grootste deel van den steun, aan Kootwijk te bieden, zal dan binnen de provincie moeten worden gevonden. De D.D. van Gelderland meenen echter, dat de uitdrukking „langs den gewonen weg van Art. XIII” bedoelt, een tegenstelling te vormen met den te voren bestaanden toestand, toen het emeritaatspensioen bijeengebracht werd (voor een groot deel althans) uit de Generale Kas voor hulpbehoevende Kerken. Zij hebben daarbij o.m. overwogen:

a. den aanhef van het besluit „met handhaving der verplichting”,
b. den logischen gang der dingen, die hun opvatting billijkt,
c. de heerschende opvatting omtrent de verplichting van alle Kerken in Nederland tegenover Kootwijk, zooals die in de Classis Apeldoorn inzonderheid wordt gevonden.

25. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte).* De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) vraagt, op verzoek van de afgevaardigden van de Classis Batavia, het oordeel van de Generale Synode:

a. over de vraag, of de dienstjaren, door de Dienaren des Woords in Indië doorgebracht, dubbel tellen bij de berekening van het pensioen;
b. over de vraag, of het pensioen berekend moet worden naar het Indische tractement.

H. HULPBEHOEVENDE KERKEN EN PERSONEN.

1. Rapport van de Deputaten voor de Generale Kas naar Art. XI K.O. (Rapporteur: Ds H. MEIJERING.)

Acta G. S.

2. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Generale Synode dringe er bij de Particuliere Synodes op aan, dat dezen er aan medewerken, dat getrouw de hand worde gehouden aan de bepaling van de Generale Synode van Groningen van 1899, blijkens art. 142 der Acta, dat „van de eerste collecte voor hulpbehoevende Kerken een derde deel in de Algemeene Kas zal gestort worden”.

3. *Antwerpen. a.* Verzoek om steun.

b. Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte). De Synode, steunend de aanvraag om hulp van de zwakke Kerk van Antwerpen, verzoekt der Generale Synode, het hare te doen, opdat genoemde Kerk genoegzame middelen ontvange, om te kunnen komen tot de beroeping van een Dienaar des Woords.

4. *O. Casemier. a.* Rapport over de uitvoering van art. 148 Acta van Leeuwarden. (Rapporteur: Dr J. C. DE MOOR.)

b. Verzoek van R. H. CASEMIER ten behoeve van O. CASEMIER.

5. *Silvolde-Gendringen.* Verzoek om steun uit de Generale Kas voor hulpbehoevende Kerken.

6. Verzoek van Ds J. L. SCHOUTEN te Amsterdam ten behoeve der weduwe van Ds E. TH. PL. V. A.

1. KERKREGEERING, TUCHT, PROTESTEN.

a. Echtscheiding.

1. Rapport in zake Echtscheiding. [Rapportenboek blz. 1 v.v.] (Rapporteur: Prof. Dr H. H. KUYPER.)

Met memorie van Prof. Dr J. RIDDERBOS.

2. *Bolsward A* betuigt instemming met het advies van Prof. Dr RIDDERBOS, om dit punt nog verder in studie te nemen.

3. *Urk* betuigt inzake de echtscheiding instemming met het uitgebrachte Rapport, evenwel met dien verstande, dat het de meening, dat het den Christen van Godswege geoorloofd is echtscheiding aan te vragen op grond van kwaadwillige verlaten, en de daarvoor bijgebrachte gronden, voor rekening der Commissie laat.

4. *Watergraafsmeer.* Om het verschil van gevoelens ten aanzien van de gronden voor echtscheiding, hoopt de Kerkeraad, dat de Synode zich aan de subsidiaire conclusie van Prof. RIDDERBOS zal aansluiten, maar het overige gedeelte van het Rapport der Deputaten zal aanvaarden.

5. *Classis Amersfoort.* Overwegende de Conclusies van het Rapport in zake echtscheiding en die van de Memorie desbetreffende van Prof. RIDDERBOS, oordeelt de Classis, dat alsnog den Kerken in overweging worde gegeven, of naast de hoererij, als grond van echtscheiding, ook kwaadwillige verlaten, naar de Heilige Schrift, grond tot echtscheiding geeft.

6. *Classis Apeldoorn.* De Classis spreekt uit, dat de meening van Prof. RIDDERBOS betreffende den grond der echtscheiding haar als de juiste voorkomt.

7. *Classis Appingedam.*¹⁾ De Synode late het punt in geschil tot nadere bestudeering door de Kerken.

8. *Classis Enkhuizen.* De Classis Enkhuizen verzoekt der Generale Synode, dat zij in zake het vraagstuk der echtscheiding in zooverre instemming betuige met de Rapporten, dat zij den eenen grond, volgens welchen het den Christen geoorloofd zou zijn den echt te verbreken op grond van kwaadwillige verlaten, met de redenen daarvoor aangegeven, voor rekening van de opstellers late en aan de Kerken ter nadere overweging aanbevele.

9. *Classis Grootegast.*¹⁾ De geheele Classis gaat unaniem mee met het Rapport van Prof. Dr RIDDERBOS.

10. *Classis Middelburg.* De Classis stelt aan de Generale Synode voor: nog nader in studie te nemen de vraag, wanneer echtscheiding naar Gods Woord geoorloofd is.

De Classis vereenigt zich met de andere conclusies van het Rapport over deze zaak, dankbaar voor den arbeid der Deputaten.

11. *Classis Warffum*¹⁾ dringt er op aan, dat, zoo de Synode instemming betuigt met het uitgebrachte Rapport, zij daaraan verbindt deze clausule: „evenwel met deze beperking, dat zij de meening” enz. (2e clausule memorie van Dr J. RIDDERBOS).

12. *Classis Winschoten*¹⁾ wenscht de meening, volgens welke het den Christen van Godswege geoorloofd is, echtscheiding aan te vragen op grond van kwaad-

¹⁾ Doorgezonden door de Particuliere Synode van Groningen.

willige verlatting, en de daarvoor bijgebrachte gronden, voor rekening der Commissie te laten en den Kerken dit vraagstuk alsnog ter nadere bestudeering aan te bevelen (advies RIDDERBOS, tweede clause, blz. 65 Rapportenboek).

13. *Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte)*. De Generale Synode spreke zich uit overeenkomstig de Conclusie, door Prof. RIDDERBOS subsidiair voorgesteld aan het eind van zijn Memorie (Rapportenboek blz. 65).

14. *Particuliere Synode van Overijssel*. De Particuliere Synode van Overijssel stelt aan de Generale Synode van Utrecht voor, dat zij hare instemming betuige met de Conclusies van het Rapport Echtscheiding, evenwel met deze beperking, dat zij de vraag, of het den Christen geoorloofd is echtscheiding aan te vragen op grond van kwaadwillige verlatting, in het midden late, totdat op dit punt meerdere helderheid en eenstemmigheid zal zijn verkregen.

15. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Particuliere Synode van Gelderland vereenigt zich met de opvatting van Prof. RIDDERBOS, dat n.l. kwaadwillige verlatting geen schriftuurlijke grond voor echtscheiding is.

16. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. De Generale Synode betuige in zake het vraagstuk der echtscheiding instemming met het uitgebrachte Rapport, evenwel met deze beperking, dat zij de meening, volgens welke het den Christen van Godswege geoorloofd is, echtscheiding aan te vragen op grond van kwaadwillige verlatting, en de daarvoor bijgebrachte gronden, voor rekening der Commissie laat en den Kerken dit vraagstuk alsnog ter nadere bestudeering aanbeveelt.

17. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte)*. De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), instemming betuigende met het uitgebrachte Rapport in zake echtscheiding, spreekt de wenschelijkheid uit, dat de Generale Synode dit Rapport aanvaarde; evenwel met deze beperking, dat de Generale Synode het subsidiaire advies van Prof. RIDDERBOS aanneme.

18. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte)*. De Synode stelt voor om het Rapport der Deputaten der Generale Synode van Leeuwarden aan te nemen, evenwel met deze beperking, dat zij de meening, volgens welke het den Christen van Godswege geoorloofd is echtscheiding aan te vragen op grond van kwaadwillige verlatting, alsnog ter nadere bestudeering aanbeveelt.

19. *Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg*. De Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg, overwegende de Conclusies van het Rapport in zake echtscheiding en die van de Memorie desbetreffende van Prof. RIDDERBOS, oordeelt, dat alsnog aan de Kerken in overweging worde gegeven, of naast hoererij ook kwaadwillige verlatting, volgens de Heilige Schrift, grond van echtscheiding geeft.

b. Kerkregering.

1. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Particuliere Synode besluit het voorstel der Classis Tiel:

a. dat zij het punt van het „vrouwenkiesrecht” in de Gereformeerde Kerken een punt acht, dat de Kerken in het gemeen aangaat;

b. dat zij daarom meende, zelve op de zaak niet te moeten ingaan, maar haar overbrengt naar de Particuliere Synode als punt uit de Classis Tiel;

c. dat zij aan de Particuliere Synode verzoekt, om dit punt weer te willen overnemen van de Classis Tiel met de bedoeling om het vanwege de Particuliere Synode te zenden naar de Generale Synode van 1923, opdat die er, zoo mogelijk, over beslisse,

over te nemen en te voldoen aan haar wensch om deze zaak te brengen op de Generale Synode van Utrecht.

2. *Particuliere Synode van Noord-Holland*. De Generale Synode doe een principiële uitspraak over de beteekenis van de stemming door de leden der gemeente bij de verkiezing van ambtsdragers.

3. *Particuliere Synode van Gelderland*. De Particuliere Synode richt het verzoek aan de Generale Synode om Deputaten te benoemen voor het ontwerpen van een „Steunregeling voor de Diaconieën” in al onze Kerken.

Toelichting. De Particuliere Synode van Zutphen 1921 benoemde Deputaten om de mogelijkheid en wenschelijkheid van een provinciale diaconale steunregeling in studie te nemen. Deze Deputaten brachten Rapport uit op de Synode van Tiel 1922; genoemd Rapport memoreerde het feit a. dat deze zaak telkens weer aan de orde wordt gesteld op de Centrale Diaconale Conferenties; b. dat o. a. provinciale diaconale ondersteuningsfondsen bestaan in de provincies Groningen en Zeeland; c. dat de Classis Enkhuizen een regeling heeft tot onderlinge steunverleening van wijderen omvang. Uit deze gegevens blijkt, volgens genoemd Rapport, de mogelijkheid om tot een onderlinge steunregeling te komen; over de wenschelijkheid behoeft naar het oordeel der Deputaten geen verschil van gevoelen te

bestaan. Ook achten Deputaten, dat het inroepen van steun voor behoeftige diaconieën per circulaire door ernstige bezwaren wordt gedrukt. Hoewel de mogelijkheid noch de wenschelijkheid naar het oordeel der Deputaten kan worden betwist, zij verheelen zich niet, dat er klippen zijn te vermijden: de plaatselijke zelfstandigheid van Kerk en Diaconie moet worden geëerbiedigd; eigen activiteit mag niet verzwakken; gevoel van eigen verantwoordelijkheid niet verminderen; er moet mede gerekend worden, dat zulk een steunregeling ten slotte al onze Kerken aangaat en dat zij derhalve eerst ten volle kan worden uitgewerkt door onze Kerken, in Generale Synode bijeen. Deputaten zijn van meening, dat deze zaak van genoegzaam belang kan worden geacht, om tot volledige toepassing te worden gebracht.

4. *Particuliere Synode van Noord-Holland.* De Generale Synode wijze Deputaten aan, die hebben te onderzoeken, of een *onderlinge diaconale steunregeling* noodig is en zoo ja, op welke wijze die het beste kan worden getroffen.

5. Missive over dit onderwerp van de *Centrale Diaconale Conferentie.*

6. *Classis 's Gravenhage.* De Classis 's Gravenhage der Gereformeerde Kerken in Nederland, hoewel kennis dragende van het antwoord der Generale Synode van 's Gravenhage 1914 (Acta art. 108) op de vraag van de Classis Dokkum, wat bedoeld is met de singuliere gaven, genoemd in Art. VIII van de K.O. in onderscheiding van de daarna genoemde gaven van godzaligheid, ootmoedigheid, nederigheid enz.;

aangezien de in art. 108 Acta 1914 genoemde „Heraut“-artikelen, op last der voorloopige Synode van Utrecht 1888 door Dr A. KUYPER geschreven, in werkelijkheid niet geschreven zijn;

aangezien de interpretatie van genoemde uitdrukking in de practijk steeds moeilijkheden met zich brengt,

herhaalt 't verzoek van de Classis Dokkum, dat de Generale Synode nadere explicatie geve aangaande de uitdrukking „singuliere gaven” uit Art. VIII K.O.

7. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte).* De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) verzoekt aan de Generale Synode een nadere explicatie van de beteekenis der uitdrukking „singuliere gaven” uit Art. VIII K.O. Dit naar aanleiding van een vraag der Classis 's Gravenhage.

8. *Classis Dordrecht.* De Classis vraagt erkenning van het feit, dat bij de behandeling der zaak van Ds VONKENBERG tegen den geest van Art. XIV K.O. is gehandeld, en verzoekt, in dit art. de woorden „gehoord de Classis” te willen opnemen na „zonder advies des Kerkerads”; of dat de Synode op eenige andere wijze bedoeld artikel aanvulle, waardoor herhaling van een dergelijke toepassing onmogelijk wordt.

Met memorie van toelichting.

9. *Classis 's Gravenhage.* De Classis 's Gravenhage richt zich tot de Generale Synode met het verzoek, dat deze zich uitspreke, of en in hoeverre de doopvragen gesteld kunnen worden aan niet-leden der Gereformeerde Kerken, die nochtans Gereformeerd van confessie zijn.

10. *Leiden.* De Kerkerad der Gereformeerde Kerk te Leiden verzoekt der Generale Synode, haar oordeel te willen uitspreken over de vraag, of het geoorloofd is, bij uitzondering het Heilig Avondmaal te bedienen ten huize van een kranke of oude van dagen, die reeds langen tijd het Heilig Avondmaal moest ontberen en, zonder een bijgeloovige opvatting aangaande het uiterlijke teeken te hebben, toch sterke begeerte openbaart om dit Sacrament te mogen gebruiken, — mits de Kerkerad door den Dienaar des Woords en een of meer andere ambtsbroeders vertegenwoordigd is en ook zoo mogelijk andere broeders en zusters gelegenheid hebben er aan deel te nemen.

Met memorie van toelichting en copie van een advies van Prof. Dr H. H. KUYPER in zake kranken-communie.

11. *Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte).* De Particuliere Synode vraagt, dat de Generale Synode zich meer gepreciseerd uitspreke over de wijze, waarop de plaatselijke Kerken tot de handeling van „uitsluiting van afwijkende doopleden” hebben voort te varen en deze hebben uit te voeren.

12. *Meppel.* De Raad der Gereformeerde Kerk van Meppel vraagt het oordeel der Generale Synode over de vraag, hoe te handelen met belijdende leden en doopleden der Kerk, die zich aangesloten hebben bij de I.O.O.F. (Independant Order of Odd-Fellows) en, trots alle vermaningen van den Kerkerad, zich daarvan niet losmaken.

c. Protesten.

1. Protest van *Prof. Dr A. A. van Schelven* te Haarlem tegen het besluit der Generale Synode van Leeuwarden, Acta art. 106.